TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 25 | *Sausis — Kovas* | *1934 m.*

Činšo ar amžinos nuomos žemė.

Nekilnojamieji turtai, valdomi nurodytomis šio straipsnio antraštėje teisėmis, šiuo metu teikia mūsų piliečiams ypatingai miestuose ir miesteliuose daug rūpesčių. Jau 1919 metų gruodžio mėn. (V. Ž. Nr. 18, Lietuvos Notariato sutvark. įstat. § 9—11), tai yra, beveik pačiu mūsų valstybės nepriklausomybės kūdikystės metu, mūsų įstatymų leidėjai atkreipė savo dėmesį į tuos turtus. Tęsiant 1886 m. įstatymų leidėjo mintį ir mūsų laikais, drąsiai buvo nurodytas kelias, kaip reikia išspręsti krūvą skaudžių, painių ir Lietuvos žemės smulkiems valdytojams opių klausimų. Deja, paliesta liko to didelio klausimo tik maža dalis. Mūsų aukščiausias vykdomosios valdžios organas žemės reformos srityje, betarpiai susidūręs su visu kompleksu painių klausimų, vėl pasirūpino išjudinti mūsų įstatymų leidėją ir šis pagaliau teisingai, aiškiai ir nuodugniai išsprendė tuos klausimus, išleidęs įstatymą, pavadintą: „Įstatymas miestų ir miestelių sienose ir jų pirmosios zonos srityje valstybės ir nusavintoms (buv. privatinėms) činšo ir nuomos teisėmis valdomoms žemėms sutvarkyti" (V. Ž. Nr. 226). Tuos klausimus toliau tvarkyti bei instruktuoti įstatymų leidėjas pavedė p. Žemės Ūkio Ministeriui, kuris pažymėtam įstatymui vykdyti išleido savo taisykles (V. Ž. Nr. 304). Galima buvo manyti, kad visas činšo arba neterminines nuomos žemės „miestų ir miestelių sienose" klausimas, egzistuojąs jau

keletą šimtmečių, pagaliau tų įstatymų liko išspręstas; deja, ir šį kartą, kaip ir 1886 metais, įstatymų leidėjas dailiai aplenkė visus turtus formaliai priklausančius... miestams ir miesteliams, palikdamas šių sienose gyvenantiems savininkams visus senų laikų vargus bei rūpesčius.

Dėl tų turtų yra susirūpinę visi: tiek faktinieji žemės beveik „savininkai" (činšininkai bei amžinos nuomos teisių valdytojai), tiek ir savivaldybių rinkti miesto atstovai, burmistrai, kuriems formaliai priklauso tie pat sklypai. Visi kartoja paslaptingą žodį „činšas" arba „amžinos, neterminines nuomos" išsireiškimą. Iš mano rašinio toliau bus matyti, kad aš ne be pagrindo ir visai sąmoningai „činšininkus" ir „neterminines, amžinos nuomos teisių valdytojus" pavadinau savininkais.

Iš tikrųjų, kaip gali nebūti painus šis klausimas ir kaipgi gali nebūti sunku suprasti juridinius ir ekonominius šalių santykius, jei vadinamieji „činšininkai" arba „neterminines nuomos valdytojai" iš esmės, ir juridiniai, ir ekonominiai, yra faktinieji žemės savininkai, o jų kontragentai — nominalūs savininkai — pasiliko sau atminimui tik nuosavybės teisės šešėlį, kurios jie net ir išnaudoti negali.

Amžino činšo valdymo kilmė Lietuvos D. Kunigaikštystėje.

Amžino činšo valdymas Lietuvoje yra seniausių laikų palikimas, užfiksuotas Lietuvos Statute ir sankcijonuotas daugumos didžiųjų Lietuvos kunigaikščių ir lenkų karalių privilegijų bei aktų. Norint geriau suprasti to valdymo prasmę bei reikšmę, tenka prisiminti tų politinių ir ekonominių sąlygų, kuriomis tas valdymas senovėje atsirado ir kurios padėjo jam plėtotis.

Bajorai ir kunigai senovėje valdė ištisus miestus ir šiaip didelius žemės plotus, bet, aktingai dalyvaudami politiniame krašto gyvenime, visai neturėjo galimumo rūpintis savo ūkiais. Tuo tarpu, jų politinė reikšmė pareidavo nuo jų materialinės padėties. Beveik vienintelis pajamų šaltinis buvo žemė. Tačiau dėl visuomenės nelaimių, kaip karų, epidemijų ir t. t., ir nesant tvirtos pastovios valstybės santvarkos, o taip pat nesant apyvartos kapitalo, žemės pelningumas nuolat mažėjo. Tokiai padėčiai esant, didelių žemės plotų valdovai — bajorai ir kuni-

gai — pradėjo dalyti bežemei šlėktai ir kitiems laisviems žmonėms smulkius žemės sklypus tokiomis sąlygomis, kurios ne tik užtikrindavo patiems valdovams nuolatinį pelną iš žemės, bet vienkart didindavo ir jų politinę reikšmę, nes tie žmonės, smulkių sklypų valdytojai, smulkioji šlėkta, teikdavo jiems stiprios paramos vietiniuose seimeliuose ir šiaip, kur tik reikėjo.

Besirutuliojant tiems santykiams, žemės valdovai vis dėlto nenorėjo visiškai nustoti visų teisių savo latifundijoms; jie norėjo palikti sau aukščiausią nuosavybės teisę (vierchovnyje votčinnyje prava) savo žemei, iš kurios po baudžiavos panaikinimo paliko tik šešėlis. Antra vertus, ir smulkiųjų žemių valdytojai norėjo užtikrinti sau tvirtas bei nuolatines teises jų įgytiems sklypams, kad galėtų nesigailėdami pinigų bei darbo didinti tų sklypų vertę, gauti iš jų maksimalinį pelną, turėti faktišką bei juridinę teisę jiems, o taip pat kad galėtų palikti juos savo vaikams bei kitiems įpėdiniams. Tokiems abiejų šalių sutampantiems interesams patenkinti, viduramžio juridinė mintis buvo linkusi abiems šalims suteikti nuosavybės teisių (dominium) ir tuo būdu įsikūrė „tiesioginės nuosavybės", „tiesioginio savininko" („dominus directus") ir „naudojimosi nuosavybės teisėmis", „nuosavybės teisių naudotojo" („dominus utilis") juridinės sąvokos.

Tiesioginis savininkas („dominus directus") liko tik nominaliniu savininku; gi to pat objekto „dominus utilis" arba nuosavybės teisių naudotojas iš esmės įgijo visišką faktišką nuosavybę, t. y. valdymo, naudojimosi bei disponavimo teisę. „Dominus utilis" tik turėjo amžinai, neaprėžtą laiką, mokėti tiesioginiam, formaliam savininkui tam tikrą metinį mokestį, kuris privatiniuose bajorų dvaruose vadinamas činšas (tur būt nuo vokiško „Zinsen"), o bažnytiniuose dvaruose — „kanonas". Šitokia tvarka suteikė didelės naudos činšininkams, nes nesant tvirtos viešosios tvarkos, ir nebajorams (ne miestuose) neturint nuosavybės teisės žemei, bežemiai naudojosi galingu latifundijų valdovų patronatu ir tuo būdu, kaip pasakyta, jie įgijo galimumą paveldėjimo keliu naudotis savo tėvų žemės sklypais.

Politiniams santykiams pasikeitus ir valstybės valdžiai sustiprėjus, politiniai činšo valdymo atsiradimo sumetimai pradėjo nykti, bet užtat liko stiprūs ekonominiai sumetimai,

kurių dėka smulkių sklypų valdytojų skaičius ir toliau didėjo.

Karaliaus miestų ir valdovų miestelių gyventojai laikui bėgant išsiderėjo amžinai naudotis jų valdomaisiais žemės sklypais su teise parduoti, kitokiais būdais perleisti arba palikti savo ainiams paveldėjimo keliu, tačiau su ta sąlyga, kad visi paveldėtojai, įpėdiniai bei įgijėjai amžinai mokėtų už naudojimąsi žeme tam tikrą atlyginimą „činšą", kurio dydis buvo nustatomas vieną kartą visam amžiui. Vėlybesniais laikais nominalinis arba teisioginis savininkas („dominus directus") kai kada išsiderėdavo teisę činšo dydį tam tikrais atvejais kelti.

Šitos činšininkų teisės, metinis činšo dydis ir kai kurios kitos sąlygos miestų arba miestelių valdovų naudai buvo fiksuojamos valdovų privilegijose, tam tikruose valdovų aktuose, kurie vėliau buvo sankcijonuojami didžiojo kunigaikščio arba karaliaus (Lietuvos Statutas I skyr. 29 art. § 8). Šitie raštai ir buvo činšo teisių steigiamieji aktai. Bet tikslios činšo teisės definicijos nerasime ir Lietuvos Statute. Ten yra tik bendras leidimas bajorams kurti laisvai savo žemėse naujus miestelius, juos apgyvendinti ir gauti savo naudai už tat atlyginimą „po davniemu obyknovieniju". Tais steigiamaisiais aktais, kaip sutartimis, buvo sprendžiami visi ginčai tarp miestų ar miestelių valdovų ir jų gyventojų. Kai kada miesteliai buvo apgyvendinami ne rašytiniais aktais, o tiesiog sutartimi žodžiu. Šitokiais atvejais šalių santykiai buvo normuojami veikusiais Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje papročiais.

Senatas viename savo sprendime (Civ. Kasac. Dep. 84/141) sako, kad šitie papročiai atsiradę Lietuvoje senų teutonų ar kryžiuočių teisės įtakos dėka; toji teisė buvusi atnešta pas mus svetimšalių teutonų - kryžiuočių kolonistų. Vadinamosios Magdeburgo, Saksų ir kt. teisės šaltiniai patys savaime įstatymo galios neturėję, bet taikant juos gyvenimui iš jų buvę daromi lenkų kalba įvairiai suredaguoti vertimai ir išrašai. Tarp jų plačiai buvo žinoma sudaryta XVII šimtmetyje, remiantis Magdeburgo teisės pradais, knyga vadinama „Tvarka" (Pil. įstat. rink. VI t. Nr. 4319), kuri buvo vartojama kaipo praktiškas vadovėlis ir kuria iki paskutinių Lenkijos valstybės egzistavimo laikų (XVIII amž.) buvo remiamasi, sprendžiant bylas Lenkijos, Lietuvos ir net Ukrainos teismuose. Iš esančių toje knygoje žemės nuomos ir činšo taisyklių, įdėtų

taip pat į kitą 1743 m. sudarytą rinkinį, pavadintą „Teisė, kuria bylinėjasi Ukrainos tauta“, matyt, kad be paprasto bei priklausomo žemės valdymo formų buvo pripažįstama ir paveldėtinai - činšinė naudojimosi teisė, kurią nuomininkas galėjo vykdyti visai savarankiškai, kaipo „daiktinė teisė“. Tokia teisė vadindavosi ir „emphyteusis“. Svetimos teisės įtakos dėka, o iš dalies dėl vietinių ūkio sąlygų mūsų krašte iš senų laikų buvo paprotys, kad žemių savininkai, norėdami pritraukti darbininkus žemę dirbti arba atlyginti juos už praeitų laikų darbus, atiduodavo gyventojams laukus, pievas ir kitas žemes ne tik laikinai ir priklausomai (precaram) naudotis, bet ir paveldėtinai ir neatšaukiamai valdyti, su sąlyga, kad mokėtų činšą, kurio dydis būdavo nustatomas tam tikra pinigų suma.

Činšas ir rusų įstatymai.

1794 metų manifestas apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės inkorporavimą garantavo gyventojams teisę ir toliau naudotis Lietuvos įstatymais, o taip pat teisėtą jų nekilnojamųjų turtų valdymą. 1840 metais vieton Lietuvos Statuto ir Lenkų įstatymų buvo įvesti bendrieji rusų įstatymai, bet vienkart buvo įsakyta visų sudarytų jrieš 1840 metus aktų galią bei teisėtumą spręsti tais įstatymais, kurie veikė Lietuvoje iki 1840 metų. Galop, 1867 metų liustracijos taisyklės griežtai reikalavo iš valdininkų, kad liustruojant miestelius jokiu būdu neįžeistų gyventojų senų kontraktų bei privilegijų. Iš to matyti, kad miestų ir miestelių gyventojų amžino činšo teisė, kuri buvo įsteigta viduramžio steigiamaisiais aktais arba privilegijomis, visados, tiek prieš, tiek ir po Lietuvos inkorporavimo, buvo pripažįstama rusų senato (pavyzdžiui, 1871 metų rugsėjo 15 dienos Senato sprendimas Kėdainių miestelio byloje), nežiūrint to, kad bendrieji rusų įstatymai nei činšo teisės, nei amžinos nuomos teisės visai nežinojo. Nagrinėdamas amžino činšo teisės bylas, Senatas, prisitaikydamas prie moderniškesnės jurisprudencijos ir turėdamas galvoje anų laikų nusistovėjusius juridinius santykius, nusprendė ir išaiškino, kad amžino činšo teisė, kaipo kylanti ne iš terminės sutarties ir aprėpianti teisę naudotis nekilnojamuoju turtu, valdyti, disponuoti, perleisti ir palikti jį įpėdiniams su viena sąlyga amžinai mokėti tam tikrą činšą savininkui, turi

pobūdį ypatingos daiktinės ir, be to, neterminines teisės nekilnojamam turtui (Civ. Kasac. D. sprendimas 77/109).

Toks sprendimas buvo padarytas, nežiūrint to, kad nuo 1840 metų Lietuvoje veikė vien tik rusų civiliniai įstatymai, kuriems činšo teisė buvo visai nežinomas juridinis institutas. Rusų cviliniai įstatymai, kurie veikia ir neprklausomoje Lietuvoje, visai nežinojo *amžinos nuomos* teisės. Rusų dabartiniais įstatymais, žemės nuoma gali būti tik termininė, o todėl nuoma yra tik obligacinė teisė; tuo tarpu, iš senų laikų užsilikusi amžina nuoma suteikia tokiam ypatingam nuomininkui, Senato žodžiais betariant, „ypatingą *daiktinę teisę* valdomajai žemei".

Kadangi iš vienos pusės 1840 m. rusų įstatymai garantavo Lietuvos gyventojams jų senas teises bei papročius, o činšo bei amžinos nuomos teisė rusų įstatymų tiesiog nebuvo uždrausta, tai Lietuvos gyventojai ir toliau senu papročiu apgyvendindavo žemės plotus, skaldydami juos į sklypus ir suteikdami bei priimdami tuos sklypus činšo ar amžinos nuomos teisėmis.

Tačiau, po 1840 metų jau nebegalima buvo nustatyti „činšo" teisę steigiamaisiais aktais, nes rusų teismai neturėjo teisės pripažinti tokius naujus činšo santykius. Ir senais laikais činšo santykiai nevisuomet buvo nustatomi rašytiniais steigiamaisiais aktais. Tokiais atvejais senoviški Lietuvos teismai leisdavo šalims visokiais būdais įrodinėti jų santykius. Suprantama, kad ir nustatytus po 1840 metų činšo santykius galima buvo įrodinėti tik liudytojais arba kvitais apie činšo sumokėjimą. Ši aplinkybė sukeldavo nepaprastai daug įvairių painių amžinų ginčų, kuriais buvo užversti teismai Lietuvoje. Iliustruoti, kaip neterminine nuoma arba činšas buvo giliai įleidęs šaknis mūsų krašte, nurodysiu į vieną juridinį kuriozą, būtent: nežiūrint to, kad „Ustav o kaziennych obročnych statjach" leidžia išnuomoti žemę ne ilgiau kaip 99 metams, patys rusų valdžios organai raštu išnuomodavo žemę be termino. Šita painiava dar padidėjo, kada, panaikinus 1861 metais baudžiavą, žemės vertė staiga smarkiai pakilo ir pas buvusius formalinius savininkus (domini directi) kilo karštų norų atimti iš činšininkų žemės sklypus arba bent pakelti jiems činšo dydį, kuris, palyginant su to laiko žemės pelningumu, pasirodė jiems esąs juokingai mažas. Latifundijų valdovai užmiršo ta-

da, kad činšo steigiamieji aktai ir činšininkų įkurdinimas buvo savo laiku jiems labai naudingi, kad jų tušti žemės plotai buvo apgyventi energingų darbščių žmonių, kurie rėmė juos seimeliuose, dalyvavo jų kariuomenėje, tarnavo jiems kaipo šarvuoti bajorai ir t. t., kurie įdėjo į tuos žemės plotus neapręžtam laikui ne tik jų pačių, bet ir jų protėvių darbą bei kapitalą, apdirbo laukus, užsodino sodus ir pasistatė brangius namus bei kitus trobėsius. Žinoma, tuo pačiu patys činšininkai tapo turtingu bei galingu socialiniu sluoksniu, o jų turtas tapo sustiprėjusios valstybės rūpesčio objektu. Minėtos aplinkybės ir iššaukė 1886 m. birželio 9 d. įstatymą.

Ruošdama šį įstatymą rusų valdžia iš pradžių turėjo galvoje činšo klausimą išspręsti visoj plotmėj, t. y. sureguliuoti ne vien tik činšininkų, valdančių žemės ūkio sklypus, bet ir činšininkų miestuose bei miesteliuose santykius bei teises. Deja, rusų vyriausybei tuo metu per sunku buvo tokį platų klausimą išspręsti. Sunkumai buvę dviejų rūšių: politiniai ir finansiniai. Rusų vyriausybė buvo numačiusi činšinį valdymą panaikinti išpirkimo keliu. Ji norėjo padėti činšininkams išpirkti iš formalinių savininkų amžino činšo mokėjimo prievolę. Tuo tikslu ji buvo numačiusi išduoti tiems činšininkams paskolas pinigais, kuriais jie galėtų sumokėti faktiniams žemės savininkams ir tuo tapti visiškais savo sklypų savininkais, o Iždui garantuoti išduotųjų paskolų grąžinimą išpirktais sklypais, t. y. uždedant tiems sklypams draudimą atitinkamoje sumoje. Bet Aleksandro III valdymo pradžioje įsivyravusi reakcijos srovė atkreipė dėmesį į tai, jog dauguma devynių vakarų gubernijos miestų bei miestelių, kur yra činšo žemės valdymas, gyventojų yra nepatikimi, lojalumo atžvilgiu, žydai bei lenkai; teikdama jiems medžiaginės paramos, vyriausybė eo ipso stiprins priešvalstybinius elementus. Ir finansinė įstatymo projekto pusė taip pat kėlė abejojimų, nes miestų ir miestelių sklypai, palyginant su žemės ūkio sklypais, buvo daug brangesni. Tuo tarpu aprėžiant įstatymą vien žemės ūkio sklypais, Iždas galėtų činšinį valdymą panaikinti be didelio finansinio įtempimo. Panaikinus činšinį žemės ūkio valdymą, jau galima būtų paskui prieiti ir prie činšo miestuose ir miesteliuose panaikinimo. Be to, miestų ir miestelių gyventojams, kurių pragyvenimo šaltiniai dažniausiai yra įvairūs verslai, o ne žemės apdirbimas, greitas činšo klausimo išsprendimas, rusų vyriausybės many-

mu, nebuvo jau tiek svarbus, kad be to jie negalėtų toliau egzistuoti. Činšo valdymo netikrumas sudarydavo miestelėnams tam tikrą nepatogumą tik tais atvejais, kada jiems tekdavo įrodinėti arba ginti savo činšo teisę. Bet vien dėl tokio nepatogumo nebuvo jokio reikalo skubintis išleisti įstatymą. Visai kitas dalykas buvo su ūkininkais: činšo teisės netikrumas gresdavo visai jų bei jų šeimos gyvenimo padėčiai; tas netikrumas buvo lygus visiškam jų ekonominio gyvenimo netikrumui. Tokia padėtis valstybės tvarkos bei saugumo atžvilgiu yra labai kenksminga ir pavojinga. Ji ir turėjo priversti činšo klausimą galutinai išspręsti, kad tuo būtų išvengta netvarka žemės ūkyje ir įnešta į žemės valdymo santykius ramybė bei tikrumas, be kurio ūkis negali egzistuoti ir plėtotis.

1886 m. įstatymas.

Tokiais sumetimais buvo išleistas 1886 metų įstatymas, kurio tikslas buvo suteikti činšininkams pastovų ir tvirtą žemės valdymo pagrindą. Tas įstatymas įdėtas Įstatymų rinkinio IX tomo IV knygos VII skyriuje (667—720 str.). To įstatymo svarbiausias nuopelnas yra tas, kad jis tiksliai nustatė amžino činšo teisės sąvoką ir jos turinį. Įstatymas pavadintas: „Baltgudžių ir Vakarų gubernijų amžinų činšininkų žemės ūkio sutvarkymo įstatymas". Šis įstatymas liečia įvairių luomų bei tikybų amžinus činšininkus, valdančius ne miestų bei miestelių ribose žemės sklypus paveldėjimo, neterminio naudojimo bei disponavimo teisėmis su pareiga atlikti už tai savininko naudai nustatytas pinigines arba naturalines prievoles, kurių dydis negali būti savininko nuožiūra keičiamas (667 str.). Tuo įstatymu (668 str.) žemės sklypo valdymas laikomas amžino činšo valdymu, jei tas valdymas pagrįstas rašytiniu, kad ir neformaliniu aktu, iš kurio galima matyti, kad sklypas buvo savininko atiduotas svetimam asmeniui naudotis ir disponuoti 667 str. sąlygomis, o tokio akto nesant — jei sklypo valdytojas gali rašytiniais arba liudytojų bei aplinkinių gyventojų parodymais įrodyti, kad sklypas buvo savininkui svetimų žmonių be termino naudojamas ir disponuojamas; kad sklypo valdytojas turėjo atlikinėti savininko naudai nustatyto dydžio pinigines arba naturalines prievoles, ir pagaliau, kad šių prievolių rūšis bei dydis nuo pat činšo valdymo pradžios iki 1886.

VI.9 paliko nekeičiamas arba buvo keičiamas tik prisilaikant sąlygų, nustatytų pačią sutartį sudarant.

Žemės valdymas, pradėtas po 1840 metų rugpiūčio 21 d., bet ne vėliau kaip 1876 m. birželio 9 dieną, laikomas amžinu činšu, jei rašytiniais dokumentais bus nustatyta, kad buvo valdoma nurodytomis 667 straipsnyje sąlygomis, o neaiškumo bei nepilnumo atveju arba bendrai nesant tokių įrodymų — tik tada, jei sklypas, skelbiamas valdomu amžino činšo teisėmis, yra tarp kitų ūkių, naudojamų viso kaimo ar jo dalies gyventojų, jau pripažintų amžinais činšininkais.

Per 3 metus nuo 1886.VI.9 d. įstatymo paskelbimo dienos savininkai ir kaimo činšininkai galėjo laisvu tarpusavio susitarimu panaikinti činšo santykius arba savininkui išperkant iš faktino žemės valdytojo jo činšo teisę, arba činšininkui išperkant jo valdomąją žemę, sumokant savininkui už jo nuosavybės šešėlį, arba pakeičiant amžino činšo santykius, t. y. neterminio žemės valdymo, naudojimosi ir disponavimo santykius, paprasta nuoma, t. y. termininio valdymo bei naudojimo (be disponavimo teisės) santykiais (676 str.). Trims metams praslinkus, činšininkai įgijo nuosavybės teises savo valdomoms žemėms priverstinio, valdžiai padedant, visų žemės sklypus apsunkinančių prievolių išpirkimo keliu. Išperkamosios sumos dydis buvo nustatytas, kapitalizuojant iš 6% vertę visų apsunkinančių tuos žemės sklypus prievolių, t. y. nuolatinio ir periodinio piniginio činšo, naturalinių prievolių, laudemijų ir „Dievo grašo" (680 str.). Išperkamoji suma buvo valstybės iždo išmokėta savininkui grynais pinigais, o činšininkas turėjo ją grąžinti iždui per 49 metus, mokėdamas kasmet 6% iždo sumokėtos sumos (687 str.).

Činšo panaikinimas išpirkimo keliu, kaip matome, buvo labai naudingas abiems šalims. Iždui tat taip pat nebuvo nuostolinga, nes per 49 metus jis gavo ne tik visą sumokėtą išperkamąją sumą, bet dar su procentais, išviso net 300% sumokėtos savininkams sumos.

1926 metų činšo panaikinimo įstatymas.

1886 m. įstatymas nėra ir dabar mums vien istorinis dalykas. Aš tyčia smulkiai išdėsčiau svarbiausius jo dėsnius, nes jame randame tikslų apibudinimą (definiciją) amžino činšo

sąvokos, kurios, stačiai nurodydamas šaltinį, mūsų 1926.V.22 d. įstatymas (V. Ž. 266 Nr.) jau nebekartoja. Be to, 1886 m. įstatyme galima rasti kuklų pavyzdį tuo tarpu pas mus neišspręsto činšo klausimo dėl žemių, kurių savininkai yra mūsų miestai ir miesteliai, juridiniai asmenys. Tą klausimą, kaip žinoma, 1926 m. įstatymas aplenkė.

Lietuvos valstybės ūkio politika griežtai skiriasi nuo senų laikų ūkio politikos. Mūsų 1926 m. įstatymas yra bendros moderniškos valstybės ūkio krypties kūdikis. Šis įstatymas tvarko „miestų ir miestelių sienose ir jų pirmosios zonos srityje valstybės ir nusavintas činšo ir nuomos teisėmis valdomas žemes".

Sugretindami 1886 ir 1926 m. įstatymus, mes pastebėsime tarp jų didelį principialinį skirtumą. Pirmas laikosi priverstinio išpirkimo, valdžiai padedant kelio, antras gi, nutylėdamas apie valstybės pagalbą, nustato mišrią sistemą. Žemes, pradėtas valdyti činšo ar neterminінės nuomos teisėmis prieš 1876 m. VI. 9 d., įstatymas tiesiog pripažįsta valdančių jas žmonių nuosavybe be jokių išperkamųjų mokesčių. Kadangi už privatinę, nusavintą žemės reformos reikalams žemę, kad ir apsunkintą činšu ar amžina nuoma, anksčiau ar vėliau mūsų iždas turės atsilyginti su jos buvusiais savininkais, tai kyla klausimas, kas ir kuriuo būdu padengs ateityje mūsų iždo nuostolius? Toliau, mūsų 1926 m. įstatymas suteikia neterminiiniams nuomininkams, kurie pradėjo nuomoti tą žemę po 1876 metų, teisę išpirkti jų valdomą žemę nuosavybėn už tam tikrą, įstatymo numatytą atlyginimą. Kadangi mūsų įstatyme kalbama apie valstybės ir, žemės reformą vykdant, valstybės fondan paimtas privatines žemes, tai būtų daug tiksliau ir aiškiau pasakyti, kad ne nuomininkams suteikiama teisė išpirkti (tokią teisę jie visuomet turėjo), bet iždui suteikiama teisė tas žemes parduoti nuosavybėn neterminiiniams nuomininkams, nes be tokio įstatymo administratyvinė įstaiga — Žemės Ūkio Ministerija — neturėtų teisės tas žemes parduoti, nežiūrint to, kad nuomininkai turėjo teisę tas žemes pirkti.

Nustatydamas išperkamųjų mokesčių dydį, 1926 m. įstatymas pereina į kitą kraštutinumą, būtent: tiems nuomininkams, kurie nuomoja žemes iš rusų valdžios, neterminės nuomos mokestis nustatomas, skaitant 5 litus už 1 rusų rublį; išperkamųjų mokesčių dydis gaunamas, dauginant jų moka-

mą metinį mokestį iš 20. Išperkamieji mokesčiai Žemės Reformos Valdybos gali būti išdėstyti 10-čiai metų su 5% palūkanų metams.

Sulyginant išperkamuosius mokesčius pagal 1886 ir 1926 m. įstatymus, galima pasakyti, kad jie abudu, teoretiškai kalbant, gal būt kai kuriais atsitikimais yra visai pakenčiami ūkininkams; abu įstatymai suteikia jiems didelę lengvatą. Praktiškai gi kalbant, išperkamieji mokesčiai, nustatyti 1926 m. įstatymo, dažnai iškrečia beterminiams nuomininkams gana piktus šposus. Mat, nustatant jų dydį pagal prieškarinį metinio mokesčio dydį (mechaniškai dauginant šį iš 20), visai nebuvo atkreipta dėmesio į pokarinį pasikeitimą vietinių ekonominių sąlygų.

Kaipo pavyzdį paimkime Mažeikių miestą. Neterminines nuomos teisę kai kurie to miesto gyventojai gavo maždaug prieš 50 metų iš rusų valdžios, kuri, pasinaudojusi stoka sklypų statybai ir tuo, kad miestas pradėjo augti ir tapti prekybos centru, išnuomojo iš varžytynių 18 sklypų už gana tuo metu aukštą nuomos kainą. Liepojaus - Romnų geležinkelio dėka Mažeikiuose ėjo gan didelis prekių judėjimas, ir žemės sklypų nuomos kaina tuo metu buvo, galima sakyti, dar pakenčiama. Toji kaina kas dešimt metų dar buvo keliama 10%. Tačiau, aukšta nuomos kaina iš dalies buvo kompensuojama nuomininkams tuo, kad nuomininkų pastatyti nuomojamuose sklypuose trobėsiai buvo atleidžiami nuo bet kurių kitų mokesčių. Šiais laikais viskas pasikeitė. Arti yra Latvijos rubežius; judėjimas Liepojaus - Romnų geležinkeliu apmirė; pasienio prekyba yra visiškai menka. Iš turtingo miestelio ir žymaus prekybos centro, karo metu beveik visai nualintas miestas virto biednuomenės lizdu. Tiesa, miesto plotas po karo žymiai padidėjo, nes 1922 metais Žemės Ūkio Ministerija išdalino apie porą šimtų sklypų, kuriuose liko pastatyti gražūs trobėsiai, bet prieškarinių sklypininkų, neterminių nuomininkų, padėtis dar pablogėjo. Jų sklypų vertė žymiai sumažėjo, nes turgavietė ir visokios įstaigos liko iškeltos į naujai įrengtas gatves, o tuo tarpu 1926 m. įstatymu, iš jų reikalaujama prieškarinė nuomos kaina, skaitant už rublį 5 litus. Tuo būdu Mažeikiuose atsirado dviejų rūšių neterminių nuomininkų: 1) prieškarinių ir 2) pokarinių. Apskaitliavus gaunam, kad prieškariniai nuomininkai turi mokėti už žemės sklypą 1 ha

ploto maždaug 800 litų nuomos per metus, gi pokariniai — tik po 160 litų. Pritaikant 1926 m. įstatymą, išpekamieji mokesčiai už 1 ha Mažeikiuose būtų: prieškariniam nuomininkui (kuris už žemę jau maždaug 50 metų mokėjo nuomą) 800×20=16.000 litų, o pokariniam nuomininkui, kuris vos nuo 1922 m. pradėjo mokėti nuomą, 160×20=3.200 litų. Toks yra pagal Žemės Reformos įstatymui vykdyti instrukcijos 203 § maksimumas (V. Ž. Nr.Nr. 102 ir 253). Čia jau nenoromis ateina galvon mūsų Konstitucijos 11 §, kuriuo „visi Lietuvos piliečiai yra lygūs prieš įstatymus" ir 3 §, kuriame pasakyta, kad „Lietuvos valstybėje neturi galios joks įstatymas, priešingas Konstitucijai".

Atrodo, kad neįžeisdama nei teisingumo nei teisėtumo, Žemės Reformos Valdyba galėtų visiems taikyti Žemės reformos įstatymui vykdyti instrukcijos 203 §.

Žemės ūkio valdymas činšo teisėmis, gerai ar blogai, vis dėlto yra tvarkomas įstatymų ir taisyklių. Gyvenimas rodo, kuria kryptimi tuos įstatymus bei taisykles reikia taikyti. Blogiau yra su miestų ir miestelių žeme, kurios formaliais savininkais („domini directi") laikomi patys miestai ir miesteliai, bet kuri faktiškai ir juridiniai priklauso atskiriems gyventojams. Ši činšo žemė nuo viduramžio laikų liko ligšiol nesutvarkyta, aiškiau tariant, jos sutvarkymas liko toks, koks ir buvo viduramžiuje ir jis dabartiniams ekonominiams bei juridiniams santykiams visai jau nebetinka.

II

Žemės savininko pakviestųjų žmonių dėka įsikūrė miestai ir miesteliai. Iš pradžių jiems sunku buvo susiorganizuoti, bet ilgainiui jų ateitis liko užtikrinta. Dabar kiekvienam žemės sklypui atsirastų daug norinčiųjų jį gauti. Ant plikos ir mažos vertės žemės su laiku išaugo brangūs trobėsiai, sodybos bei daržai. Pati žemė pabrango kaip tik dėl to, kad ją apgyvendino činšininkai. Pradžioje činšo santykių naudingumas abiems šalims (činšininkui ir žemės savininkui) buvo tiek aiškus ir didelis, kad jos dažnai nesistengė net tuos santykius juridiniai užfiksuoti bei sudaryti raštiškas sutartis. Dažnai tie santykiai likdavo „amžiams" pagrįsti vien tik žodžiais. Sa-

vininkas niekuomet manyte nemanė, kad činšininkas mestų savo sodybą, neperduodamas jos kitam činšininkui, norinčiam joje apsigyventi, o činšininkas taip pat niekuomet nesitikėjo, kad savininkui kada nors ateitų mintis išmesti jį iš užimamos sodybos. Bendrai, činšininkai šventai tikėjo „pono žodžiais"; o kai pono vietoje atsirado savivaldybės, pačių činšininkų renkamos iš savo tarpo, tai šių pasitikėjimas dar labiau sustiprėjo. Tokios abiem šalim naudingos kad ir žodinės sutarties nutraukimas atrodė tada aukščiausiu neteisėtumu; juk žmonės, kad vienas kito nežūdytų ar neplėštų, taip pat nesudarė rašytinių sutarčių. Šalių santykiai susitvarkė grynai patriarchališkai; abi šalys bona fide sudarė sutartį „amžiams". Kadaise suderėtas činšo mokestis, palyginant su dabartine sklypo verte, yra juokingai mažas; kiekvienas su džiaugsmu paimtų dabar činšininko sodybą ir mokėtų žemės savininkui keliolika kartų daugiau nekaip kad moka činšininkas. Todėl žemės savininkai dabartiniais laikais stengiasi visokiais būdais, kur tik galima, prispausti činšininką, pakelti jam činšo mokestį, arba net pasinaudoję proga, panaikinti visiškai činšo sutartį ar, činšininkui nepastebint, pakeisti činšo sutartį paprastos nuomos sutartimi. Tat ypač lengvai galima padaryti su žmogumi, kuris pats mažai orijentuojasi juridiniuose klausimuose ir, be to, dar nenusivylęs šventai tiki „pono" ar įstaigos žodžiais. Reikia tik sutartyje praleisti vieną žodį „amžina" arba „neterimininė" (nuoma) bei pažymėti tam tikrą nuomos terminą ir činšininko jau nėra, o jo vietoje atsiranda paprastas, dažnai nustojęs tuo viso savo turto, nuomininkas.

Činšo ar amžinos nuomos teisės esmė.

„Amžino činšo" teisę, kaip ir „*amžinos* nuomos" teisę, negalima lyginti ne tik su *paprastos „nuomos*" teise, einančia iš turto nuomojimo tam tikram terminui sutarties, bet ir su kitomis laikinio ir nutraukiamo žemės valdymo (posessio precaria) formomis.

Senatas savo 1884 m. sprendime Nr. 141 sako, kad Lietuvoje ir kai kur kitur veikia činšo žemės naudojimo teisė, kurios esmė yra ta, kad *činšininkas amžinai ir paveldėtinai* naudojasi tam tikru *svetimos žemės sklypu ir tą naudojimąsi gali perleisti kitam.* Senas, labai prityręs činšo klausimuose

juristas A. Borovikauskas, praėjusio šimtmečio pabaigoje buvęs ilgą laiką Odesos Teismo (Apeliacinių) Rūmų narys, šiaip apibūdino činšo teisę: „tatai yra *neterminis ir paveldėtinis svetimos žemės valdymas* bei *naudojimas* su nuosavybės teise trobesiams, esantiems ant tos žemės; nustatytos tarp valdytojo ir savininko *sąlygos gali būti keičiamos tiktai šalių laisvu susitarimu* arba teismo sprendimu". Senatas daugelyje savo sprendimų činšo teisę apibūdina, kaipo žemės valdymo bei naudojimo teisė, atskirta nuo nuosavybės teisės; tatai yra teisė amžinai ir paveldėtinai valdyti (turėti) žemę ir naudotis už tam tikrą savininko naudai suderėtą, kartą visam amžiui nustatytą, metinį atlyginimą, vadinamąjį činšą, kuris gali būti pakeistas tiktai tvarka ir atvejais, aiškiai pažymėtais akte, kuriuo ta činšo teisė nustatyta. Činšininkas gali tą savo činšo teisę perleisti kitam asmeniui, ir neatsiklausdamas formalinio „savininko".

Činšo teisė skiriasi nuo nuomos teisės, kylančios iš termininės nuomos sutarties, tuo, kad ji yra ypatinga neterminė daiktinė teisė nekilnojamam turtui. Esminis amžino činšo arba „amžinos, neterminės nuomos" teisės požymis yra: 1) amžina neterminė savininko prievolė palikti žemės sklypą činšininkui paveldėtinai valdyti ir disponuoti, ir 2) amžina neterminė činšininko prievolė mokėti „savininko" naudai nuolatinius tam tikrus mokesčius.

Daiktinės ir prievolės (obligacinės) teisių skirtumas.

Daiktine teise jurisprudencijoje paprastai vadinamos tokios teisės, kurios suteikia subjektui betarpišką viešpatavimą daiktui, betarpišką daikto valdymą. Tos teisės pasyviniais (įpareigotais) subjektais visados yra visas pasaulis bendrai ir kiekvienas asmuo skyrium; tuo tarpu, obligacinės teisės pasyvinis subjektas visados yra žinomas, konkretus, tam tikras asmuo arba keletas tam tikrų žinomų asmenų. Žinoma, aš turiu čia galvoje tik civilinės teisės subjektus ir visai nekalbu apie valstybės teisės subjektus ir santykius. Valstybei tais atvejais, kai ji vykdo savo suverenumo teises, civilinės teisės santykiai turi užleisti vietą. Dėl savo absoliutinio pobūdžio daiktinė teisė visumet priešpastatoma sąlyginei obligacinei teisei. Visišką galimumą valdyti, naudotis ir disponuoti daik-

tą suteikia „nuosavybės teisė“ gryniausio pavidalo, t. y., neaprėžtoji. Siauresnė yra teisė svetimam daiktui, jura in re aliena, kaip pavyzdžiui, činšo teisė, emphyteusis, t. y., romėnų teisės institutas — paveldėtina ir perleistina teisė amžinai nuomoti svetimą žemės sklypą su vienintele sąlyga — sklypo nebloginti ir mokėti tam tikrą atlyginimą „savininkui“. Įkaito teisė taip pat yra daiktinė teisė.

Daiktinės teisės subjektas gali reikalauti iš kiekvieno žmogaus, kad netrukdytų jam jo teisėmis naudotis; tuo tarpu, obligacinės teisės subjektas gali reikalauti tik iš savo tiesioginio kontragento, kad išpildytų uždėtą jam pareigą, o todėl obligacinė teisė dažnai vadinama dar asmenine teise. Pagrindinis tų dviejų teisių skirtumas yra tas, kad daiktinė naudojimosi bei disponavimo teisė negali būti nutraukta valia tos šalies, kuri tąją teisę yra suteikusi; gi obligacinė arba asmeninė naudojimosi bei disponavimo teisė kaip tik gali būti nutraukta vieno kurio nors santykių dalyvio. Iš to pagrindinio skirtumo išplaukia labai toli einantieji praktiški juridiniai skirtumai bei ypatumai. Pavyzdžiui, kai nuomininkas nemoka turto savininkui nuomos, tai kai kuriais atvejais savininkas turi teisę prašyti teismą, kad panaikintų nuomos sutartį; visai kitaip yra kai daiktinės teisės, sakysime, činšo arba amžinos nuomos teisės subjektas nustoja mokėti činšą: dominus directus, formalus sklypo savininkas, tada turi teisę teismo keliu reikalauti tik to činšo — atlyginimo — sumokėjimo, bet jokiu būdu negali prašyti teismą, kad dėl to nutrauktų pačią činšo sutartį, jei tik, žinoma, apie tai expressis verbis pačioj sutartyje nepasakyta (o tat yra labai retas atsitikimas).

Jei žemės savininkas suteikia kam nors laikinai valdymo teisę (X t. I d. 514 str.), pavyzdžiui, išnuomoja žemę nuomininkui, tai jis sudaro su juo nuomos sutartį tam tikram laikui. Tuo savininkas, (jeigu tik jis nepaima nuomos mokesčio už keletą metų pirmyn), nei kiek nesuvaržo savo teisės. Jei jis paima nuomos mokesčio pirmyn daugiau kaip už vienerius metus arba leidžia nuomininkui pastatyti nuomojamame sklype nuosavus trobesius, tai įstatymas, norėdamas apsaugoti tokio nuomininko teisę, reikalauja, kad tokia nuomos sutartis būtų sudaryta tvirtiniu būdu ir pažymėta Vyresniojo Notaro pripažinimo rejestre, o priešingai, sutartis neturi juridinės

galios bei reikšmės. Šiuo atveju įstatymas aprėžia savininko teises ir suteikia kad ir tokiam paprastam nuomininkui daiktinę teisę savininko turtui (Notariato įstatymo 66 ir 157 str. str., Senato sprend. 81/47, 87/109, 81/99, 902/105 ir daug kitų). Perleisti „činšo“ arba „amžinos neterminінės nuomos“ teises miesto nekilnojamiems turtams galima tiktai tvirtiniais aktais (Senato bendr. susir. sprendimas 90/7, 92/116).

Norint vis dėlto tinkamiau suprasti visą „činšo“ bei „amžinos nuomos“ sąvokų turinį, tenka kreiptis prie moksliškų aiškinimų; reikia sulyginti išžiūrimus juridinius institutus su kitais jiems artimais institutais, kaip tai, nuoma, nuosavybės teise, įkeitimu. Pažiūrėkime, kuriuos bendrus elementus tie institutai turi ir kurie jų elementai yra skirtingi.

Čia reikia prisiminti, kad „činšas“, „amžina nuoma“, nuosavybė, įkeitimas suteikia jų subjektams daiktinę teisę, gi nuoma (terminінė) nustato tarp sutarties dalyvių obligacinės teisės santykius. Kaip jau pasakyta, pirmuose keturiuose daiktinės teisės institutuose teisės subjektas visados ir kiekvienu atskiru atveju yra tam tikras asmuo, o turintieji pareigas (pasyviniai) subjektai yra visi kiti nežinomi asmens, viso pasaulio žmonės, kuriems įstatymas uždeda pareigą subjekto teisę, jo privilegiją, respektuoti, gerbti ir jos neįžeisti. Terminінės nuomos sutarties subjektai — dalyviai — yra vienas kitam visados ir kiekvienu atveju gerai žinomi, ir jų santykiai, siaurai kalbant, niekam kitam nerūpi.

Išžiūrimiems santykiams pažymėti pas mus dažnai vartojami du pavadinimai: „činšo teisė“ ir „neterminінė, *amžina* nuoma“.

Kai kurie yra linkę manyti, kad tarp abiejų pavadinimų (a/ „činšo teisė“ ir b/ „neterminінė *amžina* nuoma“) yra didelis juridiniai esminis skirtumas, kad kiekvienas jų sudaro visiškai atskirą juridinę sąvoką. Taip, vieni mano, jog činšo teisė nustatoma tiktai žodine sutartimi; jei sudaryta rašytinė sutartis, tai čia bus neterminінė, amžina nuoma, o ne činšas. Kiti mano, kad viskas pareina nuo pavartoto sutartyje pavadinimo: jeigu rašytinėje sutartyje nepažymėtas žodis „činšas“, o pavadinta „neterminінė amžina nuoma“, tai tat reiškia, kad šalys nustatė ne činšo, o amžinos nuomos santykius.

Mano nuomone, tat yra skirtingais žodžiais išreikšta viena ir ta pati, esmės atžvilgiu, juridinė sąvoka. Abu pavadinimai yra visiškai adekvatiniai vienas kitam ir štai kodėl: kiekvieną juridinę sutartį galima teoretiniai išžiūrėti nepareinamai nuo to, ar ji sudaryta raštu ar žodžiu. Tik įstatymas gali suteikti sutarties formai lemiančią reikšmę. Dabartiniai Lietuvos įstatymai činšo sutarties formos nenustato. Mūsų civ. įstatymai činšo teisės nežino, bet vis dėlto ji nėra jiems visiškai svetima. Gyvenimas ir teismo praktika rodo, kad činšo santykiai egzistuoja šimtmečiais tiek su rašytinėmis sutartimis, tiek ir be jų. Paprastam piliečiui, ne juristui, žodis „činšas" nieko nepasako, tuo tarpu „neterminines, paveldėtinės, amžinos nuomos" sąvoka sukelia jame gana aiškių santykių komplekso vaizdą. Įstatymai, teismo ir senato gausinga praktika, kalbėdami apie činšo juridinę sąvoką, vartoja daug įvairių pavadinimų: 1) „činšas", 2) „amžinas činšas", 3) „amžino činšo valdymas", 4) „amžino činšo nuoma", 5) „amžino činšo teisė". Tiesa, visuose penkiuose pažymėtuose pavadinimuose figuruoja žodis „činšas" — iškreiptas germanų kilmės žodis „Zinsen" (palūkanos). Romėnų teisės mokovai, norėdami įdėti šį gyvenimo reiškinį į atitinkamą kategoriją, suras jam vietą servitutų tarpe ir prilygins jį prie „emphyteusis". Šis žodis lietuviškai reiškia „amžiną, paveldėtinę nuomą". Todėl reikia pripažinti, kad žodis „činšas" yra buities, gyvenimiškas, pavadinimas, o juridinė, tiksli tos sąvokos definicija yra „amžina, paveldėtinė nuoma". 1886 m. įstatymas apibūdina amžino činšo teisę, kaipo „paveldėtinį, neterminį valdymą bei disponavimą su pareiga atlikinėti savininko naudai tam tikras pinigines arba naturalines prievoles, kurių dydis negali būti keičiamas vien savininko noru". Ši įstatymo definicija, kaip matome, vieton sąvokos „amžinas, neterminis valdymas" vartoja dar tikslesnę ir reikšmingesnę sąvoką: „paveldėtinis, neterminis valdymas". Jeigu tačiau „činšo teisę" pradėsime vadinti „paveldėtiniu, neterminiu valdymu", tai toks pavadinimas labai lengvai galės mus suklaidinti, nes ir „nuosavybė" iš esmės yra niekas kitas, kaip neterminis paveldėtinis valdymas. Todėl činšo teisės definicijoje įdėtas dar vienas charakteringiausias činšo požymis, būtent, žodis „nuoma", kuris jau rodo mums, kad činšas yra ne paprastas nuolatinis turto naudojimas, o susietas su pareiga mokėti už

tą naudojimą tam tikrą atlyginimą. Žinoma, šiuo atveju žodis „nuoma“ vartojamas visai ne mūsų civ. įst. prasme (termininis, prekarinis turto naudojimas), o romėnų teisės prasme, kur tas žodis apima ir „neterminines, paveldėtines, amžinos nuomos“ sąvoką — emphyteusis.

Iš viso to, kas aukščiau pasakyta, yra aišku, jog „činšo teisė“ ir „neterminine, amžina nuoma“ yra sinonimai, apibūdiną vieną ir tą patį teisės institutą.

„Neterminine, *amžiną* nuomą“ nereikia painioti su neterminine, bet neamžina nuoma. Mūsų civil. įstat. (X t. I d.) 1691 str. nustato, kad vienu iš nuomos sutarties būtinų elementų yra terminas; pats įstatymas ir aprėžia terminą. Mūsų veikiantieji įstatymai nežino nei „amžinos nuomos“, nei „neterminines“. Amžina nuoma yra Lietuvos Statuto palikimas.

Kas nori smulkiau susipažinti, kokiu atsargumu bei rūpestingumu Rusų Valstybės Taryba ir Senatas elgdavosi su senovės Lietuvos teisės palikimais ir kaip juos vertindavo, svarstydami amžinų činšininkų interesus, gali paskaityti Senato 1904 m. sprendimą Nr. 41.

Jeigu nuomos sutartyje terminas visai nepažymėtas, arba joje įsakmiai pasakyta, kad šalys jokio termino nenustato, tai tat reiškia, kad šalys nustato tarp savęs obligacinės teisės pobūdžio santykius, kuriuos kiekviena šalis kiekvienu laiku gali nutraukti, o antroji šalis dėl to jokios žalos bei nuostolių atlyginimo negali reikalauti.

Tačiau yra daug atsitikimų, kada šalys, norėdamos nustatyti „neterminines, *amžinos* nuomos“ santykius, klaidingai vartoja sutartyje išsireiškimą „neterminine nuoma“. Šitokiais atvejais teismui tenka iš kitų sutarties sąlygų spręsti, kuriuos būtent santykius šalys tikrai turėjo galvoje, sudarydamos sutartį, kitaip tariant, teismui tenka spręsti, ar žemės savininkas suteikė savo kontragentui daiktinę teisę — „amžiną nuomą“, „činšą“, — ar nustatė su juo tik trumpalaikius obligacinės teisės santykius.

Svarbiausias obligacinis teisės santykių (nuomos santykių) požymis yra sutarties sąlyga, kuria žemės savininkas turi teisę kiekvienu laiku, vien tik savo nuožiūra, keisti nuomos mokesčio dydį arba visiškai atsiimti išnuomotą sklypą.

Sulyginant „činšo“ arba „netermininę, amžiną nuomą“ su kai kuriais kitais daiktinės teisės, kaip „užstato“ ir „nuosavybės“, institutais, reikia pasakyti štai ką:

Įvedus 1840—1842 mt. mūsų teritorijoje rusų civil. įstatymus, „užstato teisė“, kaip kad ir nuomos institutas, Lietuvoje esminiai pasikeitė. Pagal veikusio iki tol Lietuvos Statuto „užstato teisę“ (zastavnoje vladienije — užstatinis valdymas), žemės savininkas, pasiskolinęs pinigus arba daiktus, atiduodavo savo žemę kreditoriui valdyti ir naudotis ne tiksliai nustatytam kalendoriniam terminui, o iki jis (žemės savininkas) grąžinsiąs jam (kreditoriui) paskolintus pinigus arba daiktus (javus, gyvulius ir t. t.).

Valstybė, rūpindamasi ūkio gerovės reikalais, negalėjo ilgai kęsti tokius neaiškius santykius ir turėjo juos likviduoti, nes ištikrųjų žemės valdytojas negalėjo ramiai vesti užstatytą jam ūkį, nežinodamas, kaip ilgai jam teks valdyti jį.

1842 metais ir buvo išleistas įstatymas, kuriuo užstatinis žemės valdymas — (zastavnoje vladienije) — panaikinamas per 2 metus. Per tą laiką savininkai turėjo teisę tą žemę išpirkti iš kreditorių, o kreditoriai galėjo jų valdomą žemę parduoti iš varžytynių.

Mūsų veikiantieji civil. įstatymai jau nebežino tokio „zastavnago vladienija“. Skolindamas pinigus ir įkeisdamas savo turtą, skolininkas neatiduoda kreditoriui įkeisto jam turto valdyti. Ligi tam tikro laiko įkeistąjį turtą valdo savininkas (skolininkas).

Mes matome, kad „činšas“ arba „neterminině, amžina nuoma“, (romėnų emphyteusis), skiriasi nuo „zastavnago vladienija“ štai kuo: 1) „činšas“ yra *amžinas* valdymas, o „zastavnoje vladienije“ — buvo *termininis* valdymas, nors terminas ir nebuvo žymimas tam tikra kalendorine diena, „dies caertus an, incaertus quando“; 2) činšininkas turi *amžinai mokėti* formaliam savininkui metinį atlyginimą už žemės naudojimą, o įkaito laikytojas *jokio* atlyginimo už žemės naudojimą savininkui *nemokėjo,* nes per tą laiką savininkas taip pat naudojosi įkaito laikytojo duotu jam turtu.

Iš daiktinių teisių *plačiausioji* yra *nuosavybės teisė.*

Činšo ir nuosavybės teisių elementai yra tie patys.

Kai kalbama apie neaprėžtą nuosavybę, visados turima galvoje tą aukščiausiąją asmens valdžią daiktui, kuri apibūdinta yra civ. įst. 420 str. (X t. I d.). Jos svarbiausieji ir būtiniausieji elementai yra: 1) amžinai ir 2) paveldėtinai daiktą 3) valdyti, 4) naudoti ir 5) jį disponuoti. Aš sustosiu ties šiuo apibūdinimu, kuris, mano nuomone, yra daugiau vykęs, nekaip kad Napoleono Kodekso 544 str. arba „B.G.B."**) apibūdinimai. Mūsų civil. įstatymai (X t. I d.) leidžia savininkui, nuosavybės teisės subjektui, atskirti nuo nuosavybės teisės valdymo teisę ir ją sutartimi perduoti kitam. Toks nuo nuosavybės atskirtas valdymas pats sudaro ypatingą teisę, kurios ribas nustato toji pat sutartis, kuria tas valdymas liko nustatytas.

Grįždami prie činšo teisės definicijos, kurią suformulavo rusų 1886 m. VI. 9 d. įstatymas bei Senatas, pasirėmęs istoriniai - juridiniais tyrinėjimais, pamatysime, kad ir činšo teisės svarbiausieji ir būtiniausieji elementai yra visi tie patys, kaip kad nuosavybės teisės pagal X t. I d. 420 str. apibūdinimą, būtent: 1) amžinai ir 2) paveldėtinai daiktą 3) valdyti, 4) naudoti ir 5) jį disponuoti. Tiesa, činšininko teisę visados lydi vienintelė jo pareiga: amžinai mokėti metinį atlyginimą — činšą. Tuo būdu, formalus turto savininkas, suteikęs kam nors činšo teisę, iš karto *nustoja* visiems amžiams *viso savo nuosavybės teisės turinio,* o to vietoje *įgyja* teisę *amžinai gauti činšą.*

Iš esmės, činšo teisės sutartį mūsų dabartiniais įstatymais galima būtų traktuoti kaipo nekilnojamojo turto pirkimo - pardavimo aktą su tuo tik skirtumu, kad pirkimo - pardavimo atveju visas piniginis atlyginimas sumokamas tuojau arba per tam tikrus kalendorinius terminus, o činšo sutartyje atlyginimas savininkui nustatomas pinigais, arba retkarčiais ir daiktais (vaisiais) ir tas atlyginimas mokamas ne iš karto, bet *kasmet ir amžinai.*

Činšo teisė, būdama daiktinė ir be to ne terminine, o paveldėtinė bei *amžina,* turi būti išžiūrima analoginiai su valdymu, pagrįstu nuosavybės teisėmis, o todėl visi činšinio valdy-

---

**) „Bürgerliches Gesetz Büch" veikiantis Klaipėdos krašte.

mo požymiai turi būti nagrinėjami tais pat pradais, kurie liečia valdymą nuosavybės teisėmis" (Senatas, 1904/54).

„Dėl teisės neaprėžtai naudotis valdomu žemės sklypu činšininkui priklauso taip pat visa ta nauda, kuri gaunama iš tokio naudojimo" (1877/110).

Mūsų dabartiniais įstatymais (X t. I d. 420 str.) savininkas, nustojęs visų nuosavybės teisės svarbiausių ir būtiniausių elementų, eo ipso nustoja būti ir savininku tikrąja tos sąvokos (420 str.) prasme. Toks „savininkas" jau nebe savininkas, nors teisės atžvilgiu jam formaliai ir paliekamas *„savininko" tuščias titulas.*

Tuo būdu, činšo teisė yra nepalyginamai platesnė, turtingesnė ir vertingesnė už ištuštintą, nustojusią visų savo būtiniausių elementų formalią „nuosavybės teisę", kuri palikta formaliam „savininkui". Šita aplinkybė ir yra priežastis tos painiavos, kuri kyla žmonių protuose, kai jiems tenka galvoti apie činšo teisės sąvoką ir lyginti ją su nuosavybės sąvoka.

Teismo darbuotojams ir šiaip žmonėms svarbus yra ne tik teoretinis juridinių sąvokų aiškinimas, bet ir praktiškas jų pritaikymas. Kaip tik činšo teisės srityje mes turime gana turiningą senų rusų teismų praktiką bei gausingus Senato sprendimus.

Kaip jau aukščiau pasakyta, mūsų civiliniai įstatymai (X t. I d.) visai nepažįsta tokių santykių, kad savininkas amžinai ir paveldėtinai atsisakytų nuo savo turto valdymo, naudojimo bei disponavimo ir vis dėlto pasiliktų „savininku" 420 str. prasme.

Lietuvoje tačiau tokie santykiai egzistuoja, kaipo viduramžių Lietuvos teisės palikimas, tiesa, archeologinis ir mažai tetinkąs mūsų moderniškam gyvenimui.

Vienkart su būtinaisiais činšo sutarties elementais, šalys dažnai įrašo į sutartį kai kurias *antraeiles sąlygas, kurios gali užtušuoti tikrą činšo sutarties prasmę.* Pavyzdžiui, nustatydamos neabejotinius činšo santykius, šalys kai kada įrašo tokias sąlygas:

1. Žemės savininkas *pasilieka sau nuosavybės* teisę.
2. Žemės savininkas pasilieka sau *teisę nemokamai paimti* iš činšininko visą amžinai išnuomotą jam *sklypą* ar to sklypo dalį *visuomenės reikalams* ir teisingai atlyginti už visus pagerinimus, pastatus bei augalus.

3. *Be žemės savininko sutikimo činšininkas negali savo teisių* nei *perleisti* kitam nei įkeisti.

Pirma sąlyga, įdėta činšo sutartyje, yra grynai deklaratyvinio pobūdžio. Ji vistiek negali grąžinti formaliam savininkui visus tuos nuosavybės teisės būtinus elementus, kurie yra nuosavybės teisės charakteringiausios žymės ir kuriuos kaip tik tąja sutartimi savininkas amžinai atidavė činšininkui, nes tat prieštarautų činšo teisės sąvokai.

Činšo teisės sutartis su pažymėjimu joje, kad savininkas *palieka* sau nuosavybės teisę *amžinai atiduotam* sklypui, negali palikti savininko rankose nei to sklypo valdymo, nei jo naudojimo, nei disponavimo. Vistiek savininkas turės tiktai teisę gauti kasmet *amžinai* iš činšininko činšą ir ne daugiau.

Antra sąlyga numato tą atsitikimą, kada daiktas — činšo objektas — tampa „res extra comercium", išimamas iš civilinės apyvartos ir paimamas viešojo pobūdžio reikalams. Šitokiu atveju žemės savininkas — miestas — veikia tačiau ne kaipo privatinės civilinės teisės subjektas bei kontragentas, o kaipo aukščiausios valstybės valdžios organas, atlikdamas savo viešąsias funkcijas. Tuo būdu, ir šitai sąlygai esant sutartyje, formalus žemės savininkas, — miestas, — kaipo *privatinės civilinės* teisės *subjektas,* nieko nelaimi. Jeigu jis norėtų tą sąlygą išnaudoti piktam, tai galima būtų kreiptis į teismą, o šis jau išspręstų, ar iš tikrųjų šiuo atveju yra viešasis reikalas.

Trečia sąlyga yra tampriai susieta su antrąja ir yra jos logingas tęsinys. Iš tikrųjų: kartą žemės savininkas atidavė činšininkui *amžinai* savo žemės sklypą ir suteikė jam pilną činšo teisę, tai jam jau nebeįdomu ir nebesvarbu, kas tą sklypą faktinai eksploatuos, kitaip sakant, kas įgys iš pirmojo činšininko tą činšo teisę paveldėjimo, testamento, laisvo pirkimo-pardavimo arba priverstinių viešųjų varžytynių keliu, nes jis tą sklypą perleido *laisva sutartimi visam amžiui.*

Jeigu vis dėlto žemės savininkas — pirmiau valdovas, įsteigęs miestą, o paskiau jo teisių perėmėjas — pats miestas (savivaldybė), — sutartyje įdėjo 2 ar 3-ą sąlygą, tai tat jis padarė tik viešojo pobūdžio reikalams apsaugoti, o ne činšininkui išnaudoti, šiam panorėjus savo činšo teises parduoti arba įkeisti.

Trečios sąlygos tikslas yra dar apsaugoti trečiųjų asmenų, įkaito laikytojų arba pirkėjų, interesus, nes gali kartais atsitikti, kad činšininkas, sužinojęs, jog jo valdomas sklypas išimamas iš civilinės apyvartos, pasiskubintų tą sklypą parduoti arba įkeisti ir tuomi pakenktų, žinoma, pirkėjui arba įkaito laikytojui. Činšininko teisė disponuoti savo sklypą, kaip tik pardavimo arba įkeitimo atvejais, negali būti miesto savivaldybės pasipelnijimo šaltiniu, nes toks pasipelnijimas įstatymų yra uždraustas (X t. 1 d. 574 str.), kaipo neteisėtas, prieštaraujantis pagrindinei činšo sutarčiai, kuria savininkas, privatinės civilinės teisės subjektas, amžinai atidavė visas savo teises sklypui činšininkui už tam tikrą metinį atlyginimą ir daugiau neturi teisės iš jo reikalauti.

Tiesa, kai kuriais, labai retais atvejais, pačioje činšo sutartyje esti įrašyta sąlyga, kuria činšininkas, parduodamas savo teises kitam, turi sumokėti tam tikrą dalį pardavimo sumos savininkui. Senoje romėnų teisėje, kurioje „emphyteusio" institutas buvo labai smulkiai ir nuodugniai sunormuotas, buvo nustatyta, kad tokiais atvejais pirkėjas moka formaliam žemės savininkui 2% — vadinamąjį laudemium. Bet romėnų „corpus juris civilis" pas mus neveikia; mūsų činšo sutartyse apie tokią činšininko pareigą dažniausiai nieko nepasakyta, o todėl žemės savininkas neturi teisės ko nors reikalauti.

Jeigu činšininkui priklauso daiktinė teisė valdomam sklypui, ir jis gali ją perduoti testamentu, kam jis nori, arba iš viešų priverstinių varžytynių ją gali pirkti kiekvienas pilietis, neatsiklausdamas pirmiau formalaus sklypo savininko, tai visiškai nelogiška yra neigti činšininko teisę laisvai ir sąžiningai, savo nuožiūra, parduoti arba įkeisti savo činšo teisę, kad ir sutartyje būtų pažymėtos antra ir trečia sąlygos.

1899 m. Senato Civil. Kasac. Departamentui teko spręsti (sprendimo Nr. 53) klausimą, kokią reikšmę turi „činšo" arba „neterminінės nuomos" sutarties klauzulė, jog „činšininkas" arba „neterminінis nuomininkas" be savininko sutikimo negali perleisti savo činšo arba amžinos nuomos teisę. Į tą klausimą Senatas šiaip atsakė: „Jeigu net ir prileisime, jog toks perleidimo aktas, padarytas be savininko sutikimo, negalioja, tai šitokiu atveju, panaikinus aktą, činšo teisė nebūtų nutraukta ir žemė nebūtų grąžinta savininkui, o tiktai pats perleidimas būtų panaikintas ir *žemė grąžinta pirmutiniam činšinin-*

kui. Bet, jeigu sudarant aktą, bendrai buvo prisilaikyta visų tų formalių sąlygų, kurios reikalingos, kad aktas būtų privalomas abiem kontragentam, t. y. pirmutiniam ir naujam činšininkui, tai daugiausia, ko žemės savininkas gali reikalauti, nesant jo sutikimo tam perleidimui, yra pripažinti aktą negalintį jo teises užgauti, kitaip tariant, *savininkas gali* ir toliau laikyti *pirmutinį činšininką neatleistą nuo prievolių,* susietų su ta činšo teise".

Tuo būdu, Senatas pripažino, jog savininkui pasilieka tik „nudum jus", tuščia, be jokio realinio bei materialinio turinio, teisė.

Adv. Vsevolodas Bojevas.

Lietuviškasis Teismas.

Nullum jus, nisi lituanicum.

Terminologija.

A. Kalba — susipratimo priemonė. Didžiausias kalbos gerumas tai jos aiškumas, suprantamumas teisininkams, bylininkams, kaimo žmonėms, gausiausiam bylininkų kontingentui. Didžiausias nusikaltimas kalbai, tai nesusipratimo sukėlimas. Kalbos aiškumo reikalavimas yra teismams būtinas, kadangi teismai sprendžia svarbiausius žmogaus gyvenimo dalykus: gyvybės, laisvės, turto klausimus, tai kiekvienas neaiškumas čionai gali turėt skaudžių, neatitaisomų pasekmių. *)

Terminologija — tai specialistų darbas, specialistų kiekvienos atskiros mokslo šakos: teisės, teologijos, matematikos, medicinos. Teisinis, technikinis terminas — tai lašas, išspaustas iš teisės mokslo kvintesencijos; tai žodis, apibūdinąs teisinę sąvoką, aiškiai suprantamą tiktai teisininkui. To lašo analizę padaryt ir, atsižvelgiant į jo specifiškai logišką sudėtį, sąvokai vardą duot gali tiktai juristas ir tai ne kiekvienas, o tik sugebąs įsigilinti į teisės ir kalbos smulkiausius dalykėlius, skirstyti juos pagal jų svarbumą ir reikšmę.

Prie teisinės terminologijos darbo kalbininkas gali prisidėt tik gramatinėmis žiniomis, spręst apie termino formos tinkamumą. Esmei, svarbiausiems dalykams svarstyti jis nekom-

---

*) Rusijos teismas nusprendė nubausti apkaltintąją žmogystą mirties bausme, bet, esant byloje kaltės mažinamiems dalykams, nutarė įteikti savąjį sprendimą caro nuožiūrai. Mikalojus I pabrėžė: „Nugalabint (kaznit), negalima dovanot". Įtakingieji giminaičiai ėmėsi gelbėt nusmerktąjį. Caro raštinė pasiuntė prokuratūrai caro rezoliucijos nuorašą, nukėlus toliau *kablelį:* „Nugalabint negalima, dovanot". Nuteistasis buvo paleistas. — Atsiminimas iš garsaus, vėliau pamišusio, Petrapilio universiteto valstybinės teisės prof. Korkunovo paskaitų reikalui pažymėti rusiškosios biurokratijos reikšmę absoliutinėje monarchijoje.

petentingas, nes tasai analitiškasis darbas reikalauja teisinių kriterijų, teisininko savybių.

Lietuviškoji terminologija — ateities dalykas. Ji gali būt išdirbta tik remiantis kvalifikacijos, specializacijos, dalyką apimančios žinios principu. Terminus tegali nustatyti kiekvienos gyvenimo ir mokslo srities žinovų komisija. Antroji, redakcinė, komisija turi susidaryti iš pirmutinių komisijų atstovų. Redakcinės komisijos uždavinys — pašalint priešingumus, suderint terminus, nustatyti visuotinę, lietuviškąją terminologijją.

Šiame veikale, „Lietuviškajam Teisme", aš mėginsiu nustatyti tuos reikalingus teisingumo sričiai terminus, kuriuos palies svarstomieji dalykai. Bet šiame skyrelyje aš nubrėšiu tik principus, kuriais bus dirbamas tasai darbas ir, aiškumo dėlei, duosiu keletą pavyzdžių. Atskirus terminus aš pasiūlysiu atitinkamose veikalo vietose.

Lietuvių tauta, kuriai, pagal Lietuvos Valstybės Konstituciją priklauso aukščiausioji, suvereninė valdžia šalyje, turi teisę ir priedermę reikalaut iš teisininko, kad teisiniai terminai būtų lietuviški, o ne rūsiški ar lotyniški, nes atsidūrę savos valstybės teisme kaimiečiai negali orientuotis dėl nesuprantamų jiems barbarizmų, kaip civilinis skyrius, civilinė byla, ieškinio prašymas.

Terminalogijai išdirbti, pradedamąjam lietuviškosios teisės darbui atlikti, lietuvis teisininkas turi du gausios medžiagos šaltinius: 1) gyvąją, turtingą lietuvių kalbą; 2) du monumentaliniu savosios teisės istorinius veikalus, Lietuvos Statutą ir Lietuvos Metriką. Romėnų teisės terminologija, virtusi dėl tos teisės recepcijos viduramžy pasauline, XX-ojo amžio lietuviui teisininkui gali būti tik pavyzdžiu šiame darbe, bet ne teisinių terminų žodynu lietuviškajai teisei.

I. Lietuviškajai terminologijai pirmiausia reikia nustatyti tinkamą įstatymų rinkinių pavadinimą.

1. Lietuvis teisininkas, lietuviškoji teisė sistematizuotąjį įstatymų rinkinį, kad tas daiktas būtų suprantamas visiems Lietuvos piliečiams, o ypač jų daugumui, kaimiečiams, tegali vadinti *įstatymų knyga.*

Analogiškai šnekamoji lietuvių kalba maldų, giesmių, pasakų rinkinius vadina maldų, giesmių, pasakų knygomis, trumpiau, maldaknygėmis.

Tarptautinis, lotyniškasis teisinis terminas *kodeksas*, reiškia ne ką kita, kaip tik knygą. Todėl ir Vokietijos teisininkai savo šalies įstatymų rinkinį vadina *Gesetzbuch*, įstatymų knyga.

2. Lietuviams nesupantamą lotyniškosios kalbos būdvardį *civilinis* Lietuvos teisininkai turėtų pakeisti lietuvišku būdvardžiu *turtinis*.

Cvilistikos, civilinės teisės dalykas, objektas, juk turtas, ne kas kita.

Tiesa, civiliniai kodeksai lik šiam laikui apima globos institutą, šeimyninę teisę. Bet nerasi pasauly teisininko, kuris nepripažintų, kad globa, šeimyna tai ne privačiosios, bet viešosios teisės dalykas.

Tą kodifikacijos nenuoseklumą turėtų atitaisyti būsimas lietuviškasis kodeksas. Tai būtų pirmutinis lietuviškosios teisės nuopelnas teisinei logikai.

Taigi, *civilinį kodeksą* lietuviškai reikia vadinti *Turtinių Įstatymų Knyga.*

Lotyniški žodžiai *civilistas, civilistika, civilinė teisė, civilinė byla, civilinis skyrius* turi būt pakeisti lietuviškais: *turtininkas, turtininkystė, turtinė teisė, turtinė (dėl turto) byla, turtinis skyrius.*

Išsifravus nesuprantamumus, teisminis žargonas virs į visiems suprantamą lietuvišką kalbą.

3. *Baudžiamąjį Statutą* lietuviškoje terminologijoje reikia vadinti *Bausminių Įstatymų Knyga.*

Baudžiamasis tai baudžiamasis: tas, kurį baudžia, bet ne tas, kuris baudžia.

Jei lietuviškoji kalba mašiną, su kuria žmonės kulia javus, rašo raštus, vadina kuliamąja, rašomąja mašina, tai tik dėl to, kad lietuviškoje logikoje mašina yra *įtaisas*, su kuriuo galima kulti, rašyti, bet ne *kurį* galima būtų kulti, rašyti. Kuliamoji mašina, bet ne kuliamieji, o kulintieji vyrai.

Tai įrankinis dalyvis — participium instrumentale praes. pass. verb. travs.

Todėl, baudžiamasis teismas, teisėjas yra tie teismo tarnautojai, kurie baudžiami už nusikaltimus, nuteisti, atlieka bausmę.

Baudžiamasis teismo skyrius tai kalėjimas.

Kriminalistas, kriminalistika, kriminalinė - baudžiamoji teisė, kriminalinis - baudžiamasis skyrius lietuviškai bus bausmininkas, *bausmininkystė, bausminė teisė, bausminė byla, bausminis skyrius.*

Modernioji jurisprudencija, jei ji laikosi romėniškos terminalogijos, tai įstatymų rinkinį, apimantį ištisą, vieną iš svarbiųjų teisių sričių, vadina ne statutu, o kodeksu: Code Napoleon, Code Civil, Code Penal; Il Codice Civile, Il Codice Penale; Graždansky Kodeks, Ugolovny Kodeks RSFSR.

Jei mes, lietuviai, laikytumėmės ne lietuviškos, o romėniškos terminologijos, tai turtinių ir bausminių įstatymų rinkinius turėtume vadinti civiliniais ir kriminaliniais kodeksais, bet ne statutais, kaip pavadintas Rusijos Bausminių Įstatymų Knygos vertimas, Lietuvos Teisingumo Ministerijos 1919 metais išleistas.

Procesualinių įstatymų rinkinį mums taipgi vadinti reikia kodeksu, ne įstatymu.

Įstatymas — tai tam tikras valdžios išleistas nuostatas, apimąs vieną, mažesnį ar didesnį kurios nors plačiosios teisinės srities dalyką, susidaro iš vieno ar daugiau straipsnių, pav., panaikinimo ir įsteigimo kasacinės instancijos įstatymas, slaptosios degtindarystės draudimo įstatymas, lietuviškosios valiutos įstatymas.

Bylinėjimosi, turtinio ir bausminio, nuostatai apima dvi atskiras, plačias, svarbias teisės sritis, susidaro iš daugelio įstatymų, suvestų į vieningą sistemą. Prancūzijos juristai tuos rinkinius vadina Code De Procedure Civile, Code De Procedure Penale; Italijos — Il Codice Di Procedura Civile, Il Codice Di Procedura Penale; SSSR — Graždansky Processualny Kodeks, Ugolovny Processualny Kodeks.

Pažvelkim į cariškosios Rusijos Kodeksų pavadinimus jų lietuviškuose vertimuose.

Vyriausiojo Tribunolo pirmininkas prof. Kriščiukaitis Bausminio Bylinėjimosi Įstatymų Knygą, kiek pakeistą, pavadino *Baudžiamojo Proceso Įstatymu.* Čia įstatymas tai kodeksas, daugelio įstatymų sistema. Kriščiukaitį sekdamas taip pat pavadino ištisą to kodekso vertimą I. Byla. Turtinio Bylinėjimosi Įstatymų Knyga Vyr. Trib. pirm. pad. M. Čepo ir Viskantos pavadinta *Civilinio Proceso Įstatymu.* Prof. A. Janulaitis Napoleono Kodeksą vadina *Napoleono Teisynu,* prilyginęs pla-

čiąją teisinę sąvoką, vienetą, teisės visumą jos daliai, kodeksui. Vekselinių Įstatymų Knyga tiek valstybiniame Teisingumo Ministerijos, tiek privačiame „Dirvos" leidinyje pavadinta *Vekselių Įstatais*, bet tai būtų ne ištisas kodeksas, bet tik kodekso dalis, svarbiausiųjų gyvenimui vekselinių nuostatų palaidas rinkinys.

4. Mes, lietuviai, ne naujakuriai amžinai žaliuojančioje teisingumo dirvoje. Mes turim Lietuvos Statutą, Lietuvos Metriką, taigi ir tuodviejų lietuviškosios teisės šaltinių terminologiją.

Praeitis galioja. Atgimstančios Lietuvos teisininkai, istorijos tradicijų žadinami, praeities terminus ima dabarčiai.

K. Jablonskis *Baudžiamuoju Statutu* pavadino Lietuvoje galiojančią Rusijos Bausminių Įstatymų Knygą. Kapitono Pačkio taip pat pavadintas Rusijos bausminis kodeksas, karo reikalams išleistas.

Bet Lietuvos Statutas juk tai kodeksų kodeksas. Jis apima visus galiojusius lietuvių monarchijoje įstatymus, į 14 skyrių suskirstytus. Taigi, *Lietuvos Statutas* lietuviškoje terminologijoje prilygsta rusiškąjį terminą *Svod Zakonov,* kurį lietuviai teisininkai tegali vadinti *Rusijos Statutu.*

Išvertę lietuviškąjai terminologijai lotyniškąjį žodį *statutum* — nuostatas, įstatymas, gausim Lietuvos Statuto lietuviškąjį pavadinimą: *Bendroji Lietuvos Įstatymų Knyga.*

II. Teisinei disciplinai netinka ir terminas *valstybė.*

Tasai svarbiausias teisinės kūrybos padaras susidaro iš trijų dalykų: žemės, žmonių ir valdžios. Iš tų trijų valstybės gaivalų teisei svarbiausias yra valdžia. Aukščiausioji, suvereninė valdžia — tai gaivalas, kuriam priklauso kiti du gaivalai: gyventojai ir žemė. Rusija šešis amžius buvo Senosios Lietuvos provincija, kadangi aukščiausioji rusų tautos ir žemės valdžia priklausė Lietuvos Gaspadoriui (Monarchui), toji pati Lietuva, tauta ir žemė, virto Rusijos provincija, kai aukščiausioji tos šalies valdžia teko vienam amžiui carams.

Jei terminui kalboje stinga tam tikro žodžio, apimančio visus sąvokos elementus, kaip vokiški daiktavardžiai Reich, Staat, tai tam reikalui reikia imti daiktavardį, padaromą iš svarbiausiojo sąvokos gaivalo, o ne iš antraeilio. Kadangi valstybėje svarbiausias teisei dalykas yra aukščiausioji valdžia, tai

iš valdžios, o ne tautos, ar teritorijos pavadinimų mes turime darytis tinkamą „valstybei“ vietininką.

Terminas *valstybė* netinka nei kalbotyros, nei jurisprudencijos reikalavimams.

Lietuviškoj kalboj tik žodžiai, turį abstrakčią reikšmę, ir kaipo taisyklė tik būdvardžiai, o daiktavardžiai išskirtinai, gauna priesagą — bė: gėrybė, grožybė, šunybė. Bet valstybė tai ne abstrakcija, bet labai realus, kiekvieno piliečio matomas ir atjaučiamas dalykas. Realių gi sąvokų daiktavardžiai, reiškią rinkinį, turi priesagą —ija: vilkija, brolija, draugija. Taigi, laikantis kalbos mokslo reikalavimų, *valstybę reikėtų vadinti valstija.*

Bet terminas *valstija* neišlaiko juridinės kritikos. Žodis *valstija,* padarytas iš daiktavardžio *valsčius.* Valstija — tai valsčių visumas, kompleksas. Bet valsčius — tai teritorijos dalelė, o teritorija — antraeilis valstybės dalykas.

Aukščiausiai, suvereninei valdžiai išreikšti lietuviškoje kalboje yra vienintelis žodis — *viešpatauti.* Lietuvių tauta nuo senovės vartoja žodį *viešpats* aukščiausiam dangaus ir žemės valdovams žymėti. Viešpačiais lietuviai vadina Dievą ir titulavo Lietuvos Gaspadorių.

Istoriškas tradicijas gaivindami ir valstybę brangindami, tą titulą mes privalome užlaikyti ir atgimstančios Lietuvos reiškėjui, Respublikos Prezidentui vadinti.

Iš žodžio viešpats mes ir tegalime pasidaryti terminą tvirčiausiai žmonių organizacijai reikšti. Tą organizaciją lietuviai turi vadinti ne valstybe, o *viešpatija.* Tuo-pat dėsniu padaryti rusiškas terminas *gosudarstvo* iš žodžio *gosudar,* lenkiškas — *pan'stwo* iš žodžio *pan.*

Žodis *pilietis* — tai svetimų terminų, rusiškojo *graždanin,* vokiškojo *Bűrger* tiesioginis vertimas. Tasai terminas netinka lietuviškai kalbai. *Pilietis* — tai pilies gyventojas, teisinė nesąmonė XX amžy. Vokietijos teisininkai, kadangi tik Vokietijos pilys viduramžy garantuodavo vokiečiams jų, ypač turto, teises, paliko terminą *Bűrger* civilinei teisei. Viešųjų teisių turėtoją jie vadina *Staats - Bűrger.*

Lietuviams *pilietį* reikia pakeisti *viešpatininku,* o *valstybinę teisę* vadinti viešpatine teise.

III. Trijų svarbiausiųjų bylinėjimosi raštų pavadinime Lietuvos teismuose tebesilaiko rusiškoji terminologija.

1. Bylos iškėlimo raštas vadinamas *ieškinio prašymu.*

Iš lietuvių tik tas tesupras tą pavadinimą, kam yra žinomas rusiškasis terminas *iskovoje prošenije.* Lietuviškoji šnekamoji kalba, tasai gyvasis lietuviškasis terminologijos šaltinis, turįs daug lietuviškų, teisinių terminų, bylos iškėlimo raštą vadina *apskundimu.* Prieš karą valsčių teismuose kitokio termino ir negirdėjai.

Ieškinio (ieško, ...isko) *prašymas* — nesąmonė. Ieškinys juk tai daiktas, kurio ieškoma, kaip *radinys* — rastas daiktas. *Ieškinio prašymas* logiškai tai kurio nors kilnojamojo ar nekilnojamojo, negyvo daikto — žemės, pinigų prašymas.

Bet teismą prašyti ko gali tik gyvas daiktas, žmogus, bylininkas, pavyzdžiui, skundiko, kaltinamojo prašymas klausti liudytojus.

Taigi, ne ieškinys - daiktas, o ieškojimas - veiksmas čionai turimas galvoje.

Bet ieškojimas tai fiziškas darbas, ne teisinis veiksmas. Teisinis ieškojimas prasideda skundu įstaigai, teismui, *apskundimu.*

2. *Apeliacija* — tai Lietuvos Statuto receptuotasis romėnų teisės terminas. Barbarizmų vengiantieji ir lotyniškos kalbos nežinantieji lietuviai apeliaciją vadina *atšaukimu.* Tai autentiškasis, suvereno, lietuvių tautos, vertimas.

3. *Kasacija* — prancūziškos teisės lietuviui nesuprantamas terminas. Kadangi trečiosios instancijos teismo tiesioginis uždavinys ne bylas spręsti, o tik patikrinti apeliacinių teismų sprendimus, tai kasaciją lietuviškai reikia vadinti *patikrinimu.* Tasai terminas aiškiausiai nušvies kasacinio termino reikšmę ir jame bylinėjimosi būdą.

Lietuviškoji teisinė terminologija — tai lietuviškosios teisės užuomazga, pumpurai. Lietuviškieji kodeksai — tos teisės žiedai. Tuos teisinės kūrybos darbus Lietuvos ateičiai atliks talentai, Themidos kūrėjai, kurių nestigo Lietuvos praeičiai, nestigs ir ateičiai.

B. Dirstelkim į Teismų Santvarkos Įstatymo terminologiją. Pirmutinis dalykas, kuris krinta skaitytojui į akį, tai rašysena.

Tikriniai teismų ir jų tarnautojų vardai dažniausiai rašomi mažomis raidėmis: apylinkių teismai, apygardų teismai,

apylinkės teisėjas; apygardos teisėjas, pirmininkas, prokuroras, padėjėjas, vertėjas, kandidatas, sekretorius. Kai kur vartojamos didžiosios raidės: Apeliaciniai Rūmai, Vyriausiasis Tribunolas, Teisingumo Ministeris. Tai didžiausio Lietuvos inteligentijos nesusitvarkymo pasireiškimas kalbos srity. Bet teisininkas ir toje dirvoje turi būti teisininku, tai yra, tvarkytoju: kaip žmonių gyvenimą jis tvarko, viešpatijos įstatymais, taip kalbos dalykus — rašysenos taisyklėmis.

Žvilgterėkim teisininko akimis į veikalo pavadinimą — Teismų Santvarkos Įstatymas. Pirmiausia, čionai nereikalingas žodis *įstatymas*. Tasai žodis tiktai ilgina, daro trilypį veikalo vardą. Įstatymo reikšmė atsispindi santvarkos sąvokoje. Juk tvarka tai įstatymo tikslas. Žodis *įstatymas* čionai toks pat pleonazmas, kuo jis būtų, jei pamatinių viešpatijos tvarkymo įstatymų rinkinį mes vadintumėme *Lietuvos Konstitucijos Įstatymu*. Teismų Santvarką mes turėtume vadinti *Lietuvos Teismų Konstitucija,* jei lietuviškoje terminologijoje terminas *konstitucija* nereikštų visų trijų valdžios rūšių apybraižų rinkinio.

Atmetę žodį *įstatymas,* gauname vardą — *Teismų Santvarka.* Bet tvarkyti, sutvarkyti galima tiktai netvarkoje *esančius* daiktus, įstaigas, čionai teismus. Taigi, ką padarė veikalo autoriai? Pertvarkė užsilikusius Lietuvoje senus, prieškarinius Rusijos teismus ar įsteigė naujus, lietuviškus? Laikydamasis uždavinio ribose, gvildendamas tiktai terminologiją, pareikšiu, kad pirmuoju atveju Įstatymą reikėtų pavadinti Teismų Santvarka, tiksliau *Pertvarka,* suprantamiau *Reforma,* antrame gi — *Teismų įsteigimu.* Tai tikslus lietuviškas vertimas garsaus rusiško originalo — Učreždenije Sudebnych Ustanovlenij.

Imkime veikalo įsteigiamų keturių teismų vardus: Apylinkės Teismas, Apygardos Teismas, Apeliaciniai Rūmai, Vyriausiasis Tribunolas.

Dviejų pirmutinių teismų vardai pagrįsti teritorijaliniu dėsniu. *Apylinkė* pakeitė tinkamą policijos įstaigai, bet ne teismui žodį *nuovada.* Apylinkės sąvoka čionai platesnė už vieno valsčiaus ribas ir siauresnė už apskritį. Priešingu atveju, didesnio suprantamumo ir vieningumo dėlei, tą teismo apibūdinimą reikėtų pakeisti tam tikru iš dviejų administracinių Lie-

tuvos teritorijos dalių pavadinimu; vadinti pirmosios instancijos teismą ne Apylinkės, o Valsčiaus ar Apskričio Teismu.

Prieš *Apygardos Teismą* nieko negalima pasakyti. Trečiasis teismas — Apeliaciniai Rūmai. Ne rūmai, o rūmas; ne daugiskaita, o vienaskaita: turimas galvoje ne daugelis rūmų, teismų, o vienas rūmas, vienas teismas. Kalbą apsprendžia reikalingumo dėsnis. Kada reikia kalbėt apie vieną daiktą, mes vartojame vienąskaitą; kalbėdami apie daugelį daiktų, vartojame daugiskaitą. Vieną knygą mes vadiname knyga, atitaisydami liaudinę daugiskaitą, knygas. Toliau, rūmas kaimiečių terminologija tai didelis, gražus namas, pastatytas žmonėms gyventi, naudotis; bakūžės — menki namai. *Gyvenamas namas* — tai rusicizmas — žiloj dom. Rūmas pats savaime nereiškia teismo. Rūmas virs teisingumo įstaiga, tik pridėjus prie jos teismo sąvokos požyminį, pavadinus ją teismo rūmu, nes teisinė terminologija apeliacijomis vadina skundus, paduodamus ne tik teisminėse, bet ir administracinėse bylose, pavyzdžiui, Žemės Reformos įstaigose. Apeliaciniai Rūmai tai netaisyklingas rusiško apeliacinės teismo įstaigos pavadinimo vertimas (Sudebnaja Palata). Antrasis teisinis Apeliacinių Rūmų trūkumas — tai teritorinio dėsnio pakeitimas instanciniu. Dėsningas galvojimas ir veikimas labai svarbūs veiksniai žmogaus ir visuomenės gyvenime. Minties disciplina, idėjos vieningumas, griežta sistema — tai mokslo ir gyvenimo gaivalai — tvarkantieji daiktus jų viduje ir viršutinėje išvaizdoje. Daiktų pavadinimo terminų nesuderinimas kalboje — tai viršutinis pačių įstaigų tarpusavio nesuderinimo gyvenime atspindis.

Ketvirtasis teismas — Vyriausiasis Tribunolas. Kalbos mokslo žvilgsniu, tribunolas — svetimas žodis, neteisėtumas lietuvių kalboje, turinčioje tam tikrą įsiteisėjusį lietuvišką žodį *teismas*. Tasai Teismų Santvarkos Įstatymo terminas — nesuvirškinama sąvoka, nesuprantamas dalykas mūsų bylininkams, Lietuvos kaimiečiams, vadinantiems Tribunolą *Tribunolo teismu*. Teisės žvilgsniu, Vyriausiasis Tribunolas — antrasis nesuderinimas Lietuvos teismų varduose. Jei žemesnėsės instancijos teismas pavadintas apeliaciniu, tai sistematizacijos dėsnis aukščiausiąjį teismą vertė pavadinti kasaciniu. Tiesa, Tribunolas, anot Įstatymo, yra ne tik kasacinis, bet ir vyriausiasis teismas, sprendžiąs aukščiausių respublikos tarnautojų — prezidentų ir ministerių bylas, dėl tarnybinių nusikaltimų

iškeliamas. Bet šios bylos — retenybė, išimtis, nekeičiančioji įstaigos esmės. Juk, Apeliaciniams Rūmams, taipogi yra pavestos tam tikros bylos spręsti pirma instancija.

Teismų Santvarkos Įstatymo autoriai taisyklingiau būtų pasielgę, pakeisdami dviejų aukštesniųjų teismų varduose žodžius *rūmai* ir *tribunolas* žodžiu *teismas*. Apeliacinis Teismas, Vyriausiasis Teismas — aiškūs, lengvi, visiems suprantami pavadinimai.

Pereisim prie atskirų teismo tarnautojų pavadinimo, reikalaujančio svarstymų. Lietuviškasis *Valstybės Gynėjas*, dėl jo karingumo, virto *prokuroru*. Žodžio *prokuroras* nėra jokioje kalboje. Romėnų prokuratoriui rusai, savos fonetikos verčiami, iškirto vieną skiemenį. Lietuviai, bent suvalkiečiai, rusų prokurorą prieš karą taisyklingai vadindavo prokuratorium. Prokuroras į lietuviškąją terminologiją įsibrovė, rusininkų proteguojamas.

Mes, teisininkai, dirbame *teisingumo* darbą. Prokuroras irgi teisingumo darbuotojas, kaip ir jo viršininkas Teisingumo Ministeris. Apibūdinti prokuroro darbui turtingoje lietuvių kalboje rasis bent keletas žodžių, pavyzdžiui, daboti, sergėti. Taigi prokuroras — Teisingumo Sergėtojas, Sargas.

Galima spėti, kad Valstybės Gynėjas nebūtų išėjęs į pensiją, jei jo priešininkas, advokatas, būtų pavadintas, dėlei priešingumo, Visuomenės Gynėju.

Advokatas — tarptautinis terminas, įgijęs pilietybės teises lietuvių kalboje nuolatiniu nuo neatmenamų laikų vartojimu. Advokatas — lietuviškai gynėjas. Būdvardis *prisiekęs* atmestinas, kaipo nereikalingas, savaime suprantamas, nes visi aukštesnieji teisininkai — prisiekę.

Neturinčiam teisinio mokslo *Privatiniam Gynėjui* labiau tiktų vadinimas *Bylų Vedėjas,* nes jis daugiau veda turtines bylas, negu gina teisiamuosius asmenis bausminėse bylose. Privatinį Gynėją, pabraukiant mokslo kvalifikacijos stoką, būtų galima vadinti tiesiog *Teisminiu Užstovu.*

Terminologijoj daikto vardas turi atitikti jo esmei, paskyrimui. *Teismo Kandidatas* yra asmuo, turįs teisę būti teisėju, eiti jo pareigas. Tos teisės neturi įstojęs į teisminę įstaigą diplomuotasis teisininkas. Todėl, tie asmens negali būti vadinami Kandidatais. Pirmutinis diplomuotų teisininkų, pasirinkusių teisminę tarnybą, uždavinys — įgyt reikalingas teisėjui ži-

nias teisme, praktikos keliu, dirbant teisminį darbą per keletą metų. Tuo uždaviniu remiantis, diplomuotąjį teisininką, kol jis bus teisme ir neišlaikys teisėjo egzaminų, tegalima vadinti *Teismo Praktikantu.*

Antstolis — garsų rinkinys. Kad garsai taptų žodžiu, reikia, kad jų rinkinys reikštų kurį nors visiems suprantamą daiktą. Teisininkas, kuris vykdo teismų sprendimus, turi vadintis *Teismo Vykdytoju.* Kieno, iš kur išgriebtas terminas *antstolis?* Nemanau, kad pats to žodžio radėjas žinotų, kas tai yra antstolis. Nei tasai teisininkas, nei bylininkai, nei pašaliniai žmonės iš to pavadinimo nesupras *Antstolio* tarnybos esmės, jo pareigų. Mokslininko priedermė siaurint nesuprantamumų sritį, apšviesti ją mokslo šviesa, bet ne platint.

Šiame rašinyje, laikydamasis dėsnių, aukščiau pažymėtų, aš išgvildžiau žiupsnelį teisinių terminų, skaudžiausiai duriančių lietuviui teisininkui akį. Kiti reikalingesnieji teisininkams terminai bus svarstomi pakeliui tam tikrose veikalo vietose. Pabrauktina, kad lietuviškos teisinės terminologijos kūriny svarbu ne tiek atskirų teisinių terminų nustatinėjimas, kiek metodu naudojimasis, tikslus teisinių sąvokų analizas ir sintezis. Taisyklingai ištirkit reikiamąsias sąvokas, suraskit sudėtinius jų elementus, surūšiuokit juos, išskirkit svarbiausius gaivalus nuo antraeilių, o tinkamieji terminai turtingoje mūsų kalboje patys siūlysis pasirenkami.

Adv. *K. Sąmajauskas.*

Teisinės terminologijos reikalu.

Kaip kitų sričių, taip ir teisinė terminologija dar tebėr nesutvarkyta. Todėl yra geras daiktas, kad p. K. Sąmajauskas tą dalyką kelia aikštėn ir tam tikrais pavyzdžiais net mėgina rodyti tuos būdus, kuriais turėtų būti tvarkoma būsimoji teisinė terminologija.

Su autorium reikia sutikti, kad dabartinė teisinė terminologija yra daugiausiai iš kitų kalbų ir, reikia pasakyti, nevisai vykusiai versta. Taip yra atsitikę dėl to, kad iš pradžios ir net dabar nedaug tėra teisininkų, kurie su atsidėjimu būtų studijavę teisinius lietuvių kalbos terminus, juos tyrę ir mokamai

taikinę savo specialybės kalbai. Daugelis iš jų naudojosi svetimais terminais, o kur jų pritrūkdavo, versdavosi iš kitų kalbų kaip pakliuvus, kaip kam geriau atrodydavo, arba savo nuožiūra kaldavo naujus terminus.

Bet taip toliau, žinoma, negali būti: reikia pagaliau, kad teisininkai iš savo tarpo sudarytų terminologijos komisiją, kuri, pasikvietus į pagalbą kalbininkus, jau galutinai sutvarkytų visus teisinius terminus ir pasiūlytų priimti. Tai yra ypač reikalinga dėl to, kad teisiniai terminai turi būti ne tik lietuviški, lengvai bylininkams įmanomi, kaip kad p. K. Sąmajauskas sako, bet vienareikšmiai, tikslūs, ne daugiareikšmiai, kaip kad liaudinėj kalboj dažnai esti. Taigi teisiniai terminai liaudine kalba tegali būti remiami tik iš dalies, daugiausia tik jų darybinė pusė; vidujinę, reikšminę, jų pusę turi žymėti ir riboti tik griežta teisinė sąvoka, jos tūris ir turinys. Dėl to, aišku, daugeliui teisinių terminų nelengva bus rasti tinkamų lietuviškų pakaitų, ir noroms nenoroms reiks nemaža jų palikti svetimų. Čia griežtas, vienašališkas purizmas nieko nepadės.

Atskirai kalbant apie p. K. Sąmajausko siūluomuosius naujus teisinius terminus, daugeliu iš jų tenka didžiai abejoti, nes jo kalbiškieji samprotavimai silpnai tepagrįsti. Pav., kalbėdamas apie valstybę, jis sako, kad priesagos *-ija* daiktavardžiai reiškia realių sąvokų rinkinį: *vilkija, brolija...;* todėl *valstija,* sudaryta iš *valsčius,* turėtų reikšti valsčių visumą, kompleksą, o tai nesą valstybės sąvokai charakteringa. Geriausia, sako, valstybė būtų vadinti *viešpatija,* nes lietuviai *viešpačiu* nuo senovės vadinę aukščiausiąjį dangaus ir žemės valdovą. Čia p. K. Sąmajauskas yra kiek susipainiojęs. Visų pirma *viešpatija* aukščiau minėtuoju dėsniu turi reikšti ne valstybę, bet viešpačių rinkinį, sueigą (plg. *vyrija* „valsčiaus sueiga“); todėl *viešpatijos* vietoj geriau tinka plačiai pažįstama *viešpatystė* (plg. Žemaičių *vyskupystė). Viešpats,* senesnis *viešpatis,* pat senovėj yra buvęs ne kas kitas, kaip kilties (padermės) valdovas, ir ilgą laiką jis buvo vartojamas germaniško *kunigo* ir vėliau gudiško *pono* vietoje (plg. mano straipsnį „Ar ponas lietuviškas?“ 1927 m. „Šviet. Darbo“ V, 452—457 psl.); taigi Dievui, abstrakčiai esybei, viešpaties vardas tegalėjo būti tik vėliau pritaikintas. Dabar *viešpats* ir *viešpatystė* yra gavę kitokios reikšmės, ir todėl, manau, būtų labai sunku tie žodžiai pritaikinti prezidentui ir valstybei

vadinti. Mano nuomone, dėl galėjimo gali pasilikti nekeista ir *valstybė:* viena, dabar mes esame ją įpratę vartoti ir todėl ji mums yra lietuviška, artima; antra vertus, priesaga—*ybė* gali būti ne tik abstrakčios, bet ir konkrečios reikšmės, pav., *gerybė* (arba *gėrybė)* „manta, turtas", *aukštybė* „aukštuma, aukšta vieta" (plg. *iš aukštybės* „iš aukštumos"); trečia, nors apyrečiai su priesaga—ybė gali būti sudaromi ir daiktavardžiai iš daiktavardžių (pav., *karalybė* „karalystė", *ponybė* „ponija, ponai", *vyrybė* „vyrija" ir kt.). Bet jeigu vis dėlto norėtume vengti valstybės, tai jos vietoje galėtume vartoti žilos senovės veldinį *valstis, - ies* (iš *vald-tis,* plg. *mirtis)* = latvių *valsts* „valstybė, Reich, Staat", sen. slavų *vlast* (iš *volst ;* iš to rusų *volost).* Tas žodis ir savo forma, ir reikšme, ir praeitimi geriausiai tinka dirbtinei *valstybei* pakeisti.

Dėl kitų p. K. Sąmajausko teisinių terminų čia nevieta plačiau rašyti, todėl pasitenkinsiu tik pastebėjęs, kad autoriaus keliamą teisinės terminologijos klausimą netrukus patys tesininkai turėtų pasiimti organizuotai tvarkyti ir bent kartą galutinai sutvarkytų, nes tai yra didžios vertės dalykas.

Dr. Pr. Skardžius.

Mišna ir jos paruošimas.

IV*).

Kurti naują teisę, pasiremiant Senuoju Įstatymu, reiškia rišti naują kūrinį, naujus teisinius nuostatus su Įstatymo (Toros) turiniu. O paremti naujus teisinius dėsnius Mozės Įstatymo turiniu parisėjams buvo neišvengiama dėl dviejų priežasčių. Pirmučiausiai, jie buvo tos nuomonės, kad tie nerašytieji teisiniai dėsniai, kuriuos jie dėsto, nėra jų pačių kūryba; tie dėsniai esą ta sakiška tradicija, kurią Mozė gavo iš Dievo Sinojuje, lygiai kaip ir rašytąją Torą. Vadinasi, tiek rašytasis, tiek ir nerašytasis Įstatymas buvę pačios Dievo valios apsireiškimai. Kadangi Dievo valia negali pati sau prieštarauti, tai tenka suderinti tuos nerašytuosius, naują gyvenimą kuriančius dėsnius su Senojo Įstatymo raide. Antra vertus, naujų teisinių dėsnių autoritetingumas galėjo būti juo didesnis, juo jie buvo stipriau remiami Įstatymo (Toros) raide. Šitokiu būdu prasidėjo didysis interpretacijos darbas, kuris ir sudaro Mišnos turinį.

Buvo tam tikri logikos dėsniai, kurių pagalba ta interpretacija buvo atliekama. Su Hilelio (I-as šimtmetis iki Kr. gimimo) vardu rišamos septynios interpretacijos taisyklės (Midot), kurias dėl jų svarbaus vaidmens kuriant talmudinę teisės sistemą, mes čia išdėstysime.

1) Protavimas (umozakliučenije) a minori ad majus, nuo lengvesnio į svarbesnį, „kal vehomer“. Jei Įstatymas draudžia kurį veiksmą, mažai peiktiną, tai iš to daroma išvada, jog labiau peiktinas veiksmas yra juo labiau draudžiamas, kad jis ir nebūtų expressis verbis uždraustas. Pavyzdžiui, Abboth traktato 1-mo skirsnio 5 posakyje duodamas Jozes, Johanano sūnaus, aforizmas, jog nereikia daug kalbėti su moterimi; tradentas, aiškindamas, kad čia turima galvoje savo žmoną, priduria:

*) Pradžia „Teisės“ Nr. 24.

jei su savo žmona nereikia daug kalbėti, tai juo labiau reikia vengti bendravimo su svetima moterimi.

2) Protavimas (umozakliučenijie) iš analogijos — „gezera šava“. Jei dviejose Įstatymo vietose, kad ir liečiančiose ne vienodą klausimą, pavartotas vienas ir tas pats žodis, vienas ir tas pats išsireiškimo būdas, tai iš to daroma išvada, kad nagrinėjamiems abiejose vietose santykiams turi būti taikomas vienas ir tas pat dėsnis. Pavyzdžiui, vergo paleidimo nuostatuose ir persiskyrimo taisyklėse pavartotas vienas ir tas pat veiksmažodis „šaleach“ — išsiųsti, paleisti. Be to, persiskyrimo taisyklėse pasakyta, kad persiskirti galima tik raštu; vyras turi duoti savo žmonai persiskyrimo raštą. Kadangi abiejose vietose pavartotas vienas ir tas pat veiksmažodis „šaleach“, tai iš to daroma išvada, kad ir vergą paleisti galima tik raštu: valdovas turi duoti vergui paleidimo raštą.

3) Jei įvairiose Įstatymo vietose pavartotas vienas ir tas pat išsireiškimas, tai visoms toms vietoms taikomas dėsnis, kuris yra expressis verbis išreikštas bent vienoje vietoje. Pavyzdžiui: Deuteronomium 17 skirsnio, 2—7 eilėse kalbama apie atsimetėlius, kurie pradeda tarnauti stabams, saulei, mėnuliui ir žvaigždėms, ir nustatoma, kad jų kaltė turi būti įrodyta ne mažiau kaip dviejų liudytojų. Toje vietoje pavartotas išsireiškimas: „Jei atsiras“ — „ki jimace“. Tas pat veiksmažodis „atsirasti“ užtinkamas ir daugelyje kitų Įstatymo vietų: Deuter. 18 skirs., 10 eilė, „teneatsirandie (tenebūnie) tavyje (Izraelyje) burtininkas, pranašautojas, ženklų aiškintojas ....“, Deuter. 22 skirs., 22 eilė, „Jei atsiras kas gulįs su ištekėjusia moteriške....“, Deuter. 24 skir., 7 eilė, „Jei atsiras kas pavogęs žmogų ir pardavęs jį nelaisvėn“. Visose tose vietose yra pavartotas veiksmažodis „atsirasti“, tačiau tiktai pirmoje vietoje yra pasakyta, jog nusikaltimas turi būti įrodytas dviejų ar trijų liudytojų; kitose vietose nepasakyta, kuriuo būdu kaltė turi būti įrodyta. Interpretatoriai ir išaiškino, kad nusikaltimai, pažymėti kitose vietose, kur pavartotas veiksmažodis „atsirasti“, taip pat turi būti įrodomi ne mažiau kaip dviejų liudytojų. Kitaip sakant, paties Įstatymo duotas vienoje vietoje tam tikros sąvokos išaiškinimas, taikomas ir kitoms vietoms, kur toji pat sąvoka, tas pat terminas užtinkamas. Šis interpretacijos būdas vadinamas — „Binjan ab mikatub ehad“.

4) 4-as interpretacijos būdas skiriasi nuo trečiojo tuo, kad

pagrindinė sąvoka, kuri yra taikytina visai eilei teisinių santykių, konstruojama ne iš paties Įstatymo pavartoto tam tikroje vietoje išsireiškimo, o suderinant du posakiu, dvi Įstatymo vietas — „Binjan ab`mišne ketubim“. Pavyzdžiui: Exodi 21 skir., 26 eilėje pasakyta: „Kas savo vergui arba vergei dantį išmuša, tas turi juos dėl to danties paleisti“. To paties skirsnio 27 eilėje pasakyta: „Jei kas savo vergui arba vergei akį sužaloja, ją sugadindamas, tas turi juos dėl akies paleisti“. Interpretatorius ir išveda iš tų dviejų kazuistinių nuostatų vieną bendrą taisyklę. Jis samprotauja šiaip: Jei būtų tiktai vienas nuostatas, kalbąs apie paleidimą vergo dėl jo danties išmušimo, tai tuomet galima būtų manyti, kad išmušus bet kokį dantį, net ir pieno dąntį, kuris paskui vėl atauga, vergas turi būti tuoj paleistas. Tačiau šį nuostatą reikia suderinti su antru nuostatu dėl akies. Akies sugadinimas yra nepataisomas dalykas; akis negali vėl ataugti. Todėl reikią prieiti išvadą, kad ir pirmas nuostatas kalbąs apie išmušimą tokio danties, kuris jau nebeatauga. Vadinasi, abiejų nuostatų bendra mintis esanti ta, kad vergas paleidžiamas, kai jam sužalojamas toks kūno organas, kuris nebeatauga, nepagydomas. Iš to ir eina, kad vergą reikia paleisti ne tiktai tada, kai jam sužalojama akis ar neataugąs dantis, bet ir tais atvejais, kai jam nepagydomai sužalojamas bet koks organas, kitaip sakant, valdovas turi paleisti vergą, jei jis jam nepagydomai sužalojo kūną.

5) Protavimas (umozakliučenije) nuo generalinio (bendro) į singuliarinį (atskirą) arba atvirkščiai (kelal uprat, prat ukelel). Protavimas nuo generalinio į singuliarinį yra paprastas silogizmas: kas taikoma bendrai sąvokai, rūšiai (generi), tas taikytina yra kiekvienai rūšies daliai (speciei). Priešingą protavimo būdą turėsime tada, kai kurį dėsnį, taikomą vienai singuliarinei sąvokai, praplėsime bendrąjai sąvokai, kurios ingredientą sudaro toji singuliarinė sąvoka.

6) Šeštas interpretacijos būdas yra sulyginimas dviejų Įstatymo nuostatų: tam tikras nuostatas paprastai aiškinamas kito nuostato pagalba. Šis būdas kiek primena antrąjį (gezera šava), tačiau skirtumas tarp jų yra štai koks: 2-asis (gezera šava) remiasi lingvistiniu išaiškinimu pavartoto įvairiose Įstatymo vietose, kad ir liečiančiuose įvairius klausimus, tam tikro termino, žodžio, tuo tarpu 6-asis būdas yra lengvesnis; jis yra paprastas suderinimas dviejų vienodų Įstatymo vietų,

liečiančių vieną ir tą patį klausimą („kajoce bo bemakom aher").

7) Interpretacija remiantis nagrinėjamos vietos ryšiu su gretimomis Įstatymo vietomis — „davar halomed meinjano". Čia yra tas, ką mes paprastai vadiname sistematine interpretacija, t. y., įstatymo aiškinimas atsižvelgiant į jo užimamą vietą įstatymų sistemoje.

Štai tos septynios interpretacijos taisyklės (būdai, — „midoth"), kurios rišamos su Hilelio vardu. Paskiau jų skaičius padidėjo iki 13 (trylika midoth Izmaelio) ir net iki 32. Mes čia nedėstysime visų kitų interpretacijos taisyklių, tiktai priminsime, kad interpretacija teisės istorijoje, bendrai, vaidino nepaprastai svarbų vaidmenį. Nauji teisės nuostatai buvo laikomi tik senųjų nuostatų interpretacija. Iki pat Justiniano kodifikacijos, kai nuo XII-os lentų įstatymų gyvenime jau nieko nebeužsiliko, vieninteliu veikiančiuoju teisės šaltiniu Romoje, bent teorijoje, vis dėlto buvo laikomi XII-os lentų įstatymai. Naujoji teisė, kuri buvo gyvenimo reikalams kuriama, buvo traktuojama kaipo XII-os lentų įstatymų turinio interpretacija; naujoji teisė buvo padengiama senosios teisės autoritetu. „Eine formelle Beseitigung des Zwölftafelrechts (als lex) durch abweichendes Gewohnheitsrecht" — sako Romėnų teisės istorikas Sohm[9]) — wäre dem Römer damals undenkbar erschienen........ Kein Buchstabe der zwölf Tafeln sollte geändert werden, und doch galt es, in den alten Buchstaben den neuen Geist hineinzulegen. Es handelte sich nach Vollendung der Zwölftafelgesetzgebung um eine „interpretatio", welche das Recht fortentwickelte, ja änderte, indem sie den Buchstaben des Gesetzes unberührt liess".

Mes citavome Romėnų teisės istoriko žodžius, pabrėžiančius didelę interpretacijos reikšmę naują teisę kuriant šioms dviem aplinkybėm konstatuoti: 1) senovės teisės istorijoje nauji teisiniai dėsniai įgyvendinami tik senosios teisės interpretacijos keliu. Perdaug stipri yra buitis, inercijos jėga, perdaug konservatyvi yra senovės visuomenė, kad ji galėtų suvokti (vosprinjat) naująją teisę. Naujoji teisė, vulgariai kalbant, tiktai tada gali būti visuomenės sąmonės suvirškinta, jei ji rišama su senąja teise. 2) Izraelio teisės istorija, atžvilgiu

[9]) Sohm. Institutionen. pusl. 54.

to vaidmens, kurį joje vaidino interpretacija, nėra izoliuotas reiškinys senovės teisės istorijoje. Teisė, kaip mus mokina jos istorija, savo kūdikystėje reikalauja išorinės sankcijos; ji ieško tikybos prieglobsčio, ji nori įleisti šaknis buityje. Reformuodama gyvenimą ir stumdama jį pirmyn, teisė lyg gėdisi savo reformatoriškos rolės ir stengiasi nusidažyti senomis, buities spalvomis. Vesdama į ateitį, teisė savo vėliavoje užrašo: „praeitis".

V.

Du veikėju uždėjo savo asmenybės antspaudą senosios teisės interpretacijai, naują teisę bekurdami. Tat buvo Hilel ir Šamaj (I-as šimt. prieš Kr. gimimą).

Šaltiniai piešia Hilelį žmogumi nepaprastai geros širdies, kantriu ir taikingo būdo. Jo aiškinimu, Įstatymo (Toros) turinys gali būti reziumuojamas vienu dėsniu: „Nedaryk kitam to, kas tau pačiam būtų nemalonu (jei tat kitas tau darytų)". Visi kiti Įstatymo nuostatai esą tik to pagrindinio dėsnio priedėlis.

Hilelis yra gimęs Babilonijoje. Sugrįžus Izraeliečiams, Babilonijos tremtiniams, į Palestiną Persijos karalių Kiraus, Kambyzo ir Artakserkso viešpatavimo laiku (pabaigoje V šimt. prieš Kr. gimimą), nemažas jų skaičius vis dėlto pasiliko Babilonijoje. Ainiu tų tremtinių buvo Hilel. Jis, persikėlęs į Jeruzalę, liko išrinktas Sanhedrino (Synedrijono) pirmininku „nasi". Tuo laiku gyveno ir veikė Jeruzalėje kitas mokslininkas, Hilelio bendralaikis, Šamajus.

Šis yra piešiamas, kaipo antitėzė Hileliui; Šamajui trūko to kantrumo bei palankumo žmonėms, kurie buvo pagrindiniai Hilelio ypatumai. Bet ypač svarbus yra skirtumas tų dviejų srovių, kurios yra rišamos su Hilelio bei Šamajaus vardais. Jie laikomi dviejų mokyklų vadais: Bet—Hilel ir Bet—Šamai.

Tos dvi teisinės minties (juris ir fas) srovės užsiliko ir mirus jų kūrėjams. Atgarsiai jų kontraverzų užtinkami daugelyje Mišnos vietų.

Koks buvo tų dviejų mokyklų skirtumas, nėra ligšiol aiškiai nustatyta. Weiss[10]) sako: jog Šamaj ir jo mokykla buvo

---

[10]) Weiss. Dor Dor Vedoršov I t. 18 skirsnys (pusl. 171, 172).

daug konservatyvesni, negu Hilelio mokykla. Hilelis, interpretuodamas Įstatymą, nesivaržydavo jo raide, o laikydavosi bendros Įstatymo prasmės ir todėl jis buvo linkęs kurti naujus dėsnius, labiau atitinkančius gyvenimo reikalavimus. Santykiavimas Hilelio ir Šamajaus bei jų inspiruotų teisinės minties krypčių labai primena santykiavimą Gai Atei Capitonis ir M. Antistii Labeonis bei jų mokyklų — sabinijanų ir proculijanų — Romėnų teisėje. Hilelio srovės platesnis užsimojimas interpretacijos srityje, jos kontaktas su gyvenimo reikalavimais, aiškėja iš kai kurių jos įvestų nuostatų. Penkiaknygio įstatymuose minimas „Sekmųjų metų — Šemitos" institutas. Šemita naikindavo visokias pinigines prievoles, kredito pasižadėjimus. Šis institutas kiek primena ieškinio pasenėjimą, tačiau skiriasi nuo jo tuo, kad pasenėjimo terminas yra atskiras kiekvienam atskiram santykiui (nėra visiems skolininkams bendro įsisenėjimo termino, nėra vienų visai šaliai bendrų prievolės naikinančių įsisenėjimo metų), tuo tarpu Šemita buvo kas septynerius metus kartojama, kas septynerius metus buvo naikinamos visos prievolės, kurios susidarė per šešerius metus iki Šemitos. Ši veikiau gali būti prilyginama periodiniai besikartojusiai „Seisachteja" (iš graikų teisės istorijos žinomas visų šalyje esančių prievolių naikinimas vienu metu). Aiškus dalykas, kad Šemita galėjo veikti tiktai primityviškose ekonominėse sąlygose, kai ūkis buvo naturalus, kai kreditas buvo mažai išsiplėtojęs. Šemitos įstatymas kaip tik varžė kredito plėtojimąsi. Reikėjo žūt būt šį institutą reformuoti. Ta reforma buvo atlikta Hilelio. Jis nustatė, kad Šemita nenaikina tų piniginių pasižadėjimų, kurie iki Sekmųjų Metų buvo pareikšti teismuose, kitaip sakant, kreditorius, norėdamas apsaugoti savo teisę, turėjo iš anksto aprūpinti savo pasižadėjimo raštą protesto aktu, teisme padarytu. Tasai protesto aktas vadinamas „Prosbul" (Mišnos traktatas „Gitin", IV-tas skirs., 3-čias posakis: „Hilel įvedė prosbul dėl gyvenimo tvarkos". „Prosbul" esmė yra paliesta Mišnos traktate „Ševiit", 10 skirsnyje). Ar buvo toji Hilelio reforma suderinta su Įstatymo (Toros) raide? Gali būti, kad su Įstatymo raide toji reforma mažai yra suderinta ar bent dirbtiniu būdu suderinta, bet užtat, ji labai atitinka Įstatymo dvasią. Ko siekė Įstatymas, įvesdamas Šemitos institutą? Jis turėjo galvoje naudą tų žmonių, kurie dėl savo sunkios padėties buvo priversti įsisko-

linti. Bet antra vertus, šis institutas privedė prie to, kad turtingieji žmonės vengdavo skolinti kitiems pinigų, žinodami, jog per tam tikrą laiką jie visiškai negalės išieškoti jų. Sudėtingesnėse ūkio sąlygose, kai kreditas pasidarė reikalingesnis, prisilaikymas Šemitos instituto raidės kaip tik galėjo apsunkinti padėtį tų žmonių, kurių naudai jis buvo įvestas. Hilel, kaip jau aukščiau pasakyta, matė Įstatymo kvintesenciją artimojo meilėje; jis reziumavo viso Įstatymo turinį vienu dėsniu: „Nedaryk kitam to, kas tau pačiam būtų nemalonu". Todėl, būdamas tos pažiūros, kurią Romėnai formulavo žodžiais: „Omne jus hominum causa constitutum est", Hilel ir nesidrovėjo reformuoti Šemitą, kurio reforma, jei nėra suderinta su Įstatymo raide, yra visiškai suderinta su jo dvasia.11)

Hilelio metodas pasireiškė dar jo vedybų teisės srities, būtent, perskyrimo klausimo reformoje. Šamaj ir jo šalininkai žiūrėjo į vedybas, kaipo į susidėjimą, kuris gali būti nutrauktas, tiktai esant ypatingai svarbioms priežastims. Tasai Šamajaus dėsnis yra suderintas su susidariusia tuo laiku Judėjoje pažiūra į vedybas: susijungimas tam tikro vyro ir tam tikros moters vedybose yra paties Dievo nulemtas; Dievas juos jungia, o todėl toji sąjunga turi būti amžina. Hilel ir į šį klausimą žiūrėjo kitaip. Vedybos nepasiekia savo tikslo, jei tarp susivedėlių nėra dermės. Todėl vyras gali, Hilelio nuomone, duoti savo žmonai perskyrimo raštą, jei ši nepildo savo pareigų, kaipo namų šeimininkė. Tuo būdu, Penkiaknygio dėsnis apie perskyrimą, kurį vyras gali duoti savo žmonai, jei jis randa joje „kokį biaurumą" (Deuteron. 24 skirs., 1 eilė), Hilelio yra plačiai interpretuojamas.

Hilelis nustatė ir kitą naują dėsnį vedybų teisės srityje. Bendrąja taisykle, tėvas galėjo sužieduoti savo mažutę dukterį su jaunikaičiu; šis santoris buvo mažametei privalomas, nes tėvas, kaipo jos prigimtas globėjas, galėjo jos vardu daryti įvairius santorius. Nesant tėvo (jam mirus), mažametę galėjo sužieduoti su jos būsimuoju vyru jos motina arba vyresnieji

11) Hilelio Šemitos instituto interpretacija gali būti ir logiškai, ne tik etiškai, pagrįsta. Kreditoriaus pretenzija, pateikus ją teismui, pereina iš potencialinės būklės į kinėtišką, aktualinę; pateikimas teismui jau reiškia teisės vykdymą, o Šemita naikina tiktai neįvykdytas, tikriau sakant, nepradėtas vykdyti kreditorių pretenzijas.

broliai. Mažametė, pasiekus pilnametystę, galėjo teisme ginčyti tą anksčiau įvykusį sužiedavimą, ir teismas pripažindavo jį negaliojantį. Dėl šio dėsnio teisininkų kontraverzų nebuvo. Bet kas daryti, jei motina ar vyresnieji broliai ne tik sužiedavo, bet ir sutuokė mažametę su jos vyru (mažamečių sutuoktuvės Rytuose ir dabar yra paprastas reiškinys)? Hilelio nuomone, mažametė, pasiekusi pilnametystę, galėjo ir vedybų aktą ginčyti bei padaryti jį negaliojantį. Tasai ginčas galėjo būti pareikštas ir ne teisme.

Šiuose dėsniuose pasireiškė Hilelio srovės reformatoriškas vaidmuo. Bet nereikia manyti, kad Šamajaus mokyklai buvo visiškai svetima humanistinė dvasia. Pavyzdžiui, Mišnos traktate „Gitin", 4 skirsnio, 5 posakyje svarstomas klausimas apie pusiau laisvą vergą, kitaip sakant, nagrinėjamas tas atsitikimas, kada valdovas įgyja teisę tiktai pusei vergo. (Toks klausimas buvo labai realus, nes jei vergas yra teisės objektas, tai gali būti, kad kam nors priklausytų teisė jo idealei pusei. Pavyzdžiui: du asmens nupirko vieną vergą pusiau; nuo vieno valdovo vergas išsilaisvino; antrojo atžvilgiu jis lieka pusiau vergas, pusiau laisvas). Klausimas toks: kaip turi būti tvarkomas valdovo santykis su jo pusiau laisvu vergu? Hilelio mokykla atsako šitaip: vieną dieną vergas dirba savo ponui, kitą dieną jis yra laisvas ir t. t. Šamajaus mokykla su ta nuomone nesutinka, rasdama ją per žiaurią vergo atžvilgiu. Jos nuomone, valdovas tokiu atveju turi vergą paleisti, o šis turi sumokėti savo valdovui pusę savo vertės; gi vergui pinigų neturint, valdovas turi pasitenkinti jo pasižadėjimo raštu tai pat sumai (vergo pusei vertės). Šiaip ar taip, valdovas negali toliau laikyti nelaisvėje tokį pusiau laisvą vergą. Mišna pažymi, kad Hilelio mokykla, atsisakiusi nuo savo pirmykščio nusistatymo, prisidėjo prie šios nuomonės, kaipo humaniškesnės.

Mes matome, kad Šamajaus teisinė mokykla aukštai statė laisvės principą. Jei ji pasižymėjo tam tikru konservatizmu bei palinkimu labiau prisilaikyti Įstatymo raidės, tai tat veikiau pasireiškė fas, o ne juris srityje.

VI.

Toks buvo darbas tų interpretatorių, kurie, derindami rašytąjį Įstatymą su sakiška tradicija, vienkart kūrė naują

teisės sluoksnį. Jų veikalas susikristalizavo II-me šimtmetyje Kr. gimus. Tada buvo galutinai raštu suredaguotas teisinių (juris ir fas) nuostatų rinkinys, pačių jo autorių pavadintas „Mišna" — pakartojimas (pakartojimas, arba antrinis teisės klodas).

Mišna susideda iš šešių pagrindinių skyrių, pavadintų „Sedarim" (seder — tvarka). Kiekvienas skyrius (seder) susideda iš tam tikro skaičiaus traktatų „masechet". Tokių traktatų yra iš viso 63.

Kiekvienas tų 6-ių skyrių turi savo pavadinimą, pagal pagrindinį to skyriaus turinį. I-as skyrius „Zerajim" (sėklos) apima nuostatus, liečiančius žemės ūkį. Jame išdėstyti dėsniai, liečiantieji aukščiau minėtus[12]) socialinius servitutus: šikha, leket, pea ir kitus. Jame taip pat randame ir fas nuostatus, pavyzdžiui, kokios maldos turi būti skaitomos, vartojant tam tikrus žemės vaisius. II-as skyrius „Našim" (moterys) apima vedybų ir perskyrimo teisę. III-čiame skyriuje išdėstyta „Nezikin" (sužalojimai, nuostoliai), civilinė teisė, ir iš dalies baudžiamoji teisė (ne tiktai prievolės, kylančios iš deliktų, kaip tat galima būtų manyti dėl skyriaus pavadinimo). IV skyrius — „Moed" kalba apie šventes. V-as skyrius „Kadašim" (šventenybės) interpretuoja Penkiaknygio nuostatus apie apeigas Jeruzalės dievnamiuose. VI-as skyrius „Taharot" (švarumai) kalba apie švarumus ir nešvarumus (prisilietimas prie tam tikrų šliaužiančių gyvulių, taip pat prisilietimas prie lavono ir t. t. daro žmogų nešvariu tam tikram laikui).

Kiekvienas traktatas (masechet) suskirstytas į skirsnius (perek), kiekvienas skirsnys — į skirsnelius, kuriuos aukščiau vadinome posakiais; jie vadinami taip pat „Mišna". Tuo būdu, cituojant nurodomas traktatas, skirsnys ir mišna; pavyzdžiui: traktatas Babba — Kama, 4 skirsnys, 3 mišna.

Teisės teorijai svarbiausią reikšmę turi du skyriai: „Nezikin" (nuostoliai) ir „Našim" (moterys). Todėl pasitenkinsim nurodę smulkesnį turinį tiktai šių dviejų skyrių.

Skyrius „Nezikin" susideda iš šių 10-ies traktatų:

1) Babba — Kamma (pirmas prieangis). Jame nagrinėjami įvairių kylančių iš deliktų nuostolių klausimai. Tame traktate yra 10 skirsnių.

---

[12]) Žiūr. „Teisės" 20 Nr.

2) Babba — Mecia (antras prieangis) traktuoja apie radinius, padėlius (depozitum), palūkanas, nuomą bei samdą ir t. t. Šis traktatas taip pat turi 10 skirsnių.

3) Babba — Bathra (paskutinis prieangis) traktuoja apie bendro turto pasidalinimą, kaimynystės teisę, įsisenėjusį valdymą, nekilnojamųjų turtų nuosavybę, įpėdinystės teisę, vedybų aktus, laidavimą ir t. t. Šis traktatas taip pat turi 10 skirsnių.

4) Sanhedrin (Teismas) kalba apie įvairių teismų kompetenciją, teisėjų kvalifikaciją, civilinės ir baudžiamosios teisės skirtumą, apie procesą, bausmių rūšis bei jų vykdymą ir t. t. Šiame traktate taip pat yra 10 skirsnių.

5) Makkoth (kūno bausmė) susideda iš trijų skirsnių. Jo turinį sudaro nuostatai apie melagingus liudytojus ir jiems taikomą kūno bausmę, apie žmogžudžius per neatsargumą ir prieglaudos miestus, apie kitus nusikaltimus, baudžiamus kūno bausme, apie tos bausmės vykdymą ir t. t.

6) Šebuoth (priesaikos) susideda iš 8 skirsnių. Šis traktatas kalba apie procesualinės priesaikos rūšis ir jų įrodomąją galią, apie teisėjų priesaiką ir t. t. Šiame traktate yra ir nuostatai apie švarą ir nešvarą.

7) Edujoth (tvirtinimai) susideda iš 8 skirsnių. Šis traktatas kalba apie teisės šaltinių autentiškumą, apie Hilelio bei Šamajaus mokyklų kontraverzas ir tų kontraverzų išsprendimą (tam tikro dėsnio nustatymas).

8, 9 ir 10 traktatai („Aboda Zara“ — stabmeldystė, „Abboth“ — tėvų pamokinimai, „Horajoth“ — tikri sprendimai) mažai yra surišti su viso „Nezikin“ skyriaus turiniu, nes pirmas tų trijų traktatų kalba apie vengimą stabmeldystės, antras yra rinkinys dorovės dėsnių bei aforizmų, o trečias kalba apie klaidingai traduotus dėsnius, apeigas dievnamiuose ir apie vyriausiąjį šventiką (kohėn gadol). Skyrius „Našim“ — moterys — susideda iš 7 traktatų:

1) Jebamoth (svainės) susideda iš 16 skirsnių. Jo turinį sudaro nuostatai apie leviratines vedybas[13]) (Deuteronom. 25 skirs., 5 eilė), apie giminystės bei svainystės laipsnius, kuriuose draudžiama susituokti, apie ginčytinumą susituokimo su mažamete ir t. t.

[13]) Žiūr. „Teisės“ 20 Nr.

2) Ketubot (vedybų užrašai) susideda iš 13 skirsnių. Šis traktatas kalba apie vedybų teisę.

3) Nedarim (apžadai) turi 11 skirsnių; jame kalbama apie asketinio pobūdžio apžadus: atsisakymą nuo tam tikrų valgių, drabužių, pamėgimų, apie tų apžadų išrišimą (paliuosavimą nuo jų) ir t. t.

4) Nazir (atsiskyrėlis) turi 9 skirsnius. Jame kalbama apie tai, kas atsiskyrėliui uždrausta, kaip atsiskyrimas kyla ir t. t.

5) Gittin (perskyrimo raštai) turi 9 skirsnius. Traktato turinį sudaro perskyrimo teisė.

6) Sota (neištikima žmona) turi 9 skirsnius. Traktato turinį sudaro interpretaciją Deuteronomium 5 skirsn. 11 eilės apie neištikimybės nustatymą ir jos nubaudimą.

7) Kiddušin (sutuokimas) — 4 skirsniai, kalba apie vedybų formą.

Iš tų dviejų Mišnos skyrių: „Nezikin" ir „Našim" turinio mes matome kad Mišnos sistema nėra visiškai išlaikyta. Skyriuje „Nezikin", sudarančiame civilinės bei baudžiamosios teisės paminklą, įdėti traktatai, kurie su teise turi mažai bendro: Abboth ir Aboda-Zara. Skyriuje „Našim", kurio turinį sudaro vedybų bei perskyrimo teisė, įdėti du traktatu apie atsiskyrėlį ir jo apžadus.

D. Gecas.

„Skirtinė“ žemė ir sodžiaus sueigų nutarimai vyr. notariate.

1905 metų lapkričio 3 d. Rusijos valdžia paskelbė, kad nuo 1907 m. sausio 1 d. nebeimami ir mūsų krašte išperkamieji mokesčiai už duotą valstiečiams - ūkininkams išsimokėtinai žemę (vadinamą „skirtinę“, „nadielnaja“). Nuo to laiko kaimiečiai-žemdirbiai liko faktiškais jų valdomos žemės savininkais, gavę tą nuosavybės teisę iš buv. savininkės — valstybės. Tam reikalui juridiniai ir formaliai sutvarkyti buvo išleistas taip dažnai mūsų dabar minimas ir tikrai didelės reikšmės ūkininkų gyvenime turįs 1906 m. lapkričio 9 d. „Ukaz'as“, tapęs 1910 metų birželio 14 d. įstatymu, pavadintu: „Zakon ob izmienenii i dopolnenii niekotorych postanovlenij o krestjanskom zemlevladienii“. Šis, Rusijos parlamento priimtasis, įstatymas galutinai pripažino tą žemę asmenine vieno darbo šeimos galvos nuosavybe ar kelių jos narių bendra nuosavybe. Pagrindine savo esme (individualinės žemės nuosavybės nustatymas) tas įstatymas su visai nežymiu pakeitimu veikia ligšiol ir pas mus (taip bent mano mūsų teisininkų dauguma). „Papildomojo Lietuvos Notariato Sutvarkymo Įstatymo“ (L. V. Ž. Nr. 18) 12 ir 13 str. str. pritaikė jį mūsų dabartiniam gyvenimui, pakeitę tiktai buvusią Rusijoje sodžiaus sueigų nutarimų sudarymo ir mokesnių ėmimo tvarką. Ligšiol tas įstatymas yra dar mūsų teismų interpretavimo keliu derinamas su mūsų gyvenimo sąlygomis. Rusijoje tas įstatymas buvo įterptas į Įst. Rink. IX t. priedėlį, būtent, į Įstatymą apie valstiečių luomą (I-sios knygos: 17^1—17^{47}, 23^1—23^9, 37^1—37^6 ir 66^1 str. str.). Ir šis įstatymas formaliai veikia pas mus su labai nežymiomis pataisomis. 1922 metais, sąryšyje su Civilinio Kodekso reforma, liko išbraukti iš jo keli dėsniai: a) I-sios Knygos 13 straipsnis, kuriuo valstiečiams paveldėjimo srityje leista buvo vadovautis vietos įpročiais, ir b) IV-sios Knygos 149 str., kuriuo buvo leista remtis ūkininkų vietos

papročiu, pereinant paveldėjimo keliu žemei iš mirusio kaimiečio jo įpėdiniams (Žiūr. V. Ž. Nr. 85). Daugiau šiame dideliame įstatyme mūsų ligšiol įsakmiai nieko nepakeista. Todėl, taikant jį praktikoje ir sprendžiant, kas jame mums šiandie dar tinka ir kas jau visai ar beveik nebetinka, tenka vaduotis bendra įstatymo prasme. Toliau pamatysime, kad net pagrindiniais šios srities klausimais ligšiol dar neturime mūsų juristų vienodų bei neginčitinių nuomonių.

Luomų teisinės santvarkos nebeturime; einame prie galūtinio visų piliečių sulyginimo prieš įstatymus. Buv. Kauno ir Vilniaus gubernijų sodiečiams-ūkininkams taikomi dabar, visose jų teisinio gyvenimo srityse, tie patys Civiliniai Įstatymai (Įst. Rink. X t. I d.) ir Notariato Įstatymas (Įst. Rink. XVI t. I d.), kurie anksčiau, Rusijoje tvarkė beveik vien tik privilegijuoto luomo — bajorų civilinės teisės santykius. Tačiau sodiečių žemės valdymas ligšiol dar nėra tinkamai sutvarkytas; ligšiol sodiečiai dar nėra tinkamai, formaliniais aktais aprūpinti. Mūsų vidutiniai ir ypač smulkūs žemės savininkai labai neseniai tepradėjo įsigyti žemę bendra notarine tvarka, o todėl ligšiol dar, palyginamai, mažas jų skaičius teturi tikrus tvirtinius aktus savo nekilnojamajam turtui. Savaime suprantama, kad tat kartais labai kliudo jiems laisvai savo teises realizuoti. Tat kenkia taip pat visai krašto ekonominei apyvartai ir net valstybės iždui. Faktinasis žemės savininkas, norėdamas perleisti nuosavybės teisę žemei arba ją aprėžti kito asmens naudai, vis dar negali laisvai naudotis notariato įstatymais, nes tam būtinai reikalingi tvirtiniai ar kiti Notariato Įstatymo numatyti dokumentai, o jų išperkamųjų („vykupnų“) mokesčių mokėtojas dažniausiai neturi ir net negali turėti. Tik atskirais atsitikimais, ir tai tik stambesnieji ūkininkai, pirkę savo laiku, prieš karą, žemės plotus iš dvarų notarine tvarka, gali šiandie jaustis esą tikri savininkai, nes turi tinkamus savo teisėms įrodyti aktus. Dauguma tačiau, kartoju, nėra mūsų dabartinei civilinės teisės santvarkai tinkamai pasiruošę. Iš prieškarinių laikų jie, ir tai ne visi, teturi kaimo sueigų nutarimus, gautus 1910.VI.14 įstatymo nustatyta tvarka, arba žemės tvarkymo organų planus, išduotus skirstant kaimus viensėdžiais, rusų 1911.V.29 — „Položenije o zemleustrojstvie“ (Įst. Rink. X t. III d.). Rusų įstaigos Lietuvoje per trumpą 1906—1914 metų laikotarpį, kad

ir gan intensyviai dirbdamos, nesuspėjo visus naujuosius „skirtinės“ žemės savininkus bei „išėjusius į viensėdžius“ ūkininkus aprūpinti turinčiais dabar juridinės reikšmės nuosavybės dokumentais (nutarimais, planais), Nereikia taip pat užmiršti, kad nemaža duotų ar paruoštų aktų žuvo karo metu pas savininkus ir net įstaigose. Todėl Lietuvai besikuriant, ir rasta tiek daug „neformalinių“ žemės savininkų. Visi jie, ne dėl savo kaltės, netikėtai patekę tokion padėtin, priversti buvo skubotai, neatsižvelgdami į jokias kliūtis, ieškoti įvairių kelių žemės dokumentams gauti, nes jau 1919—1920 metais paaiškėjo, kad be tokių dokumentų negalima apsieiti bei savo turtu naudotis. Tada ir pasireiškė mūsų kaimiečių gyvenime savotiškas, kartais tiesiog nesuprantamas ir teisininkus net piktinantis „įstatymų apėjimais“. Ieškantieji surado visokius, net šiek tiek teisiniai pagrįstus, „aktų sudarymo“ būdus, neretai su kompromisais bei aukomis. Žymesnieji jų ir „patogiausieji“ mums jau dabar visiems yra žinomi, būtent: 1) keliama teisme ginčo byla dėl nuosavybės teisės žemei; atsakovas-pardavėjas — „pripažįsta“ ieškovo-pirkėjo — ieškinį ir byla baigiama taikos protokolu; arba keliama byla trečiųjų teisme ir gaunamas jos sprendimas su teisėjo vykdomuoju raštu; 2) perleidžiamosios žemės pardavimas viešųjų varžytynių tvarka pirkėjui (t. y. tikrajam pirkėjui už sutartą iš anksto kainą) už buv. savininko-„skolininko“ prisiimtą „skolą“; 3) sodžiaus sueigos nutarimas pripažinti pirkėjui (ar kitam įgijėjui, pav., paveldėtojui) žemę, kaipo „skirtinę“ — „nadielnaja“, prisilaikant grynai formaliai 1906 m. ukaz'o — 1910. VI.14 įstatymo — nustatytos tvarkos, ir 4) nuosavybės teisių įgijimas pasenėjusiu valdymu. — Visi šitie „nuosavybės teisės iš naujo įgijimo būdai“ yra (su labai mažomis išimtimis) vienodai fiktyvūs ir kartais teisės šviesoje gana „slydūs“, tik nevienodai greiti, kaštingi ir patogūs, o todėl praktikoje ne visados vienodai tinkami; kiekvienam konkrečiam atvejui tenka pasirinkti tam tikrą būdą. Visi šie „keliai“ beveik visados daugiau ar mažiau kenksmingi yra valstybės interesams, nes jie, visų pirma, atitraukia iždui dideles sumas priklausančių jam palaikų, pripažinimo, žyminio ar kitų mokesčių. Bet valstybės įstaigos, ypač teismai ir notariatas, turėjo tam tikrą laiką į visa tat užmerkti akis ir kęsti tat, kaip malum necessarium; reikėjo daryti visokius formaliai leistinus kompromisus, nes

negalima juk buvo neatsižvelgti į ūkininkų šiuo atžvilgiu vargingą ir nepakenčiamą padėtį.

Iš čia sužymėtų keturių „įgijimo“ kelių teisininkui įdomesni yra tik: a) teismo sprendimai bei bylos susitaikymo protokolai ir b) sodžiaus sueigos nutarimai. — Apie teismų (valstybės ir trečiųjų) sprendimus bei teismo posėdyje sudarytas taikos sutartis ir jų atžymėjimą vyresniojo notariato pripažinimo rejestruose teko jau man 1928 metais pasisakyti („Teisės“ 14 Nr. „Vyresniojo notaro darbo praktika“). Dabar tenoriu kalbėti apie mūsų kaimų sueigų nutarimus, būtent, kaip jie dabar yra surašomi bei žymimi notariate, ir kurie teisės bei tikslingumo klausimai kyla iš to šiandien mūsų viešajame gyvenime. Tačiau, pirmiau turiu dar štai ką pasakyti.

„Skirtinė valstiečių žemė“, kaipo teisinė sąvoka, dabar pas mus yra, be abejo, tikras anachronizmas, žodžiai be konkretaus turinio, istorijos liekana. Seniai jau laikas pašalinti užsilikusią senuose rusų įstatymuose painiavą apie „krestjanskaja nadielnaja“ žemę, kurios sąvoka net pačioje Rusijoje paskutiniuoju laiku buvo laikoma atgyvenusia. Ji primena mūsų ūkininkui baudžiavos laikus ir išperkamųjų už duotą išsimokėtinai žemę mokesčių mokėjimo laikotarpį. — Kol formaliai nepanaikinti Valstiečių Įstatymai — „Položenija o selskom sostojanii“ — ir kiekvienas gali jais naudotis, lengva yra patekti į neišbrendamas „juridines“ klampynes, kaip tat yra su vadinamaisiais sueigų nutarimais — „prigavarais“, kuriais tikrai jau prieita liepto galo. Su oficialiniu įstatymo tekstu negalima nesiskaityti, ypač teisininkui-praktikui. — Imkime du konkrečių praktiškų pavyzdžių. A) Civiliniai įstatymai (Įst. Rink. X t. I d.), veikiantieji didžiausiame mūsų valstybės teritorijos plote, skirsto nekilnojamuosius turtus į įgytus ir gimininius („rodovyja i blagopriobrietennyja“ — 396—400 str.). Nekalbėsime čia apie tai, kaip ir kodėl šitoki klasifikacija atsirado ir kam ji, esant Rusijoje luomų santvarkai, buvo reikalinga bei naudinga; mes tiktai bandysime suderinti Civilinių Įstatymų nuostatus su Valstiečių Įstatų nuostatais dėl „skirtinio“ turto, tapusio 1906 metais kaimiečių nuosavybe. Tatai tenka daryti, nagrinėjant ūkininkų ginčo bylas dėl žemės, kai bylų pagrindas yra santykiai, kilusieji ūkininkų šeimose dar 1906 metais ir net anksčiau. Ir štai čia matome, kad mūsų juristų nuomonės nėra vienodos: vieni žiūri į klausimą daugiau

formaliai ir sako, kad asmuo, gavęs individualinės nuosavybės teises žemei 1906 m. įstatymu, yra, juridiniai imant, pirmasis jos įgijėjas, o todėl ši žemė yra „blagopriobrietennaja"; kiti yra linkę žiūrėti plačiau į klausimo esmę ir laiko išpirktosios žemės savininkais visus tuos, kurie už ją pinigus mokėjo, t. y. šiandieninio atsitiktiniojo savininko tėvą ir senelį, o jeigu žemė ėjo iš vienos kartos į kitą ir visi pirmtakūnai ją pirko, tai atsitiktinai tapęs dabar savininkas nėra ją įgijęs, o yra tik ją gavęs iš savo ainių. Vadinasi, čia yra tikras gimininis turtas. Šis nuomonių skirtumas išreikštas ir mūsų juridinėje periodinėje literatūroje (Žiūr. P. Leono straipsnį „Teisėje" Nr. 3: „Dėl gimininio (giminės) turto"). Mūsų kasacinis teismas daug kartų yra pasisakęs už tai, kad „skirtinė žemė yra įgytinis turtas" to jos valdytojo, kurį 1906 m. Ukaz'as užtiko toj žemėje (Vyr. Tribunolo sprendimai 346/26, 511/26, 312/27, 220/30, 233/30*). B) Antras pavyzdys. Vis dar tenka girdėti ir tokių radikalinių nuomonių, esą 1906.XI.9 Ukaz'as arba 1910.VI.14 Įstatymas vargu bau suteikė mūsų krašto ūkininkams asmeninę nuosavybės teisę duotai jiems savo laiku žemei vietoje buvusios visos darbo šeimos bendros nuosavybės, o, girdi, ar nebuvo tiktai toji teisė jiems suteikta Lietuvoje jau daug anksčiau, pačiu 1861 metų vasario 19 d. baudžiavos panaikinimo įstatymu? Šios nuomonės reiškėjai galvoja šiaip: bendruomeninio žemės valdymo, koks buvo anksčiau kitur Rusijoje, Lietuvoje niekados nebuvo; lietuviai-ūkininkai, valdę savo žemes kiemais, gavę asmeninę nuosavybės teisę savo žemei jau 1861 metais, o todėl Valstiečių Įstatymų I-sios Knygos 12 str. negalįs būti jiems taikomas, nes tik šio straipsnio nuostatui išplėsti ir buvęs išleistas 1906—1910 įstatymas. Neaiškumai bei nesusipratimai esą čia kilę vien tik dėl mūsų nesugebėjimo dabar atskirti vieną nuo kitos „bendruomenės" ir „kiemo" („obščina" ir „podvorje") sąvokas. Tatai matyti iš šių rusų įstatymo „Položenija o selskom sostojanii" (Įst. Rink. IX t. pried.) nuostatų: a) I-sios Knygos 15 ir 17 str., b) II-sios Knygos 106 ir 116 str., c) IV-sios Knygos 135, 142 ir 149 str. ir d) V-sios Knygos 90 str. Vienintelis IV-sios Knygos straipsnis (148) tekalba apie valstiečių šeimos b e n d r ą nuosavybę, bet ir šitą neaiškumą pašalina tolesnis

---

*) Toliušio - Poželos sprendimų rinkinys.

149 str.. Toliau sakoma, kad ir 1910 m. įstatyme yra nurodymų (47 str.) į tai, jog ir anksčiau kai kurios valstiečių kategorijos valdė skirtinę žemę asmeninės nuosavybės pagrindais. Iš viso čia pasakyto šios pažiūros šalininkai ir daro savo originališką bei naują išvadą. Tenka pasakyti, kad ši nuomonė vis dėlto verta susidomėjimo. — Mūsų gi teismų praktika laiko 1906 m. Ukaz'ą ir 1910 m. Įstatymą liečiančius ir Lietuvos ūkininkus bei savo laiku suteikusius jiems svarbias ir naujas, iki tol neturėtas, teises. Mūsų kasacinis teismas tiktai modifikuoja šių įstatymų pagrindinius dėsnius ir derina juos su dabartiniu mūsų kaimiečių gyvenimu. Jo sprendimuose randame, pav., grynai mūsų kaimo gyvenime iškilusias pažiūras į užkūrio teises lietuvių darbo šeimoje, pavienių šeimos narių teisinę padėtį ir kit. (V. Trib. sprend. 144/29, 233/32, 497/32). — Iš šių dviejų pavyzdžių matyti, kad laikas jau mūsų įstatymų leidėjui ūkininkų žemės valdymo teisės srityje imtis reformų bei atsipalaidoti nuo nebetinkamų mums dabar svetimų liekanų.

Dabar pereikime prie sodžiaus sueigų nutarimų. Pažiūrėkime arčiau, kaip jie ligšiol buvo surašomi ir vyr. notariate registruojami, ir kurie teisės bei tikslingumo klausimai iš to kyla. — Čia visų pirma reikia prisiminti vieną labai reikšmingą Vyr. Tribunolo principinį nutarimą. 1929 m. sausio 11 d. mūsų savivaldybių ir notariato įstaigose pasikeitė buvusi per visą dešimtmetį kaimų sueigų nutarimų sudarymo bei tvirtinimo tvarka. Į vyr. notaro iškeltą ir Teisingumo Ministerio pasiūlytą Vyr. Tribunolui išaiškinti kaimų sueigų nutarimų klausimą, buvo gautas kategoriškas atsakymas, kad šiais nutarimais savo teisėms žemei įrodyti gali naudotis tik tie kaimiečiai, kurie pirmieji tą žemę 1906.XI.9 — 1910.VI.14 įstatymais įgijo („pirmykštieji asmeninės nuosavybės teisės skirtinei žemei įgijėjai"), o ne jų teisių paveldėtojai ar kas kitas. — Tuo liko uždarytas mūsų ūkininkams vienas aukščiau nurodytų dokumentų gavimo „kelių". Į antrą svarbų klausimą, kas daryti su jau vyr. notaro rejestruose pažymėtais sueigų nutarimais, kurie neatitinka pažymėto Tribunolo nusistatymo, Vyr. Tribunolas atsakė vėliau kitu savo 1931.I.22 nutarimu, kad jau pažymėtieji rejestruose nutarimai nebegali būti vyr. notaro nuožiūra ignoruojami ar iš naujo tikrinami (tat leidžiama daryti tik teisme bendrąja ginčo tvarka). — Reikia pasakyti,

jog ši teismo nuomonė nėra nauja, tik ligšiol ji nebuvo taip griežtai ir specialiai ad hoc pareikšta. —

Toliau pamatysime, kad šioj srity reikėjo ką nors padaryti, kad ir teismo interpretacijos keliu, nes klausimas buvo labai aktualus. Sueigų nutarimų ruošimo darbas buvo jau visai iškrypęs iš kelio. Prireikus po karo mūsų ūkininkams žemės nuosavybės dokumentų, nes be jų neįmanoma yra realizuoti savininko teises, patogiausiu būdu tokiems dokumentams gauti pasirodė kaimų sueigų nutarimai. Juos galima buvo pigiai, greit ir be jokių juridinių kliūčių gauti valsčiaus valdyboje. Viskas pareidavo beveik tik nuo viršaičio, faktiško valsčiaus valdybos šeimininko; tiek nutarimo surašymas, tiek ir jo tvirtinimas buvo tik jo vieno rankose. Šis darbas ėjo, ypač 1920/1925 metų laikotarpyje, faktiškai be jokios kontrolės. Iš mano dviejų (1926—1928) vyr. notariate tarnybos metų prisimenu nemaža savo turiniu kurijoziškų nutarimų. Čia nurodysiu tik kelis ryškiausius pavyzdžius: 1) tam tikro miesto ir miestelio vienos g a t v ė s gyventojai, „susirinkę gatvės sueigon, svarstė klausimą apie pripažinimą nuosavybės teisių į namus ir plecių ir... nutarė pripažinti X nuosavybės teisės į namus ir plecių, kuriuos jis, X, buvo pirkęs 192. . metais iš Y“...; 2) žemės savininkui (tėvui) dar gyvam esant, pripažįstama nuosavybės teisė tai žemei jojo sūnui „p a v e l d ė j i m o k e l i u“; 3) sueiga liūdija, jog žemės savininku yra X todėl, kad žemė yra jo „u ž g y v e n t a į s i s e n ė j i m o b ū d u“, nes esą jis, X, „neginčijamai ją valdo 38 metus“, ir kit. pan. — Iš to matome, kaip liko iškreipta tikroji įstatymo prasmė, kaip buvo laužomi kiti įstatymai ir daromi valstybės iždui nuostoliai. Tokių įstatymo apėjimų buvo daug, nes ir bendras surašomųjų šia tvarka nutarimų skaičius iki 1929 metų buvo labai didelis. Iš visai patikimų, oficialinių davinių žinome, jog, pav., per vienus tik 1927 metus tų nutarimų buvo pažymėta vyr. notariato pripažinimo rejestruose iš viso 2011, o per 1928 metų pirmąjį pusmetį (sausio-birželio mėn.) — 1124. — Jei turėsime galvoje, kad: a) ne visi nutarimai yra pažymėti vyr. notariato pripažinimo rejestruose, nes gana daug jų dėl įvairių formalinių trūkumų, bendrai, nepateikiami atžymėti, ir b) tie nutarimai liečia ne visą valstybės teritoriją, o vien tik Kauniją bei kelias buv. Vilniaus gub. apskritis,— tai teks pripažinti, jog šis nepaprastai didelis nutarimų skai-

čius buvo nenormalus mūsų kaimo gyvenimo reiškinys (nesuklysime pasakę, kad per metus vidutiniškai buvo surašoma maždaug 3000 nutarimų). Praktika parodė, jog netikslu ir viešųjų interesų atžvilgiu net rizikinga yra pavesti vienam valsčiaus viršaičiu tokių svarbių dokumentų sudarymo, tikrinimo bei tvirtinimo darbą. Tikslios priežiūros įstatymas nebuvo nustatęs šiai savivaldybės organų darbuotei. Vyr. notaras tegali kontroliuoti, ir tai tik žymėdamas savo rejestruose, tų nutarimų formalinę, o ne esminę pusę, nes įstatymas nėra davęs jam tos teisės, nors kartais mėginama priešingai tvirtinti, remiantis „Papild. Lietuvos Not. Sutv. Įst." (L. V. Ž. Nr. 18) 12 str. Ir mūsų taikos teisėjai, 1910 m. birželio 14 d. įstatymo 51 straipsniu (raide „d"), neturi priežiūros teisės, nes Lietuvoje visiškai nėra nei rusų laikų ūkininkų bendruomenių („obščin"), nei teisėjų suvažiavimų („ujiezdnyje sjiezdy"). Vadinasi, taikos teisėjai jokių teisių, pažymėtų mūsų nurodytame notariato įstatyme, negalėjo perimti. Teisingumo žinybos organai čia gali veikti tik netiesioginiai, arba spręsdami suinteresuotų asmenų iškeltas teisme ginčo bylas, arba atžymėdami vyr. notariate tuos sueigų nutarimus, kai tat prašo nutarimų savininkai, kitaip sakant, teisėjo ir vyr. notaro kontrolė pasireiškia ne jų iniciatyva ir, be to, visai siauroje plotmėje, pav., tikrinant iškeltą ginčą dėl nutarimo suklastojimo ar 1910.VI.14 Įstatymo 52 str. reikalavimų formalinį išpildymą. Aišku, kad tat nėra tikra kontrolė. Vis dėlto reikia pripažinti, kad pažymėtas Vyr. Trib. 1929. I. 11 d. nutarimas yra labai didelės ir svarbios reikšmės. Juo liko sustabdytas fiktyvinių dokumentų ruošimas su visomis iš to kylančiomis neigiamomis pasekmėmis. Iš vyr. notariato veikimo matome, jog nuo 1929 metų nepaprastai sumažėjo pateiktų atžymėti nutarimų skaičius. Pradėjus 1930 metais veikti „Įgijimo įsisenėjusiu valdymu nekilnojamo turto nuosavybės teisės pripažinimo įstatymui" (V. Ž. 332 Nr.), mūsų kaimiečiai gavo kitą dokumentų gavimo kelią, kuris lyg kompensavo užkirstąjį kelią sueigų nutarimams daryti.

Koks yra tas vyr. notariate nutarimų žymėjimo darbas ir kaip jis atrodo teisės šviesoje? 1910.VI.14 įstatymas, suteikęs asmeninę nuosavybės teisę žemei daugybei naujų savininkų, vienkart sutvarkė ir tų teisių įrodymų klausimą. Šis įstatymas (50—51 str.) pritaikė sueigų nutarimus, svetimus normalinei

notarinei tvarkai dokumentus, Notariato Įstatymo 66, 157 ir 168 str. reikalavimams ir bendriesiems civiliniams įstatymams (X t. I d.). Tuo būdu nutarimai, tinkamai patvirtintieji (rusų-žemiečių viršininko, mūsų — valsčiaus valdybos), notariato įstaigose buvo prilyginti tvirtiniams žemės aktams (51 str., raidė „z"). — Tačiau niekur, jokiame įstatyme, nebuvo pasakyta, kad šie nutarimai bei panašūs jiems aktai, planai ir t. t. turi būti įregistruoti (pažymėti) notariato rejestruose. Žinoma, tat buvo savaime aišku, nes jeigu šitoks nutarimas yra prilyginamas tvirtiniam dokumentui ir yra nuosavybės teisės žemei įrodymas, ir jeigu tokio nutarimo savininkas perleidžia savo turtą ar suvaržo savo teises kurio kito asmens naudai, tai vyr. notaras, tvirtindamas šitokį pirkimo-pardavimo ar įkeitimo aktą, be abejo, anksčiau turi atidengti savo rejestruose naujai atsiradusiam nuosavybės teisės objektui naują lapą ir ten įregistruoti nutarimą, pardavėjo ar įkeitėjo teisių įrodymą, t. y., pažymėti turto sudėtį, jo savininką, suvaržymus ir kit. To neatlikęs, vyr. notaras. Not. Įst. 167—168 straipsniais visai negali tvirtinti pateikiamą jam pirkimo-pardavimo ar įkeitimo aktą. Nutarimui pats įstatymas yra suteikęs tvirtinio dokumento galią, vyr. notarui nedalyvaujant, o todėl, kaipo pirmykštis įrodymas, jis pirmiau fiksuojamas notariato įstaigoje. Vis dėlto abejoti tenka štai dėl ko. Šalių pasirašytoji notaro kontoroje nekilnojamo turto pirkimo-pardavimo sutartis, vyr. notarui ją patvirtinus ir įrašius į rejestrus, tampa viešojo pobūdžio aktu. Ar nutarimas nėra jau ex lege tokiu aktu? O gal pažymėjimu vyr. notariato rejestruose jam suteikiami tokie juridiniai savumai? Įstatymas į tai neduoda jokio atsakymo. Iš to, jog be pažymėjimo praktiškai neįmanomas tolesnis turto disponavimas, kaip įkeitimas ar jo perleidimas, negalima daryti jokių šiuo klausimu teisinių išvadų. Not. Įst. 181 str. mini visą eilę kitų žemės nuosavybės dokumentų, kurių vyr. notaras netvirtina, o tik pažymi pripažinimo rejestruose. Tenka manyti, kad jie ir be tokio pažymėjimo jau turi visišką tvirtinio akto galią. — Vadinasi, neperleidžiant ar neįkeičiant žemės, nėra reikalo nutarimą žymėti vyr. notariato knygose. — Visų duotųjų naujiesiems savininkams nutarimų atžymėjimo prievolė galėtų būti naudinga tiktai statistikos reikaluos žemės kadastro įstaigose. — 1910.VI.14 įstatymui išėjus, vidaus reikalų ministeris, susitaręs su teisingumo ir

žemės ūkio ministeriais, paskelbė 1910.VI.19 d. taisykles („Pravila o poriadkie vydači udostovieritelnych i ukriepitelnych aktov, sostavliajemych na osnovanii zakona 14 ijunia 1910 goda"). Šių taisyklių 7 ir 8 straipsniuose pasakyta, kad vyr. notaras, žymėdamas įgytą nutarimu žemę pripažinimo rejestruose, pateiktą jam nutarimą (originalą) palieka savo įstaigoje. Apie šią tvarką paminėta yra ir Not. Įst. 181 str. komentaruose (Martynovo-Gelvicho tezė 14). Apie vyr. notaro pareigą žymėti rejestruose 1910.VI.14 įst. 51 str. nurodytus raštus (vadinasi, ir kaimų sueigų nutarimus), suinteresuotiems asmenims prašant, randame teisingumo ministerio dviejuose aplinkraščiuose: 1908 m. rugpiūčio 13 d. ir 1911 m. kovo 17 d. (Žiūr. ten pat, 624 pusl.). — Tiesa, tat nėra įstatymo dėsniai, bet vis dėlto iš jų gauname aiškų vaizdą apie rusų laikų praktiką šioje srityje, būtent: 1) žymėti nutarimus vyr. notariate nėra privaloma; 2) atžymėjimo faktas nesuteikia nutarimui jokių juridinių savumų; atžymėtas nutarimas neturi pirmumo prieš neatžymėtąjį; 3) nutarimą atžymėjus, jo originalas lieka vyr. notariato archyve ir savininkui nebegrąžinamas. — Šitokia praktika yra pagrįsta veikiančiuoju dešinėje Nemuno pusėje Notariato Įstatymu: a) vyr. notaro pripažinimo rejestrų užrašai neturi ipotekos knygų užrašų neginčytinos reikšmės (šie rejestrai yra lyg informacijų knygos, kur visi daviniai yra tik tada teisėti, kai jie pagrįsti tvirtinių knygų dokumentais ar kitais esančiais įstaigoje, savaime turinčiais teisinės reikšmės, aktais); b) 1910 m. įstatymo nustatyta tvarka patvirtintasis sueigos nutarimas nebereikalingas jokios kitos sankcijos, kaip kad ir kiekvienas bendra tvarka notaro surašytasis ir vyr. notaro patvirtintasis žemės nuosavybės teisių perleidimo aktas; c) nutarimą atžymėjus notariato knygose, savininkas, jei jis nori turėti rankose nuosavybės dokumentą, turi teisę gauti, Not. Įst. 190 str., atitinkamą ištrauką iš savo turto rejestro skyriaus; d) žemės savininkui nutarimas ir nereikalingas, bet užtat jis yra būtinai reikalingas vyr. notariatui, kaipo rejestrų užrašų pateisinamasis dokumentas, nes be jo užrašai gali būti ginčijami. — Mūsų vyr. notaro įstaigos praktika skiriasi nuo prieškarinės tuo, kad dabar nutarimo originalas (tiksliau sakant, ištrauka iš valsčiaus valdybos nutarimų knygos), jį atžymėjus, su atitinkamu štampu ir vyr. notaro parašu grą-

žinamas savininkui, o įstaigoje paliekamas jo nuorašas (kiek man žinoma, iki 1926 m. ir nuorašo nebuvo reikalaujama, bent paliūdyto, kuris galėtų, reikalui esant, pakeisti originalą; 1926—1928 m. laikotarpyje jau reikalaujama tinkamai paliūdytas nuorašas, kuris paliekamas įstaigos bylose). — Šitokia dabartinė mūsų tvarka vargu bau gali būti pripažinta tikslingesnė. — Bendrai tenka pasakyti, kad šie nutarimai, kaip jie ligšiol mūsų valsčiaus valdybose buvo surašinėjami, savo dažnai primityvišku turiniu, defektinga kalbos terminologija ir ypač savo išvaizda ir išorine forma, jau nekalbant apie juridinius esminius defektus, notariato įstaigose, senų formalinių tvirtinių aktų tarpe, atrodo labai menkos rūšies dokumentais, iš karto keliančiais nepasitikėjimą. Jų atžymėjimo technika vyr. notariate yra gana sudėtinga. Prieš juos žymint, reikia patikrinti rejestruose, ar nurodyta nutarimuose žemė nėra jau anksčiau kieno nors kito vardu įrašyta, ar nėra ji jau įtraukta to paties prašytojo vardu pasiremiant kitu dokumentu ir t. t. Dabar, žemės tvarkymo darbams intensyviai einant, kaimus skirstant viensėdžiais, kada vyr. notaro įstaigai siunčiama registruoti daug planų, 1925.VI.16 Žemės Tvarkymo Įstatymo 72 str. (V. Ž. Nr. 200), dažnai atsitinka, kad toji pat žemė pripažįstama vienam asmeniui kelis kartus: ir viensėdžiais išskirstymo planu ir kaimo sueigos nutarimu. Žinoma, reikalauja iš notariato tarnautojų didelio atidumo ir uždeda jiems atsakingas pareigas.

Suglaudus visa tat, tenka prieiti štai kurių praktiškų išvadų: I. Reikia nuodugniai peržiūrėti Valstiečių Įst. (Įst. Rink. IX t. I d.), ypač I kn. su 1910.VI.14 įst., nebereikalingus dėsnius išbraukti, o likusius suderinti su bendraisiais civ. įstatymais ir notariato (ipotekos) įstatymu bei paskelbtais V. Ž. 18 ir 85 Nr. Nr. jų pakeitimais, nesitenkinant V. Konst. 107 str. deklaracija. II. Reikia sueigų nutarimų išdavimą bei jų žymėjimą notariate visiškai sustabdyti, paliekant galioje ligšiol įregistruotuosius, be ex officio revizijos, nes „pirmykščių“ įgijėjų, dar neturinčių nuosavybės dokumentų, vargu bau atsiras; tuoj atimti iš savivaldybės organų teisę tvirtinti jau surašytus nutarimus, suteikiant šią teismams per visą pereinamąjį laikotarpį. III. Reikia iš pagrindų pertvarkyti įkeitimų liūdijimų davimas ir pagrįsta jais žemės įkeitimo už paskolas žemės ūkio reikalams tvarką, atsižvelgiant į Not. Įst. 154

str. 4 p. ir 192^1 str. priedėlį („įkeitimo liūdijimų taisyklės“) bei šių įst. pakeitimus (L. V. Ž. 2—3 Nr. ir V. Ž. 399 Nr., nes tenka abejoti dėl 192^1 str. veikimo) ir nustatant įsakmiai, kas ir kada (kurios paskolos reikalu) gali šiais liūdijimais, kaipo bendros, Civ. Kod. 1642 ir Not. Įst. 66, 158 str. str. nustatytos tvarkos išimtimi, naudotis, kadangi nuosavybės dokumentai mūsų ūkininkui dažniausiai reikalingi paskolai iš kredito įstaigų (Žemės Banko) gauti. IV. Šia proga reikia rūpintis, kad visi nekilnojamieji turtai būtų užfiksuoti notariato (ipotekos) knygose, priverčiant tat padaryti visus žemės savininkus, kurie dėl kurios priežasties to ligšiol nėra padarę. — Akademinis ginčas apie tai, ar 1906.XI.9 ukaz’as ir 1910.VI.14 įstatymas taikomi mūsų krašto kaimiečiams ir ar jie suteikė duotosios Lietuvoje išsipirkimui žemės savininkams kurias teises, šiandien nebeturi aktualios reikšmės. Pati „skirtinės žemės“ sąvoka yra tiktai istorinė liekana ir mūsų kaimiečiui nemalonus atminimas.

V. Burkevičius.

Lietuvos, Latvijos ir Estijos neutralumo ir neutralizacijos problema teisės atžvilgiu.

Pastaruoju metu ne vien tik Pabaltijo valstybių politikų, bet ir teisininkų sluoksniuose, yra iškeltas ir gyvai diskutuojamas įdomus klausimas, kuris pirmaisiais Lietuvos, Latvijos bei Estijos nepriklausomybės metais buvo net labai aktualus, būtent, šių valstybių amžino neutralumo paskelbimo ir to neutralumo tarptautinės garantijos klausimas. Dvi iš čia pažymėtųjų valstybių įrašė į sudarytas 1920 m. su Sovietų Rusija taikos sutartis (Lietuvos - Rusijos ir Estijos - Rusijos taikos sutarties 5 str.) po vieną beveik vienodo turinio straipsnį, kuriuo Sovietų Rusija pasižadėjo šį neutralumą saugoti ir pasirūpinti jo išlaikymo garantijomis, jei tas neutralumas bus pripažintas tarptautinės teisės atžvilgiu.

Bet kadangi Lietuvos, Latvijos ir Estijos neutralumas ligšiol nebuvo tarptautiniu atžvilgiu pripažintas, tai ir Sovietų Rusijai nebuvo jokios prievolės, susijusios su tuo taikos sutartyse įdėtu straipsniu. 1922 met. rugsėjo 22 dieną pažymėtos Pabaltijo valstybės buvo priimtos į Tautų Sąjungą. Kaip Tautų Sąjungos nariai, Paktu jos yra pasiėmusios tam tikras prievoles, Tautų Sąjungai pasinaudojus savo intervencijos teise, dalyvauti T. S-gos vykdomose ekzekucijose. Pabaltijo valstybės, įstodamos į T. S-gą, nepareiškė savo nusistatymo dėl tų prievolių vykdymo ir abelnai savo neutralumo klausimo neiškėlė, kaip tat yra padariusi neutralizuotoji Šveicarija, kuri iškėlė tą klausimą, ir T. S. Taryba 1920.XI.13 d. patvirtino, kad jos nuolatinis neutralumas yra suderinamas su T. S. paktu. Tokia buvo to reikalo padėtis iki 1926 metų. 1926.IX. 28 d. Lietuva, o 1932 metais Latvija ir Estija[1]) sudarė su

---

[1]) Lietuvos — SSSR nepuolimo sutartis paskelbta „Vyriausybės Žinių“ 241 Nr.; Latvijos — SSSR 1932.II.5 d. sutartis paskelbta „Valdybas Vestnis“ Nr. 146 ir Estijos — SSSR 1933.V.4 d. sutartis — „Riigi Teataja“ 62 Nr.

S.S.S.R. vadinamas nepuolimo sutartis, tačiau tose sutartyse numatytoji neutralumo prievolė yra bilateralinio pobūdžio. Be to, ši prievolė galioja tiktai agresijos atveju, tuo tarpu, kai neutralizacija, arba amžinas neutralumas, kaip bus matyti iš tolesnio išdėstymo, veikia visokiais, net ir agresijos, atvejais.

Ryšium su minėtų nepuolimo sutarčių sudarymu, Pabaltijo valstybių neutralumo klausimas tapo vėl aktualus, nes kilo abejojimų, ar pagal šias sutartis Pabaltijo valstybių pasiimtosios neutralumo prievolės yra suderinamos su T. S-gos pakto nuostatais, kurie Lietuvai, Latvijai ir Estijai, kaip T. S-gos nariams, yra privalomi. Tuo būdu drauge su neutralumo klausimu iškyla aikštėn ir neutralizacijos problema.

Čia norėjau šią problemą išnagrinėti grynai teisės atžvilgiu. Visų pirma noriu paliesti klausimą dėl susidariusios šiuo reikalu padėties, įsikūrus Tautų Sąjungai ir Pakto nuostatams paskyrus tiek pačiai Sąjungai, tiek jos nariams tam tikras teises bei prievoles, liečiančias įsikišimą į Sąjungos narių ir nenarių reikalus tais atvejais, kai gresia pavojus taikai.

I. Tautų Sąjungos Pakto nuostatų, liečiančių intervenciją, analizė.

Tautų Sąjungos Pakto 10 str. 1 pastr. kalbama apie Tautų Sąjungos narių valdomųjų sričių savitarpio kolektyvinę garantiją ir apie pareigą kovoti su kiekvienu pasikėsinimu prieš politinę jų nepriklausomybę. Tačiau ši garantija nenustato visiems amžiams status quo. Valdomųjų sričių ribos gali būti keičiamos taikiu susitarimu arba trečiųjų teismo sprendimu, bet žemių prisijungimas prievarta yra draudžiamas. Toliau Sąjungos nario teritorijos integritetas ir politinė nepiklausomybė garantuojami tiktai nuo išorinio užpuolimo. „Vidujinių" pasikėsinimų, kaip kad revoliucija arba valstybės dalies atskyrimas, garantija neliečia. Politiniu nepriklausomumu suprantamas nepriklausomumas pasikėsinimo metu, o ne buvusis Tautų Sąjungos įsikūrimo metu[2]).

---

[2]) *Schücking - Wehberg,* Die Satzung des Völkerbundes (1921 m. leidimas), psl. 275—283.

Tokiu būdu 10 str. I pastr. yra apsaugojamojo pobūdžio. Jei toks įspėjimas negelbsti, tuomet taikoma 10 str. II pastr., kuri nustato, kad užpuolus arba bent esant užpuolimo pavojui, Tautų Sąjungos Taryba nurodo priemones pasižadėjimo vykdymui aprūpinti. Vadinasi, čia aiškiai pripažįstama Tautų Sąjungos Tarybai intervencijos teisė, kai yra laužomas Tautų Sąjungos nario teritorialinis integritetas ir kėsinamasi prieš jo politinę nepriklausomybę.

Bendrojo pobūdžio yra 11 str., kuris pakartoja kai kuriais atžvilgiais 10 str. mintis, bet jis eina dar toliau. Vadinas, 10 str. atrodo lyg ir 11 str. papildymas. 11 str. kalba apie Tautų Sąjungos intervencijos teisę, kilus karui arba karo pavojui, jei to karo rezultatai gali būti teritorialinio integriteto laužymas bei politinio nepriklausomumo panaikinimas, nes dėl karo gali būti panaikintas politinis nepriklausomumas arba paliesta teritorija. Tokiu atveju taikomas 11 str., nes 10 str. reikšmė apima tik priverstinį sienų laužymo įspėjimą.

11 str. visų pirma nustato, kad kiekvienas karas arba grasinimas karu yra visos Tautų Sąjungos reikalas ir kad ji privalo imtis tinkamų priemonių tautų taikai palaikyti ir apsaugoti. Šio straipsnio pagrindu Tautų Sąjunga gali įsikišti dviem atvejais:

a) kai kyla karas ar karo pavojus tarp Sąjungos nario ir nenario;

b) kai susidaro tokia aplinkybė, kuri gali turėti neigiamos įtakos tarptautiniams santykiams ir suardyti gerą tautų santarvę[3]). Pirmuoju atveju kiekvienas Tautų Sąjungos narys gali pareikalauti sušaukti Tarybą, ir Sąjunga privalo tuo reikalu imtis atitinkamų priemonių. Antruoju atveju kiekvienas Sąjungos narys gali kreipti jos akis į pavojingą aplinkybę, tačiau Sąjunga neturi pareigos tuojau imtis priemonių. Ji gali įsikišti ar neįsikišti, žiūrėdama reikalo, nes atskiro nario iniciatyva laikoma vien tik draugišku aktu. Čia nurodytoji Tautų Sąjungos intervencija daugiausia vykdoma tarpininkavimo forma, Pakto 15 ir 17 str.[4]).

11 str. duoda intervencijos teisę Tautų Sąjungai ne tiktai

---

[3]) *Fauchille,* Droit international, 1932, psl. 651.

[4]) *Fauchille,* ten pat, psl. 651 ir *Rougier,* Revue générale de droit international public, 2 série, t. 3, psl. 83.

karui iškilus, bet ir tais atvejais, kai Sąjungos narys yra netiesioginiai karo pavojaus paliestas[5]). Tuo Tautų Sąjunga palieka sau intervencijos teisę dėl S-gai nepriklausančių valstybių reikalų, arba, kaip tikrai pastebėjo Schücking'as - Wehberg'as, tuo praktiškai yra suvaržoma „jus belli ac pacis" visoms valstybėms, kurios nėra Tautų Sąjungos nariai. Šį suvaržymą ypač kelia aikštėn Pakto 16 ir 17 str. pažymėtos Tautų Sąjungos intervencijos priemonės, kur turima galvoje ginkluota intervencija.

Ligšioliniais tarptautinės teisės nuostatais toks įsikišimas į nepriklausančios Tautų Sąjungai valstybės reikalus būtų tarptautinei teisei visiškai priešingas[6]).

Ta pačia prasme pasisako ir Schücking'as - Wehberg'as, pridurdami, kad moraliniu atžvilgiu reikėtų teigti, jog Tautų Sąjungos intervencija, kurios tikslas — saugoti taiką, turėtų būti visai kitaip įvertinta, negu Šventosios Sąjungos intervencija, nes šiai pastarajai rūpėjo ne visos žmonijos reikalai, o tiktai kunigaikščių luominių interesų apsaugojimas.

Fauchille ir Rougier yra kitokios nuomonės. Iš esmės jie pripažįsta Tautų Sąjungai intervencijos teisę, nes ji „exerce un droit d'intervention, en vertu du pacte au nom de la Société et dans l'intéret de la paix du monde" — Tautų Sąjunga vykdo intervencijos teisę pagal Paktą Sąjungos vardu ir pasaulio taikos reikalu. Rougier ten pat dar pastebi: „L'article 11 du pacte consacre ce droit et c'est la une innovation grosse de conséquences qui fait bréche au principe traditionnel de l'indépedance des Etats souverains. Si la Société des Nations peut exercer la haute mission qu'elle tient de l'article 11, elle s'affirmera progressivement comme une autorité internationale constituée des Etats et placée dans une certaine mesure au dessus d'eux" („Pakto 11 str. šią teisę sankcionuoja, ir tai yra daug pasėkų sukelianti naujenybė, kuri pažeidžia suvereninių valstybių nepriklausomumo tradicinį principą. Jei Tautų Sąjunga galės vykdyti tą svarbų uždavinį, kuris jai tenka 11 str., tai laikui bėgant pasireikš kaip tarptautinis autoritetas,

---

[5]) *Schücking - Wehberg*, ten pat, psl. 98.

[6]) Plg. *v. Liszt*, Das Völkerrecht, 1918, psl. 61; Ullmann, Völkerrecht, psl. 480; *Bonfils*, Droit international public (vokiškas vertimas), psl. 155.

iš atskirų valstybių sudarytas, ir stovintis kiek aukščiau už jas"). Tokiu būdu Rougieras nori pripažinti Tautų Sąjungai intervencijos teisę, tačiau jis nedaro iš to išvadų suvereniteto teorijai, arba tarptautinei teisei bendrai; bet jisai neatkreipė dėmesio į tai, kad Tautų Sąjungos intervencijos praktika, pvzd., Vilniaus klausimu, parodo, jog Tautų Sąjunga jokiu būdu negali būti laikoma aukščiau valstybių stovinčiu autoritetu.

Taip pat samprotauja ir Verdross'as, ryšium su išeinančiomis iš 11 ir 17 str. Tautų Sąjungos intervencijos teisėmis, ir štai ką sako: „Tarptautinės teisės normos, sudarytos valstybių daugumos sutikimu, jeigu jos liečia taip pat ir kitas valstybes, yra privalomos ir šioms valstybėms".

Verdross, laikydamasis tarptautinės teisės primato ir turėdamas galvoje dar netobulos Tautų Sąjungos universalumą, mėgina pateisinti ir nutolusias nuo veikiančios tarptautinės teisės normas. Visai kitaip nusistatę šiuo klausimu Fauchille ir Rougier, kurie pateisina Tautų Sąjungos įsikišimą į jai nepriklausančių valstybių reikalus.

Fauchille ir Rougier atskirų valstybių suverenitetą laiko aukščiausia teise. Tatai eina iš šių tarptautinės teisės žinovų pažiūrų į patį tarptautinės teisės pagrindą. Jei jie vis dėlto nori pripažinti Tautų Sąjungai intervencijos teisę, tai tiktai politiniais sumetimais. Tai yra jų argumentų, kurie turi daugiau morališkai - politinio, negu juridinio pobūdžio, išdava.

Verdross pažiūra, priešingai, remiasi tarptautinės teisės primatu, pagal kurį galioja ir tokios normos, kurios privalomos ir nesusitariančioms valstybėms, ypač normos karui išvengti. Tačiau tarptautinės teisės atžvilgiu būtų neleistina įgalioti Tautų Sąjungą, kuri politiniu atžvilgiu yra vienašalė, nustatyti šias normas ir jas vykdyti.

Léon Boureois savo „L'oeuvre de la Société des Nations" (Paris, 1923, 113/114 ir 492 pusl.) aiškiai pabrėžia, kad Tautų Sąjunga „n'est pas et ne peut pas être un sur état" ir toliau „que la Société des Nations actuelle est toute entère basée sur le respect scrupuleu de la souverainété des états". — Tautų Sąjunga „nėra ir negali būti antvalstybe" ir „kad visa dabartinė Tautų Sąjunga yra pagrįsta atskirų valstybių suvereniteto stropiu gerbimu".

Tuo būdu čia patvirtinama aukščiau nurodyta nuomonė, liečianti Tautų Sąjungos vienašališkumą, nes nėra jokios garantijos, kad šioji intervencijos teisė nebus panaudota įtakingos valstybės naudai ir kitos mažiau įtakingos valstybės nenaudai. Tatai ir būtų prieštaravimas tarptautinei teisei.

Taigi, belieka pritarti Schücking - Wehberg nuomonei ir visai atmesti kiekvieną Tautų Sąjungos teisę kištis į Tautų Sąjungai nepriklausančių valstybių reikalus. Antra vertus, ir pati Tautų Sąjunga šią intervencijos teisę naudojo ir tebenaudoja labai atsargiai. Tai atliekama daugiausiai tarpininkavimo formoje, Pakto 17 str. (pav., Vilniaus klausimu)[7], o ne 11 str. Toksai Tautų Sąjungos atsargus veikimas ir susilaikymas iškilo aikštėn per lenkų karą su bolševikais 1920 m. vasarą. Tuomet Tautų Sąjunga buvo atmetusi anglų atstovo pasiūlymą pasinaudoti 11 str. intervencijos teise, nes buvo suprantama, kad Sovietų Rusija, kuri nebuvo Tautų Sąjungos nariu ir josios tuomet visiškai nepripažino, būtų atmetusi intervenciją, vykdomą pagal 11 str.

Tiek dėl teisių ir prievolių, einančių iš Tautų Sąjungos Pakto 11 str. Kai dėl 19 str., tai jį reikia suprasti kaip 11 str. II pastr. ypatingą atvejį. Jisai duoda Tautų Sąjungos Susirinkimui teisę kviesti Sąjungos narius peržiūrėti sutartis, kurios gali būti pavojingos pasaulio taikai. Ta teisė eina iš 11 str. II pastr., kuriuo kiekvienas Sąjungos narys gali atkreipti Susirinkimo ar Tarybos dėmesį į aplinkybes, galinčias turėti įtakos tarptautiniams santykiams ir grėsti suardyti taiką.

Iki šiol išnagrinėti Tautų Sąjungos Pakto 10, 11 ir 19 str. kalba apie Tautų Sąjungos intervencijos teisę, t. y. apie įsikišimą į savo narių ir nenarių reikalus. Kitų Pakto straipsnių [12, 13 (2 pastr. 2 sakinys), 15, 16 ir 17] numatytoji Tautų Sąjungos intervencijos teisė įgauna tarpininkavimo formą. Labai teisingai pažymi v. Liszt, kad atskirais atsitikimais sunku yra nustatyti ribas tarp intervencijos ir tarpininkavimo (mediacijos). Tatai aiškėja iš Tautų Sąjungos tarpininkavimo praktikos.

---

[7]) Kaip žinoma, 1920 m., kilus Vilniaus ginčui, Lietuva dar nebuvo Tautų Sąjungos nariu, bet T. S. Tarybos paraginta, Lietuva Pakto 17 str. apsiėmė pildyti T. Sąjungos nariams privalomus nuostatus intervencijos atveju.

Svarbus veiksnys taikai palaikyti yra Pakto 12 str. nuostatas, kad joks Tautų Sąjungos narys negali kariauti dėl kurio nors ginčo, pirmą nepatiekęs jo trečiųjų teismui išspręsti arba Sąjungos Tarybai ištirti. Jeigu kuris nors Sąjungos narys to nuostato nesilaikytų, tai Tautų Sąjunga galinti pasinaudoti savo intervencijos teise pagal 16 str. 1 pastr.

T. S-gos Pakto 13 str. pirmiausia reguliuojami tie ginčai, kurie gali būti pateikiami trečiųjų teismui spręsti. Jei to teismo sprendimas nebūtų įvykdytas, Taryba, 13 str. 4 pastr., galėtų griebtis tinkamų priemonių tam sprendimui įvykdyti. Tą intervencijos teisę Taryba gali pavartoti tik tada, kai abi šalys yra Sąjungos nariai, arba kai jos, ir nebūdamos Sąjungos nariais, pagal Pakto 17 str., pareiškia sutinką pildyti pasižadėjimus, kurie yra privalomi Sąjungos nariams. Bet tatai nenaikina Tarybos teisės įsikišti 11 str. 1 pastr., kuriuo ji gali vykdyti intervenciją, jei dalykas liečia trečiųjų teismo sprendimą tarp Sąjungos nario ir nenario, arba tarp dviejų valstybių, kurios nėra Sąjungos nariai[8]).

15 str. kalba apie tarpininkavimo procedūrą tais atvejais, kai ginčai negali būti trečiųjų teismo išspręsti, bet galį sukelti santykių nutrūkimą ir kai jiems negali būti taikomas 13 str. nuostatas. Tuomet ginčijamas klausimas turi būti pavestas Tautų Sąjungos Tarybai, kuri paskelbia tuo reikalu pranešimą. Tačiau ginčo šalys gali pranešimą atmesti, nors jis ir būtų priimtas visų kitų Tarybos narių vienu balsu. Jei viena iš šalių pasiūlymą priima, tai antroji negali su ja kariauti. Jei pranešimas nėra Tarybos vienu balsu priimtas, tai besiginčijančios šalys gali veikti, kaip tinkamos. Taryba gali ginčo svarstymą pateikti Sąjungos Susirinkimui savo arba kurios nors šalies iniciatyva. Svarbios yra 15 str. 4 ir 8 pastraipos. 4 pastr. numato, kad Tautų Sąjungos Taryba, negalėdama ginčo sureguliuoti, skelbia pranešimą, priimtą vienu balsu arba balsų dauguma. Ta proga išdėstomos ginčijamojo klausimo smulkmenos ir pateikiamas pasiūlymas klausimui išspręsti.

16 str. numato Tautų Sąjungos baudžiamą sankciją, jeigu Sąjungos narys (17 str. 1 ir 3 pastr. numato ir nenarius)

---

[8]) Žiūr. *Schücking - Wehberg*, ten pat, 384/86 psl.; ar turi būti šiuo reikalu padarytas formalus nutarimas, 16 str. nenustato.

peržengęs 12, 13 ir 15 str. nuostatus, pradeda vaidinamąjį netikėtą puolamąjį karą. Jei toksai karas yra pradėtas, (tatai turi konstatuoti Tautų Sąjunga), visi Sąjungos nariai privalo tuojau nutraukti visus prekybinius ir finansinius santykius su Paktą peržengusia valstybe ir net uždrausti jų teritorijų gyvenantiems turėti bent kokių santykių su tos valstybės gyventojais.

Be to, Sąjunga gali leisti bet kuriam iš savo narių nedalyvauti tame boikote, jei jis gali dėl to smarkiai nukentėti. Jei šis boikotas nepavyksta ir nusižengusioji valstybė nepasiduoda, tai Taryba gali nutarti vykdyti karinę egzekuciją, kurioje dalyvauja visi suinteresuotieji nariai.

17 str. kalba apie tarpininkavimo būdus ir nustato priemones, kurias tektų pavartoti kilus ginčui tarp Sąjungos nario ir nenario, ar tarp valstybių, kurių nė viena nėra Sąjungos narys. Šis straipsnis numato visus ginčus, kur Sąjunga gali pavartoti intervenciją (arba tarpininkavimą), kaip ir 12 str. 1 pastr. ir 15 str. 1 pastr. Šiuo atveju nenarys raginamas pildyti privalomus Sąjungos nariams pasižadėjimus, kad galima būtų ginčą išspręsti. Jeigu tas raginimas priimamas, tai taikomi yra 12—16 str. nuostatai. Prireikus, Taryba gali 17 str. 1 pastr. 2 sakiniu, tuos nuostatus pakeisti.

Vadinas, jeigu valstybė arba valstybės, ne Sąjungos nariai, pareikštų savo sutikimą pavesti ginčą trečiųjų teismui arba tardymo komisijai, tai Sąjungos Taryba, prieš darydama intervenciją, turi laukti šios priemonės išdavų. Bet jeigu valstybė, ne narys atmestų Sąjungos raginimą, tai jos atžvilgiu gali būti pavartota 16 str. egzekucijos priemonė. Jeigu abidvi kviečiamosios valstybės nenori priimti pasižadėjimų, tai Sąjunga gali pavartoti savo intervencijos teisę. Tuo būdu 17 str. turi bendrojo pobūdžio, ir tam tikrais atsitikimais numato 12, 13, 15 ir 16 str. nuostatų pritaikymą.

II. Lietuvos, Latvijos ir Estijos sudarytų su Sovietų Rusija nepuolimo sutarčių neutralumo nuostato suderinimas su Tautų Sąjungos Pakto nuostatais, liečiančiais intervenciją.

Iš mūsų padarytos Tautų Sąjungos Pakto intervencijos nuostatų analizės aiškėja, kokios teisės bei prievolės tenka pačiai T. Sąjungai ir jos nariams svarbiausiam Tautų Sąjungos

uždaviniui — taiką apsaugoti — įvykdyti. Čia ir kyla klausimas, ar tos teisės bei prievolės yra suderinamos su neutralumo prievole, pasiimta Pabaltijo valstybių pagal jų nepuolimo sutartis su Sovietų Rusija[9]). Kadangi Lietuva pirmoji iš Pabaltijo valstybių sudarė nepuolimo sutartį su Sovietų Rusija, ir tuo būdu jos sutartis buvo pirmu precedentu šiuo atžvilgiu, tai visų pirma tenka išžiūrėti (žinoma, tik bendrais bruožais) šioj sutarty įdėtą neutralumo nuostatą ir jos suderinimą su Tautų Sąjungos Pakto intervencijos nuostatais.

Kaip žinome, šis nuostatas yra įrašytas sutarties 3 str. 1 pastr. ir 4 str. Tais straipsniais abi susitariančios šalys pasižada laikytis neutralumo: 1) jeigu viena iš jų būtų užpulta vienos arba kelių trečiųjų valstybių; 2) jeigu trečiosios valstybės sudarytų politinę sutartį, nukreiptą prieš vieną katrą iš susitariančių šalių, arba jeigu ryšium su 3 str. 2 pastr. nurodyto pobūdžio konfliktu (t. y. esant agresijai iš trečiųjų valstybių) tarp trečiųjų valstybių būtų sudaryta koalicija vienai iš susitariančių valstybių ekonomiškai arba finansiškai boikotuoti. Šis neutralumo nuostatas yra panašus į 1926 metų balandžio mėn. 24 dienos Vokietijos ir S.S.S.R. sutarties (2 ir 3 str.) neutralumo nuostatą. Vadinas, tasai neutralumas, kuris galioja tiktai agresijos atvejais iš trečiųjų valstybių pusės, nepaisant susitariančios šalies taikaus elgesio, yra aprėžto pobūdžio.

Kadangi Lietuva sudarė sutartį su S.S.S.R., kuri nėra Tautų Sąjungos narys, tai jos atžvilgiu Tautų Sąjungos ekzekucija, numatyta 16 str., taikoma tik atlikus 17 str. numatytą procedūrą. Šis straipsnis sako: „Iškilus ginčui tarp dviejų valstybių, kurių tik viena yra Sąjungos narys, arba tarp nario ir nenario, valstybės, ne Sąjungos nariai, kviečiamos prisiimti narių pasižadėjimus, kad galima būtų ginčą greičiau ir patogiau likviduoti. Jei šie pasižadėjimai priimami, tai taikoma 12 ir 16 str. nuostatai su reikalingais pakeitimais. Bet jei kalbama valstybė — ne Tautų Sąjungos narys, atsisako priimti nario pasižadėjimus, tai jai taikomi 16 str. nuostatai.

Tačiau Pakto 16 str. uždedamos prievolės dalyvauti ekze-

---

[9]) Ši neutralumo prievolė, kaip matyt iš žemiau padarytos juridinės analizės, tiesa, yra formos atžvilgiu *nevienoda*, bet iš esmės jokio skirtumo visų trijų sutarčių neutralumo nuostatuose nėra.

kucijoj yra visiškai suderinamos su prievolėmis, kurias Lietuva pasiėmė S.S.S.R. atžvilgiu, nes jei tarsime, kad ne trečiosios valstybės, bet S.S.S.R. yra puolančioji valstybė, tai šiuo atveju Lietuvos prievolės Tautų Sąjungos atžvilgiu galėtų būti įvykdytos, kadangi Lietuvos neutralumas S.S.S.R. atžvilgiu yra privalomas tik tuo atveju, kai Rusija yra puolamoji šalis.

Čia ir kyla klausimas, kaip nustatyti, kuri yra puolamoji ir kuri puolančioji valstybė? Šis klausimas gali būti iškeltas taikant T. S. pakto 17 ir 16 str., ir Lietuvos - S.S.S.R. sutarty jis sprendžiamas štai kokiu būdu:

Visų pirma pačios susitariančios šalys sprendžia šį klausimą 3 str. 2 pastr., t. y. užpuolimu laikoma tas atvejis, kai viena iš susitariančių šalių, nepaisant jos taikaus elgesio, yra puolama.

Be to, toksai klausimo išsprendimas neprieštarauja ir Tautų Sąjungos Paktui. Ši kiekvieno atskiro Sąjungos nario sprendimo teisė agresijai nustatyti buvo išreikšta Tautų Sąjungos Susirinkimo 1920 metų gruodžio 10 dieną priimtame pranešime ir vėliau patvirtinta Susirinkimo II sesijos 4-ja rezoliucija[10]).

Pagaliau Lietuvos su S.S.S.R., kaip ir Vokietijos su S.S.S.R. nepuolimo sutartyse yra išreikšta mintis, kad Tautų Sąjunga yra pašaukta taikiu ir teisingu būdu tarptautiniams ginčams reguliuoti.

Todėl reikia manyti, kad Tautų Sąjunga niekad nebus panaudota vienos kurios valstybės ar valstybių grupės, kaip įrankis S.S.S.R. užpulti, nepaisant jos taikaus elgesio. Tuo būdu tuo atveju, kai S.S.S.R. būtų užpulta kurios nors valstybės arba priešingai, tai Lietuvos nusistatymas, kurią iš jų reikėtų laikyti užpuolike, visiškai sutaptų su Tautų S-gos nuomone, jei pačioj Tautų Sąjungoj nepasireikštų taikos idėjai priešinga srovė[11]).

Tiek dėl Lietuvos ir S.S.S.R. nepuolimo sutartyje išreikšto neutralumo nuostato. Kai dėl Estijos ir Latvijos sudarytų su S.S.S.R. nepuolimo sutarčių, tai jose įrašytasis neutralu-

---

[10]) *Schücking- Wehberg*, ten pat (1924 m. leidimas), psl. 618-19.

[11]) Ziūr. Journal de Génève (Nr. 107, 1926.IV.26 d.) straipsnį dėl Vokietijos — SSSR nepuolimo sutarties išreikštas įdomias mintis.

mo nuostatas kiek skiriasi nuo aukščiau minėtos Lietuvos — S.S.S.R. neutralumo prievolės (V. Ž. Nr. 241); tas nuostatas (2 str.) šiaip suredaguotas: „Kiekviena iš aukštųjų susitariančių šalių pasižada nedalyvauti politiniuose susitarimuose, nukreiptuose agresijos prasme aiškiai prieš antrąją šalį, o taip pat tokio pobūdžio koalicijose, kurios turi tikslą antrą iš susitariančių šalių ekonomiškai ar finansiškai boikotuoti". Latvijos ir S.S.S.R. nepuolimo sutarty dar pabrėžtas pasižadėjimas nedalyvauti karo ar polit. sutartyse bei konvencijose.

Tuo būdu čia kad ir tiesiog nekalbama apie neutralumą arba, tiksliau sakant, neutralumo prievolę, o tik apie nedalyvavimą susitarimuose, nukreiptuose prieš antrąją šalį, tačiau iš esmės prievolės, einančios iš šio straipsnio abiem susitariančiom šalim, yra ne kas kita, kaip pasižadėjimas laikytis neutralumo: 1) jei įvyktų tam tikras susitarimas, nukreiptas prieš vieną kurią iš susitariančiųjų šalių, 2) jei tarp trečiųjų valstybių būtų sudaryta agresijos pobūdžio koalicija vienai katrai iš susitariančių šalių ekonomiškai bei finansiškai boikotuoti. Taigi, šis neutralumo nuostatas visai panašus į Lietuvos — S.S.S.R. sutarties neutralumo nuostatą, tiktai pirmojoj nėra pasižadėjimo laikytis neutralumo tuo atveju, jeigu viena iš susitariančių šalių, nepaisant jos taikaus elgesio, būtų užpulta vienos arba kelių trečiųjų valstybių. Tačiau savo esme ši neutralumo prievolė eina iš pasižadėjimo nedalyvauti įvairaus pobūdžio susitarimuose, nukreiptuose agresijos prasme prieš antrąją šalį, nes puolamasis karas gali būti tik tokių įvairių politinio pobūdžio susitarimų išdava. Štai dėl ko *turinio* atžvilgiu Lietuvos — S.S.S.R. neutralumo nuostatas visiškai sutampa su Latvijos - Estijos — S.S.S.R. neutralumo nuostatu.

Be to, pažymėtas Lietuvos — S.S.S.R. neutralumo nuostato punktas, S.S.S.R. drauge su kitomis viso pasaulio valstybėmis prisidėjus prie 1928 m. Kellogo pakto, nustojo savo reikšmės. Tad savaime suprantama, kad reikalas jį įtraukti į Latvijos - Estijos — S.S.S.R. nepuolimo sutartį, pasirašytą 1932 metais, visiškai atkrinta.

Turinio atžvilgiu Lietuvos, Latvijos ir Estijos pareiškimai dėl savo neutralumo pasižadėjimų suderinamumo su ligšioliniais šių valstybių sutartiniais pasižadėjimais taip pat sutampa. *Formos* atžvilgiu tie pareiškimai šiek tiek skiriasi.

Lietuvos pareiškimas yra laiško formos, kurį Lietuvos Užsienių Reikalų Ministeris nusiuntė S.S.S.R. Užsienių Reikalų Komisarui. To laiško 3 punkte pasakyta, kad „Lietuvos Vyriausybė laikosi tos nuomonės, kad atsižvelgiant į geografinę Lietuvos padėtį, pasižadėjimai, kurių Lietuva turi dėl fakto jos priklausymo Tautų Sąjungai, pašauktai, einant savo pagrindine idėja, taikiu ir teisingu būdu reguliuoti tarptautinius priešingumus, negali kliūdyti lietuvių tautos pastangoms laikyti neutralumą, kuris daugiausia tinka jos gyviesiems interesams".

Latvijos ir Estijos pareiškimai įdėti pačiose nepuolimo sutartyse. Abiejų sutarčių 3 straipsny sakoma, kad „prievolės, nurodytos šios sutarties pirmesniuose straipsniuose, negali paliesti ar pakeisti abiem susitariančiom šalim pareinančias iš ligi šiol sudarytų sutarčių arba ligi šiai sutarčiai įsigaliojant pasiimtų pasižadėjimų, teises ir tarptautines prievoles, kuriose nėra agresijos, apibūdintos šia sutartimi".

Tačiau *iš esmės* tiek Lietuvos su S.S.S.R., tiek Latvijos - Estijos su S.S.S.R. sutartyse turima galvoj neutralumo nuostato suderinimas su Tautų Sąjungos Pakto nuostatais, kas Lietuvos notoj aiškiai pasakyta, o Latvijos - Estijos nepuolimo sutartyse kalbama bendrai apie „iš ligi šiolei sudarytų pasiimtų pasižadėjimų einančias teises ir tarptautines prievoles".

Suglaudus visa, kas čia pasakyta dėl Lietuvos, Latvijos ir Estijos su Sovietų Rusija sudarytose nepuolimo sutartyse įdėtos neutralumo prievolės suderinamumo su T. S. Pakto intervencijos nuostatais, prieiname šias išvadas:

1) Lietuvos, Latvijos ir Estijos su S.S.S.R. sutartyse įdėtas neutralumo nuostatas galioja tik tada, kai trečiųjų valstybių agresija nukreipta prieš vieną iš susitariančiųjų šalių.

2) Lietuvos, Latvijos ir Estijos prievolės, einančios iš sutarties su S.S.S.R., neprieštarauja jų, kaip Tautų Sąjungos narių, prievolėms, einančioms iš T. S. pakto intervencijos nuostatų.

3) Agresijos sąvokos apibūdinimas, išreikštas Lietuvos, Latvijos ir Estijos sutartyse su S.S.S.R., negali prieštarauti Tautų Sąjungos tos sąvokos apibūdinimui, jeigu Tautų Sąjunga savo pagrindine idėja taikiu ir teisingu būdu reguliuotų tarptautinius priešingumus. Visoms čia pažymėtoms valsty-

bėms pasirašius Londono 1933.VII.5 d. Konvenciją užpuolimui apibrėžti, agresijos definicijos reikalu sunkumų jau nebegali būti.

4)) Lietuvos pastangos laikytis neutralumo, atsižvelgiant į jos geografinę padėtį, sutampa su T. S. antrojo Susirinkimo ir net su Locarno sutarčių dalyvių aiškinimu, liečiančiu Pakto 16 str. vykdymą[12]).

5) Tarp visos eilės valstybių sudarytų sutarčių, su neutralumo nuostatu, precedentai ligi šiolei nesukėlė jokių abejojimų dėl jų suderinimo su Tautų Sąjungos Pakto nuostatais[13]).

Turint visa tai galvoj, reikia pripažinti, kad Lietuvos, Latvijos ir Estijos su S.S.S.R. sudarytos nepuolimo sutartys yra suderinamos su Tautų Sąjungos pakto intervencijos nuostatais. Tuo būdu šių valstybių neutralizacijos paskelbimas, t. y. ne tik bilateralinio, bet ir mulbilateralinio pobūdžio neutralumo išlaikymas yra suderinama su T. S. Paktu.

III. Pabaltijo valstybių neutralizacijos klausimas.

Priėję išvadą, kad Lietuvos, Latvijos ir Estijos neutralumas yra suderinamas su Tautų Sąjungos Pakto nuostatais, liečiančiais intervenciją ir konstatavus, kad neutralumo nuostatas, įdėtas Pabaltijo valstybių nepuolimo sutartyse su S.S.S.R., yra vienas iš būsimosios jų neutralizacijos pagrindų, mums lieka dabar išnagrinėti neutralizacijos klausimas. Kuo neutralizacija skiriasi nuo neutralumo? Pirmiausia, žinoma, tuo, kad neutralizacija yra daugiau ar mažiau nuolatinio pobūdžio, ir atsisakymas nuo neutralumo nepareina vien tik nuo neutralizuotos valstybės, tuo tarpu, kai neutralumo sutartys sudaromos aprėžtam laikui ir gali būti pratęstos arba denonsuotos susitariančių šalių nuožiūra. Antra, tam tikros valstybės neutralizacija yra susijusi su tarptautinėmis garantijomis, ko, žinoma, laisva sutartimi nustatyto neutralumo atveju nėra ir negali būti.

Tuo būdu neutralizacijos atveju iš neutralizuotų valstybių

---

[12]) *Schücking - Wehberg,* ten pat, psl. 465.

[13]) Ši Konvencija Lietuvos ratifikuota 1933.XI.20, ir įgijo galios 1933.XII.14 d., pasikeitus ratifikacijos dokumentais.

[14]) Pavyzdž., dėl Vokietijos—SSSR 1926 m. balandžio mėn. 26 d. nepuolimo sutarties, *pirmo precedento* šiuo atžvilgiu.

jus belli ilgesniam laikui visų kitų valstybių atžvilgiu, o neutralumo atveju pati susitariančioji valstybė savo laisva valia išsižada aprėžtam laikui savo pačios nustatytomis sąlygomis (pav., tik agresijos atveju) jus belli, bet tiktai antrosios susitariančios šalies atžvilgiu.

Taigi, matome, kad neutralumas einą iš neutralizacijos kaip jos elementas, ir dėl to neutralumo prievolė yra neutralizuotos valstybės conditio sine qua non. Štai kodėl svarstant Pabaltijo valstybių neutralizacijos problemą teko kiek ilgiau sustoti ties neutralumo nuostato bendro apibūdinimo, ryšium su Tautų Sąjungos Pakto intervencijos nuostatais, ir pagaliau ties įvertinimu sudarytų su S.S.S.R. šiuo reikalu nepuolimo sutarčių[15]).

Taigi, pasirašius šias sutartis[16]), vienas iš svarbiausiųjų žingsnių, žinoma, tik juridiniu atžvilgiu, Pabaltijo valstybių neutralizacijai įgyvendinti jau yra nužengtas. Žinoma, neutralizacijos *juridiniam pagrindui* galutinai paruošti Lietuvai, Latvijai ir Estijai dar teks išgauti savo neutralumo pripažinimą per Tautų Sąjungą, kaip tat yra gavusi Šveicarija. Tačiau *politiniu atžvilgiu* Pabaltijo valstybių neutralizacijai yra visa eilė kliūčių. Tai yra tos pačios kliūtys, dėl kurių ligi šiol negalima buvo susitarti dėl Pabaltijo valstybių S-gos sudarymo. Tos kliūtys eina iš to, kad rytų Europa politiniu atžvilgiu dar nėra stabilizuota. Čia, žinoma, ne vieta *politinei* šios padėties analizei ir pakaks tik nurodyti, kad dar visa eilė klausimų turės būti išspręsta. Paimkime lenkų okupuotų Vilniaus, Ukrainos ir Baltgudijos klausimus. Aišku, kad svarbiausia politinė neutralizacijos sąlyga yra neutralizuojamų valstybių teritorialinių klausimų išsprendimas.

Pabaltijo valstybių neutralizacijos problema dėl esamų politinių sąlygų dar nėra pribrendusi. Tačiau išsprendus rytų Europos opias politines problemas, trijų mažųjų Pabaltijo valstybių neutralizacijos problema gali pasidaryti aktuali, ir teisinio pagrindo parengimas gali daug padėti šią problemą išspręsti.

Dr. G. Rutenbergas.

---

[15]) Dėl vietos stokos čia neteko išnagrinėti Suomijos — SSSR nepuolimo sutartį, kurios tekstas labai panašus į Lietuvos — SSSR nepuolimo sutarties tekstą.

[16]) Apie jas nemaža buvo rašyta ir teberašoma tiek mūsų, tiek latvių ir estų spaudoj.

Pinigų vertės kritimo reikšmė teisės srityje.

Pinigų vertės kritimo klausimas šiandien pasidarė tiek opus ir praktiškojo gyvenimo spiriamas išspręsti, kad juo gyvai pradeda domėtis ne tik ekonomistai, bet ir teisininkai.

Pastebėjo tat ir mūsų Teisininkų Draugija ir jos iniciatyva š. m. kovo mėn. 3 d. Vyr. Tribunolo salėje įvyko susirinkimas - diskusija. Šio susirinkimo tikslas buvo pasidalyti su klausytojais mintimis apie pinigų vertės kritimo reikšmę teisės santykiuose. Šį aktualų mūsų gyvenamuoju momentu klausimą gvildeno 3 prelegentai, būtent, advokatai: prof. V. Stankevičius, prof. S. Bieliackinas ir J. Robinzonas. Su jų išdėstytomis susirinkimo metu mintimis čia ir norima, bent trumpais bruožais, supažindinti gerb. skaitytojus.

Pirmiausia apie pinigų vertės kritimo reikšmę teisės srityje kalbėjo *adv. prof. V. Stankevičius,* iškeldamas šiuo klausimu keletą įdomių tezių, kurios čia paduodamos labai suglaustai, nes prelegentas pažadėjo jas plačiau nagrinėti atskirai savo rašinyje „Teisės" žurnale.

Savo pranešime prelegentas iškėlė šias mintis: 1. ekonominė ir teisinė pinigų sąvokos yra skirtingos; 2. teisinę pinigų sąvoką nustato įstatymai. Šiuose įstatymuose beveik visumet randame du elementu: piliečių pareigą vartoti tam tikrą pinigų sistemą ir valstybės pasižadėjimą palaikyti tam tikrą priverstinę pinigų sistemą; 3. pinigų vertės kritimo problemą teisės srityje sukelia klausimas, kaip piliečiai turi pildyti savo piniginius pasižadėjimus ir prievoles tada, kai valstybė negali išpildyti savo pasižadėjimo pinigų sistemos atžvilgiu? 4. Sprendžiant kilusius klausimus, reikia atsižvelgti į šias aplinkybes: a) ar sutartis sudaryta prieš pinigų vertei krentant, ar po to, kai pinigų vertė jau pradėjo kristi; b) ar sutartyje susitariančios šalys save nuo pinigų vertės kritimo apsaugojo ar ne (aukso klauzulė ir t. t.); c) ar sutartis sudaryta dėl vi-

daus ar dėl užsieninių santykių. 5. Kilusiems klausimams išspręsti taikomi šie principai: a) nominalizmas, t. y. mokama pinigų nominalinė kaina, nežiūrint jų vertės; b) valorizmo principas, t. y. mokama ta vertė, kurią pinigai turėjo susitarimo metu (aukso mastas); c) interesų sulyginimo (Ausgleich) principas. 6. Teismų praktika (Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Anglijoje), bendrai, prisilaiko nominalizmo principo, net dėl sutarčių su apsaugojamomis klauzulėmis. To principo prisilaiko ir daugumas įstatymų. Tačiau niekur, net Prancūzijoje, tas principas nėra visiškai išlaikytas, ir tam tikrais atvejais vadovaujamasi ir kitais principais (valorizmo arba sulyginimo). 7. Šie visi principai, ir kiekvienas atskirai ir visi bendrai, neatitinka teisėtumo bei apyvartos rekalavimus. Todėl pinigų problema negali būti privatinės teisės išspręsta, o turi būti sprendžiama tik socialinių įstatymų. 8. Galima pageidauti, kad įstatymų leidėjas iš anksto numatytų pinigų (savo ir svetimų) kritimo problemą ir įgalintų teismus kuoplačiausiai prisitaikyti prie gyvenimo sąlygų, sprendžiant kilusius klausimus. Šiuo atveju yra pavyzdingi Norvegijos bei Vengrijos įstatymai.

Adv. prof. S. Bieliackinas. Yra nuomonių, kad kiekvienas klausimas, turįs bent kiek svarbos žmonių bendravime, turėtų būti išsprendžiamas įstatymo keliu. Tačiau įstatymas dažnai esąs per siauras ir negyvas; jisai galįs ir neatitikti gyvenimo. Mūsų civilinė teisė nėra tobula; ji turinti daug spragų, kurias užkimšti tenka teismui, taikant in concreto tą ar kitą teisės normą. Pats teismas, šalindamas įstatymų trūkumus, kuria ištisą aiškinimų sistemą. Paimkime civilinius įstatymus. Juose, tarp kita ko, mes rasime apie testamento vykdytoją (dušeprikazčik) tik vieną žodį, o tuo tarpu teismų praktika paruošė visą eilę tezių. Tas pat reikia pasakyti tiek dėl moralinių nuostolių atlyginimo, tiek ir dėl kitų teisės normų. Jei visa teisės sistema turi trūkumų, tai juo labiau tie trūkumai gali pasireikšti partikuliarinių įstatymų leidimo srityje, nes esą negalima iš anksto numatyti visą įvykių eigą. Tat patvirtina ir mūsų kai kurie išleistieji nauji įstatymai. Todėl įstatymų partikuliarizmas esąs vengtinas ir šios priemonės tenka imtis tik ypatingais atsitikimais. Visi ginčai, susiję su pinigų vertės kritimu, gali ir turi būti išsprendžiami mūsų veikiančiųjų įstatymų. Kilus Lietuvoje ypatingam reikalui

pakeisti auksinus litais, buvo išleistas piniginio vieneto įstatymas. Nežiūrint pasaulinio ekonominio krizio ir menkos piniginės konjunktūros, mūsų valiuta — litas — tvirtai laikosi ir jokių iliuzijų šiuo atveju netenka daryti; todėl ir tam tikras įstatymas visai nereikalingas.

Kuriais įstatymais tenka vadovautis sprendžiant klausimus, iškilusius dėl pinigų vertės kritimo? Pirmiausia, reikia vadovautis įstatymais, liečiančiais sutarčių vykdymą bei jų nevykdymą. Be įvairių sutarčių nevykdymo priežasčių, vadinamųjų nenugalimų kliūčių (force majeur, vis major), kaip, pav., karo metu negalima pereiti per fronto liniją, — esančios dar ekonominės priežastys, dėl kurių sutartis negalinti būti išpildyta. Tat esti tada, kai sutartį sudarius ir paskui ją vykdant jos objektas jau nebeturi teisingos proporcijos, pavyzdžiui, kada dėl nenumatytų ekstraordinarinių aplinkybių sutartos vertybės, prekių vertė sumažėja daugiau, kaip per pusę. Toksai prekių vertės kritimas esąs jau nenugalima kliūtis sutartį išpildyti, ir todėl šalis gali prašyti pripažinti sutartį nevykdytiną (impossibilium nulla est obligatio), arba reikalauti ją kitaip išpildyti. Tačiau, tas dalykas jau teismui tenka spręsti, o kol kurso kritimas vyksta normalinėse ribose, tol sutartys, tiek piniginės (įkaito aktai, paskolos, vekseliai etc.), tiek kitos, turi būti vykdomos (pacta servanda).

Paliesdamas klausimą, kas yra pinigai, prelegentas pažymi, kad į tą klausimą atsakanti politinė ekonomija, nors tarp ekonomistų šiuo klausimu nėra vienodo ir aiškaus nusistatymo, kaip kad nėra ir tarp teisininkų vienodo teisės apibūdinimo. Pagaliau teisininkui nesvarbu ir nėra reikalo žinoti pinigų definiciją, nes čia operuojama ne teoretinėmis sąvokomis, o praktiško gyvenimo nusistatymais.

Dėl kurso kritimo problemos prof. S. Bieliackinas pastebi, kad tasai kritimas nėra naujas reiškinys; pinigų kursas krįsdavęs ir prieš karą. Kai kurie mano, kad popier. pinigų kritimui esanti riba, būtent, popierio vertė: pinigų kursas negalįs krįsti žemiau kaip vertė popierio, iš kurio tie pinigai esą pagaminti. Tačiau gyvenimo praktika parodė, ypač pasaulinio karo metu, jog popieriniai pinigai buvo nukritę ir žemiau kaip popierio vertė. Prelegento nuomone, pinigų kritimas negalįs tiek pakeisti žmonių tarpusavio santykius, kad tektų kurti naujus įstatymus bei rašyti naujas sutartis. Priešingai — kil-

tų didelis nepasitikėjimas tiek savais įstatymais, tiek ir savais pinigais.

Reikia skirti mūsų ir svetimą valiutą. Čia tenka pabrėžti, jog svetimi pinigai pas mus nelaikomi pinigais, todėl sudarytos svetima valiuta sutartys negali būti laikomos piniginėmis prievolėmis. Tokios prievolės esančios tik tam tikrų vertybių, kaip, pav., prekių ir kitų daiktų, prievolės. Rusų Senatas buvo pasisakęs, kad visi atsiskaitymai, sutartys bei kiti sandėriai turi būti daromi mūsų, o ne svetima valiuta, ir todėl sudaryti svetima valiuta, jie nustoja notarinės galios, virsta naminiais aktais, sudarytais dėl tam tikrų vertybių, ir apmokami krašto pinigais mokėjimo dienos kursu. Tas pat principas dėl svetimos valiutos išreikštas ir mūsų Veksel. Įst. Šis principas analogijos keliu turi būti taikomas visoms piniginėms prievolėms. Šiuo atveju, nėra reikalo skirti įkaito laikytoją nuo vekselio gavėjo. Dėl kai kurių juristų reiškiamų nuomonių, esą žmogus tuo būdu galįs pasipelnyti, tenka konstatuoti, kad mūsų veikiančiais įstatymais draudžiamas tik neteisėtas pasipelnijimas. Apskritai, jokio pasipelnijimo negali būti, nes čia kalbama apie bendrą atsiskaitymą, kuriam esant abi šalys lygiai nukenčia. Kai kurie asmens tvirtina, kad šalys, sudarydamos sutartį svetima valiuta, nori nuo kažko apsisaugoti. Kad taip ir būtų, vis tiek tat negali jiems suteikti primatą prieš kitus, kurie pasitiki mūsų valiuta. Visi pažymėjimai sutartyse, kad gautas yra auksas ir auksas turi būti grąžintas, nepripažįstami užsieniuose, o todėl ir mes negalime jų pripažinti.

Beveik visuose kraštuose vyrauja nominalizmo principas. Nominalizmas buvo priimtas ir senoj Vokietijoj; gi Ausgleichprinzip sukėlė didžiausią audrą ir juristai ne labai su tuo principu sutiko.

Tenka dar pastebėti, kad visi nurodymai aktuose bei sutartyse apie auksą ir aukso litą gali pakenkti visuomenės bei krašto interesams, nes kelia nepasitikėjimą savo krašto valiuta, kuri yra pirmutinė sąlyga normaliam visuomenės bei valstybės klestėjimui.

Adv. J. Robinzonas. Reikia skirti monovaliutinius sandėrius nuo bi- (arba poli) valiutinių. Pirmajai kategorijai priklauso tokie sandėriai, kurie yra sudaryti viena kuria valiuta. Kai paskolos raštas yra sudarytas tiktai litais, tai nekyla

abejojimų dėl jo teisėtumo ir klausimas dėl pasižadėjimo vykdymo būdo nėra aktualus, nes litas tvirtai stovi. Dėl sandėrių, sudarytų vien svetima valiuta (praktikoj tik doleriais), reikia pasakyti, kad jų išpildymo klausimas yra aktualus, bet dėl jų teisėtumo ir netenka abejoti. Tiesa, „Piniginio vieneto įstatymo" (V. Ž. 103 Nr.) 4 § nustato, kad visi sandėriai sudaromi litais. Tačiau šis nuostatas turi būti aiškinamas istoriškoj perspektyvoj. Šio įstatymo 4 § prasmė yra ta, kad įvedus litą, sandėriai turi būti daromi ne markėmis, o litais. Kai dėl klausimo, ar gali būti sandėriai sudaryti svetima valiuta, tai čia minėtas įstatymas nieko nauja neįnešė; čia paliko galioj seni įstatymai bei praktika, kurių laikosi taip pat ir Lietuvos Bankas, ir kuriais šalys gali naminius sandėrius daryti ir svetima valiuta. Tokio monovaliutinio sandėrio prasmė būtų ta, kad šalys sutinka reguliuoti savo santykius pagal svetimą legisliaciją su visomis iš to einančiomis išdavomis. Todėl, pav., doleriniai banko indėliai turi būti apmokami doleriais.

Kitaip yra dalykas su bivaliutinėmis paskolomis: paskola (ypač padaryta notariniu arba net pripažinimo būdu) yra sudaryta litais, ir, be to, joje dar yra svetimos valiutos (dolerio) klauzulė. Dėl tokios klauzulės teisėtumo netenka abejoti: ji nėra uždrausta ir todėl X t. I d. 1530 str. ji yra leistina. Praktikoj (notarų, Vyr. Notaro) ji buvo plačiai vartojama ir niekuomet nekilo abejojimų dėl jos leistinumo. Kokią gi reikšmę ji turi?

Dolerio klauzulė neturi tos reikšmės, kurią turi sandėris, sudarytas doleriais. Reikia a limine išskirti argumentus, esą žmonės, įtraukdami dolerio klauzulę, tuo pačiu reiškia nepasitikėjimą litu, o pasitiki doleriu, ir todėl doleriui kritus, jie turį būti tinkamai nubausti (savotiškas jus talionis). Ši pažiūra yra perdėm klaidinga ir ignoruoja Lietuvos finansų istoriją. 1914—1922 m. laikotarpy mūsų piliečiai pergyveno dvi infliacijas (Rusų rublio ir Vokietijos ostmarkių); du kartu jie nustojo savo turto. Tad ar galima kaltinti žmones, kai jie griebiasi priemonių apsisaugoti nuo eventualės trečios infliacijos? Tokia klauzulė būtų nusižengimas, jei ji būtų uždrausta. Bet kartą ji yra leistina, tai pasireiškęs joje lyg „nepasitikėjimas litu" jokiu būdu negali būti klausimo išsprendimo elementu. Tokia klauzulė yra plačiai vartojama visuose kultūringuose kraštuose ir net Anglijoje — finansiniame pasaulio centre.

Neseniai Lordų Rūmai savo sprendimu dolerio klauzulę pripažino teisėtą.

Tokia bivaliutinė paskola yra litais sudaryta paskola su specialia išlyga. Ką reiškia ši išlyga? Doleris čia yra pavartotas ne kaip moneta, o kaip vertės mastas, kuris buvo šalims, sutartį sudarant, žinomas. Doleris krito. Bet ką reiškia tasai dolerio kritimas teisės atžvilgiu? Tatai yra ne biržos spekuliacija, o įstatymų leidėjo intervencija. 1933 metų birželio mėn. 5 d. Šiaurės Amerikos Kongreso abeji Rūmai priėmė bendrą rezoliuciją (joint resolution), kuria panaikinamas buvusis iki to laiko doleris, t. y. aukso doleris, ir įvedamas naujas — konvencionalinis doleris. Aišku, kad tas vertės mastas, kuris buvo Lietuvoje susitariančiųjų šalių priimtas, pačioj Amerikoj jau nebeegzistuoja. Ta aplinkybė, kad ir dabartinė valiuta Amerikoj vadinama doleriu, o ne kitaip, kaip tat dažnai pasitaiko devalvacijos ir stabilizacijos atvejais, negali čia turėti reikšmės, nes Šiaurės Amerikos įstatymų leidimo galia nesiplečia toliau už tos valstybės teritorijos sienų ir neprivaloma asmenims, už tos teritorijos sienų gyvenantiems. Pagaliau, galima pasakyti, kad čia force majeur atsitikimas, kuris negali turėti reikšmės šalių santykiams. Atkritus vertės mastui, sandėris lieka be dolerio klauzulės ir tampa monovaliutiniu litų sandėriu, arba pati klauzulė tegali būti suprantama, kaipo konventinio, t. y. sutartį sudarant aukso dolerio klauzulė. Tik šie du galimumai ir yra. Tertium non datus.

Pagaliau, įvertinant dolerio klauzulę, reikia atsižvelgti į šalių intenciją, įtraukiant tą klauzulę į paskolos raštą. Šalių intencijas teismas turi išžiūrėti. Čia gali kilti klausimas tik dėl metodų arba jų sukcesyviškumo (X t. I d. 1536 str. ir tol.), et ne dėl leistinumo. Priešingai, visai nustotų prasmės simuliatyvinių bei fiktyvinių sandėrių demaskavimas bei išaiškinimas sutartis lydinčių arba prieš sutartis sudarant iškilusių aplinkybių. Kokia buvo šalių intencija įtraukiant dolerio klauzulę? Be abejo, apsaugoti kreditorių, ir tat savaime suprantama, nes kaip tik kreditorių ir reikia apsaugoti: kreditorius išduoda iš savo rankų realias vertybes, o gauna už jas popierį. Todėl svarbu, kad tame popieryje būtų tiek kreditoriaus interesus apdraudžiančių sąlygų, kiek jų reikalinga tam, kad bent maždaug išsilygintų ekvivalentai dokumentų, kuriais abi šalys pasikeitė. Šitaip klausimą pastatę, mes prieisime vėl tą pačią iš-

vadą: bivaliutiniuose sandėriuose dolerio klauzulė gali būti tik kreditoriaus naudai, bet jokiu būdu jo nenaudai.

Dėl iškeltos tezės, liečiančios piniginio vieneto sąvoką ir piniginio vieneto įstatymą, *adv. prof. A. Tumėnas* pareiškė šias mintis. Piniginis vienetas turįs bent dvi sąvokas: 1) vertybių maino priemonė ir 2) mainų objektas, t. y. patys pinigai gali būti sutarčių objektu.

Kai dėl piniginio vieneto įstatymo, tai jis paliečiąs dvi sritis: civilinių santykių, civilinės teisės sritį, ir ordre public, viešosios teisės sritį. Todėl pinigas turįs dvejopą pobūdį: viešąjį ir privatų. Įstatymų leidėjas, nustatydamas piniginį vienetą, tvarko tiek civilinių santykių sritį, tiek ir ordre public, viešosios teisės sritį. Civilinių santykių srityje taikomas dėsnis — pacta servanda sunt, — kuris yra aiškiai išreikštas ir mūsų pozityvinėje teisėje, X t. I d. 569 straipsnyje. Dėsnis — pacta servanda sunt — tinka ir viešajai teisei; gi klauzulė — rebus sic stantibus, — ar aequitatis dėsnis, ar X t. I d. 574 str. nuostatas taikomi tada, kai neiškyla konfliktų su viešosios teisės, ordre public, reikalavimais. Piniginio vieneto įstatymas tvarko ir viešųjų santykių, ordre public, sritį. Piniginio vieneto pagrindas viešuose santykiuose esąs jo pastovumas. Todėl įstatymų leidėjas, nustatydamas viešiems santykiams pastovų mainų koeficientą, piniginį vienetą, logiškai negali vienkart skelbti tame pat įstatyme devalvacijos dėsnius bei tvarką. Įstatymų leidėjas, įvesdamas piniginį vienetą, tegali laikytis nominalinio principo. Devalvacijos principas esąs tik priemonė atstatyti nominalą, susidarius valstybėje tokiai padėčiai, kada veikusiojo piniginio vieneto žlugimas esąs jau įvykęs faktas ir reikalinga įvesti naują piniginį vienetą. Kai devalvacija atstato nominalą, jos uždavinys baigtas. Tada įstatymų nustatomas naujas vienintelis, visiems privalomas, piniginis vienetas tam, kad jis toks būtų, o ne dėl kitų kurių sumetimų. Litas mūsų piniginio vieneto įstatymo paminėtas ne dėl to, kad prieš jį buvo markė, o dėl to, kad būtų litas. Tuo nekenkiame viešiems santykiams, nekeičiamas piniginio vieneto pastovumo principas, o tik nustatoma nauja norma, naujas tvirtas piniginis vienetas, vietoj faktinai žuvusio.

Kai dėl ginčių, kylančių iš sutarčių, surašytų kitokiais piniginiais vienetais, tai jie gali būti svarstomi ir sprendžiami pagal X t. I d. atitinkamus nuostatus, juridinę lito reikšmę ir

konkrečių sutarčių turinį. Argumentai šalininkų tos nuomonės, kad sutartys, sudarytos doleriais, turėtų būti doleriais ir realizuojamos, prilyginant dolerį 10 litų, silpni yra dėl to, kad, doleriui pakilus aukščiau kaip 10 litų, jie patys reikalautų ta pat sutartimi sumokėti doleriniam kreditoriui ne 10 litų, o dolerį dėl to, kad jie doleriniai kreditoriai. Jų pagrindinė klaida yra ta, kad jie visais atvejais riziko pavojų deda debitoriui.

Kalbama tema dar pasisakė adv. S. Choronžickis ir teisin. P. Stravinskas. Adv. S. Choronžickis iškėlė klausimą, ar negalėtų būti doleris prilygintas mūsų valiutai, laikant dolerį 10 litų ar atvirkščiai, kaip kad X t. I d. nuostatais rusų sidabro rublis prilyginamas 1,5 popierinio rublio.

P. Stravinskas atkreipė dėmesį į paskolos sandėrio juridinę konstrukciją. Paskolos sandėriu, kaip sako Napoleono Kod. 1892 str., skolintojas duoda skolininkui tam tikrą kiekį pakeičiamųjų bei suvartojamųjų daiktų, o skolininkas įsipareigoja po kiek laiko grąžinti „tiek pat, tos pat rūšies ir tos pat kokybės daiktų“. X t. I d. šitokio paskolos sandėrio apibrėžimo nėra, bet ši konstrukcija tiek teisės teorijos, tiek teismo praktikos yra pripažinta. Vadinas, paskolos sandėrio objektu gali būti ne tik pinigai, bet ir kiti neindividualiniai, pakeičiamieji daiktai (res fungibiles). Todėl pinigų vertės kritimas turi paskolos sandėriams tiek reikšmės, kiek ir kritimas kitų vertybių, galinčių būti paskolos objektais. Nap. Kod. pinigų (tiek savosios, tiek ir svetimosios valiutos) kritimo klausimą aiškiai išsprendžia nominalizmo pradu (1895 str.). X t. I d. tokio aiškaus nuostato nėra, o yra tik keli nuostatai (2013 str. ir kt.), kurie draudžia sutartis rašyti svetimos šalies pinigais. Kokios gi bus paskolos sandėrio pasekmės, jei šie nuostatai bus sulaužyti ir paskolos objektu bus pažymėti svetimos šalies pinigai, pav., doleriai? Negalima esą prileisti, kad dėl šio trūkumo jau sandėris būtų niekingas, nes šis draudimas turįs tik tą prasmę, jog kreditorius, skolinęs svetimos šalies pinigus, negali reikalauti, kad paskola būtų grąžinta svetimos šalies moneta. Bet skolininko prievolė grąžinti skolą nenyksta. Kuriuo būdu ji gali būti grąžinta? Nap. Kod. 1902 str. sako, kad skolininkas turi grąžinti skolintus daiktus tokiame pat kiekyje ir tokios pat kokybės skirtu laiku, o 1903 str. nustato, kad „jei jis tat negali išpildyti, tai jis turi sumokėti skolintų daiktų vertę, atsižvelgiant į jų kainą, esančią tuo laiku ir toj vietoj,

kada ir kur sutartinai patys daiktai turėjo būti grąžinti". Šiuose Nap. Kod. straipsniuose išreikšti pradai visiškai atitinka ir X t. I d. bendrą įstatymo prasmę ir, nesant tame įstatyme (X t. I d.) šiuo klausimu aiškaus nurodymo, juos galima taikyti ir Kaunijoj. Taigi, svetimos šalies pinigus, kuriais yra sudaryta paskolos sutartis, reikia kvalifikuoti tokiais daiktais, kurių pačių („tos pat rūšies, kokybės ir kiekybės") grąžinti skolininkas juridiškai negali ir neverčiamas. Todėl šiuo atveju reikia taikyti pradą, nurodytą Nap. Kod. 1903 str., kuriuo kreditoriui turi būti sumokėta tų svetimos šalies pinigų kaina (skaitant mūsų pinigais). Vadinasi, paskola, duota doleriais, turi būti grąžinta litais tokiu dolerio kursu, kuris yra paskolos grąžinimo metu. Dėl minėtos pask. sandėrio konstrukcijos būtinai reikia, sutarties interpretacijos keliu, nustatyti, kas iš tikrųjų buvo paskolinta: litai ar doleriai. Jei skolinta doleriai, tad tolimas kreditoriaus tikslas, kitaip sakant, motyvai, dėl kurių paskola duota ta svetima valiuta, neturi reikšmės skolininko prievolei, nes šios prievolės causa yra tiktai tas faktas, kad tam tikra dolerių suma skolininko gauta, ir šiame sandėry tegali būti imama dėmesin tik tiesioginis kreditoriaus tikslas (tiesioginis materialinis interesas) — gauti atgal skolintą vertybę. Taigi, paskolinti doleriai, kaip vertybė, ir litai, kaip atitinkama tų dolerių vertė, esanti paskolos mokėjimo termino metu, turi būti grąžinta.

Dipl. teisin. *Č. J. ir J. L.*

Teisininkų Draugijos visuotinio susirinkimo

Protokolas.

1934 metų sausio mėn. 27 dieną Kaune įvyko Teisininkų Draugijos visuotinis susirinkimas, į kurį atvyko 35 Draugijos nariai. Susirinkimą atidarė Draugijos vicepirmininkas prof. V. Stankevičius ir pasakė šią kalbą:

„Pernai, užpernai ir kiekvienais metais, kiek egzistuoja Teisininkų Draugija, atidarant jos visuotinį susirinkimą, iš savo vietos pasikeldavo jos nuolatinis Pirmininkas, Prof. A. Kriščiukaitis, ir susirinkimą atidarydavo. Bet šiandien jo nėra ir jau niekados su mumis nebus. Ir šiandien mes gyvai atjaučiame skaudų smūgį, kurį netikėtai ir nelauktai likimas sudavė teisininkų šeimynai, ir visi mintimis grįžtame prie savo amžinos atminties Pirmininko.

Per laidotuves — prie karsto ir visuose laikraščiuose buvo daug apie velionį pasakyta ir parašyta. Buvo atsiminta tolima jo gyvenimo praeitis, jo kūdikystė, mokslo ėjimas, studentavimo laikai; buvo nušviestas jo dalyvavimas „Aušroje" ir „Varpe", aprašyti jo tarnybos Rusijoje laikai, jo grįžimas į Lietuvą ir jo nenuilstama ir įvairiapusė veikla Lietuvoje. Gyvai ir spalvotai mums buvo nupiešta jo asmenybė — kaipo Tautos mylėtojo, valstybės vyro, talentingo rašytojo, Vyriausiojo Lietuvos Teisėjo, Valstybės Tarybos patarėjo, Universiteto nuo pat pradžios profesoriaus, Teisininkų Draugijos Pirmininko, „Teisės" žurnalo redaktoriaus, Vytauto Didžiojo Ordino Tarybos Pirmininko...

Daug gražių, teisingų, pamokomų ir, kas visų svarbiausia, — giliai širdingų — žodžių buvo pasakyta. Mes klausėmės, skaitėme, ir niekam nepasirodė, kad pasakyta per daug. Atvirkščiai, kartais galėjo pasirodyti, kad dar ne viskas paminėta ir pasakyta. O kai kam galėjo ateiti mintis, kad praleista kažkas labai esmingo ir svarbaus, jei tik ne visų svarbiausio.

Velionis buvo gabus; bet žinome — yra ir gabesnių. Jis užimdavo aukštas vietas — bet yra ir aukštesnių vietų. Jo atliekamos pareigos buvo didelės — bet esti ir didesnių. Jo titulai buvo skambūs — bet esame girdėję ir skambesnių. Ir vis tik kaip dažnai, žiūrint į žmogų, užimantį aukštą vietą su plačiomis pareigomis ir didele valdžia, sieloje savaime atsiranda nerimas už tą žmogų, ir mes aiškiai juntame, kad jame trūksta kaž ko svarbaus, ir savaime prisimena Rašto žodžiai:

„Jeigu aš kalbėčiau žmonių ir angelų kalbomis, bet neturėčiau meilės, aš būčiau kaip žvangantis varis ir skambančios kanklės. Jei turėčiau pranašystės dovaną, žinočiau visas paslaptis ir visokį mokslą; jei turėčiau visą tikėjimą, taip kad galėčiau perkelti kalnus, o neturėčiau meilės — būčiau niekas“.

„Meilė“! Mūsų gyvenimui ir mūsų santykiams žodis, gal būt, dar netinkamas, per gilus, per stiprus. Bet vis tik ir mes kažko ieškome, kažko trokštame iš tos pačios plotmės. Ir štai šito „kažko“ pas velionį niekuomet nepritrūkdavo.

Gerai atsimenu pirmą susitikimą su juo. Atvykęs į Kauną, Teisių Fakulteto posėdyje tada jaučiausi dar visai svetimas, pašalinis, ir man buvo nejauku, neramu. Ir štai tarp profesorių pastebėjau žmogų, kurio nei pavardės nei vardo tada nežinojau, bet kuris iš karto prie savęs patraukė, toks ramus buvo jo veidas, jo šypsena švelni, o visa asmenybė pilna ryškios harmonijos. Matyti — jam malonu, ir kitiems nuo jo išvaizdos pasidarydavo malonu, ramu ir džiugu.

Vėliau man, kaip ir visiems kitiems, teko įvairiose vietose ir įvairiais laikais daug kartų susitikti su velioniu. Ir Teisių Fakultete, ir pirmininko kabinete, ir teisėjų pasitarimo kambary, ir įvairiuose susirinkimuose ir, dažniausiai, teismo salėje. Ir visuomet jis buvo toks pat: ramus, skaidrus, užbaigtai harmoningas.

A. Kriščiukaitis buvo vyriausias teisėjas. Tai jo didžiausia pareiga. O teismo darbas visuomet nelengvas ir neramus. Geruoju piliečiai į teismą neateina, o ateina su ginčais, su konfliktais, susijaudinę, susinervinę. Mūsų laikų gyvenimas ir taip jau labai įtemptas — kiekvienam mūsų vieną mėnesį į gyvenimo stažą galima įskaityti metais. O teisme atsispindi ne paprastas gyvenimas, bet jo patalogija, iškraipymai; į teismo salę įsiveržia tamsių, blandžių, dažnai kraujuotų bangų, ir su triukšmu laužosi prie teisėjų suolo. Ir mes matėme, kad net to-

kios bangos negalėjo sudrumsti tos harmonijos, kuri švieste švietė iš visos velionio asmenybės. Tarp gyvenimo baisiausių sūkurių jis pasilikdavo ramus, švelnus, jautrus. Ir kada jo lūpomis buvo tariamas teisėjų žodis, tas žodis buvo ne tik teisingas, bet kiek galima švelnus, žmoniškas, ne erzinantis, ne ardantis, bet raminantis, taikinantis, tvarkantis.

Žinoma, čia apsireikšdavo ne vien tik jo asmenybė, bet ir kitų A. Kriščiukaičio bendradarbių ir vienminčių. Bet velionis buvo pirmas tarp teisėjų, ir todėl jo asmenybė turėjo didesnės įtakos, negu kitų. Ir tai, kad pirmoje savo nepriklausomybės epochoje Lietuva turėjo Vyriausiu Teisėju Antaną Kriščiukaitį — tai yra ne tik teismo, ne tik Lietuvos teisininkų, bet visos tautos įsidėmėtina charakteristika.

Velionio veikimo būdas buvo paremtas ne kokia nors teorija arba išgalvota sistema. Tai buvo lyg naturali vidujinės esmės emanacija, savaime jau taip išeidavo be jokių pastangų, įtempimo. Ir, kada mes porą metų atgal buvome susirinkę velionio sukaktuvių proga, ne atsitiktinai jis, paėmęs žodį, kalbėjo ne apie savo aukštas pareigas, bet apie savo meisteriavimus, apie architektūrą, apie piešinius, vadinasi, apie tokius dalykus, kurie neturi jokio sąryšio su jo dideliu, atsakingu darbu. Nors jo rankose buvo disponavimas ir didžiausiomis bausmėmis ir didžiausiomis dovanomis, bet, matyti, kaip jis savo pareigomis ir valdžia neslėgė kitų, tai ir jo dvasios tos pareigos neslėgė ir neslopino.

A. Kriščiukaičio vidujinė harmonija buvo stipresnė už gyvenimo rūpesčius, neramumus ir negandas, ir jie negalėjo jo sudrumsti, negalėjo išskaldyti jo dvasios giedrumo, jo minties skaidrumo. Ir ne tik gyvenimas buvo bejėgis prieš šitą vidujinį atsparumą — paslaptinga ir klastinga jėga, kurią mes vadiname „mirtis“, irgi pasirodė bejėgė suardyti šitą harmoniją.

Sekmadienį, kaip paprastai, buvo Fakulteto Tarybos posėdis. Ir kaip visuomet velionis buvo savo vietoje, kaip visuomet gerai nusiteikęs, švelnus, su šypsena, šviečiančia tarp pradedančių žilti barzdos ir ūsų, kaip visuomet pats ramus ir kitiems ramumą teikiantis. Ir štai, nepraėjo 24 valandų, ir mes sužinojome, kad jo jau nebėra. Iš tikrųjų, jei galima buvo iš jo pasimokyti, kaip reikia gyventi, tai ir jo mirtis pavydėtina: jo nesuardoma harmonija nugalėjo gyvenimą ir nugalėjo mirtį.

Padavimas sako, kad Buddhai įžengus į Nirvaną, tie vienuoliai mokiniai, kurie dar nebuvo gavę pilnojo apšvietimo, tiesė aukštyn rankas, verkė, puolė žemėn ir joje raitydamiesi šaukė: „Per anksti, mokytojau, įžengei į Nirvaną, per anksti užsimerkė tavo akys". Bet tie mokiniai, kurie buvo jau pilnai apšviesti, tie ramiai, su visa sąmone, sutiko tai, kas įvyko. „Visa, kas turi formą, yra laikina. Argi gali būti kitaip?"

Bet kiekvieno žmogaus gyvenime ir gale yra tam tikra išvada, tam tikras pamokymas. Ir mums, kurie esame pasilikę toliau darbą dirbti ir vargus vargti, džiugu žinoti ir atminti: žmoguje gali būti toks ramumas, toks skaidrumas, tokia harmonija, kurios nei gyvenimo negandos nei mirties jėga negali sudrumsti ir suardyti. Testiprina mus ta mintis mūsų tolesniame darbe."

P R O T O K O L A S.

Susirinkimo Pirmininku išrinktas Teisingumo Ministerijos Generalinis Sekretorius P. Brazaitis, o sekretorium pakviestas P. Stravinskas.

Susirinkimas priėmė šią Dr-jos Valdybos pasiūlytą darbų tvarką:

1. Valdybos pranešimas,
2. Revizijos Komisijos pranešimas,
3. Valdybos ir Revizijos Komisijos rinkimai,
4. Įvairūs sumanymai,
5. Diskusija: „Valiutos kritimo reikšmė teisės srityje".

Draugijos Valdybos Sekretorius Vyr. Tribunolo Teisėjas J. Grigaitis Valdybos vardu pranešė 1933 metų Dr-jos veikimo apyskaitą. Pranešėjo žodžiais, Teisininkų Draugija 1933 metais išleido du „Teisės" žurn. numerius (23 ir 24), kurių paskutinysis dėl A. Kriščiukaičio — „Teisės" Redaktoriaus — mirties tegalėjo būti išleistas tik neseniai, pavėluotas. 23 Nr. redagavęs dar velionis Kriščiukaitis, o 24-jį Nr. išleidęs ir jo medžiagą sutvarkęs Draugijos Valdybos narys J. Byla. Šio žurnalo 23 Nr. išleista 500 egz. su priedu „Teismų Santvarkos Įstatymas"; 24 Nr. išleista 1000 egz., o jo priedu — Vyr. Tribunolo nutarimai ir sprendimai, kurie Teismų Santv. Įst. 95 str., Baudž. Proc. Įst. 933 str. ir Civil. Proc. Įst. 815 str. turi būti viešai skelbiami, kad jais galima būtų vadovautis. Dr-jos Valdyba rūpinusis susitarti su Teisingumo Ministerija, kad šie Vyr. Tribunolo sprendimai būtų pripažinti ofi-

cialiniu leidiniu, ir yra pagrindo manyti, kad tuo klausimu galutinai pavyks susitarti; tuo atveju padidėtų „Teisės" tiražas ir tuo pačiu pagerėtų šio žurnalo materialinė padėtis. 1934 metais Dr-jos Valdybos nutarta „Teisės" žurnalą leisti 4 kartus per metus. Be to, yra išleistas 1934 metams Teisininkų kalendorius, kurį spaudai parengė Dr-jos iždininkas advokatas Z. Toliušis. To kalendoriaus kaina sumažinta ligi 8 litų, ir jis labai gerai plinta, daug perkamas. Draugijos palaikyti geri santykiai ir bendradarbiauta su kaimyninių valstybių teisininkais: 1933 metais Kaune Valdybos iniciatyva surengta Estų teisininkų atstovo paskaita; tariamasi taip pat su Latvių teisininkų Draugijos Liepojos skyrium keistis lektoriais bent vieną kartą per metus, ir gautas iš tos draugijos pasiūlymas 1933 metais padaryti pranešimą Kaune apie Latvių Baudžiamąjį Statutą ir pageidavimas padaryti jiems, latviams, pranešimą apie mūsų 1933 metų Teismų Santvarkos Įstatymą.

Be šio darbo, yra dar dalį Dr-jos darbų atlikęs Dr-jos skyrius Šiauliuose, bet iš ten veikimo apyskaita dar negauta.

Draugijos iždininkas advokatas Z. Toliušis pranešė Dr-jos piniginę apyskaitą ir nurodė, kad Dr-jos pajamos 1933 metais buvo šios:

A.	Saldo iš 1932 metų	5.968,15 lt.
B.	Už parduotus Teisin. Dr-jos leidinius	8.523,05 „
C.	Nario mokestis	700.— „
D.	Procentai iš ein. sąskaitos	207,92 „
	Iš viso pajamų turėta	15.399,12 lt.

Draugijos išlaidos tais pačiais metais buvo šios:

A.	„Teisės" spausdinimas	1.270,— lt.
B.	Teisin. kalendoriaus spausdinimas ..	2.713,20 „
C.	Honorarams, už kalbos taisymą ir korektūrą „Teisės" išmokėta	972,60 „
D.	Esmein'o veikalo vertimas, redagavimas ir spausdinimas	3.352.— „
E.	Smulkios išlaidos	364,10 „
	Iš viso išlaidų	8.671,90 lt.

Saldo 1934 metų sausio 1 dienai — 6.727 lt. 22 ct. ir šie pinigai yra Kooperacijos Banke Dr-jos ein. sąskaitoje.

Draugijos Valdybos narys ir „Teisės“ Redaktorius Vyr. Trib. Teisėjas J. Byla pranešė, kad į Dr-jos iždininko L. Toliušio padarytą piniginę apyskaitą neįeina „Teisės“ 24 Nr. spausdinimo išlaidos ir kad šiais metais spaudos dalykų išlaidos ir pajamos beveik lygios. 1933 metais sumokėta 3.352 lt. skolos už Esmein'o veikalo spausdinimą; šios išlaidos galėsiančios grįžti bent per 10 metų. A. Esmein'o veikalas „Konstitucinės teisės principai“ I-jo tomo parduota 176 egz., o II tomo 96 egz. Valdybos nutarimu patikrintas visų Dr-jos leidinių kiekis ir visi tie leidiniai atiduoti „Spaudos Fondui“ saugoti. Paaiškėjo, kad įvairių leidinių būta 13.651 egz. „Teisės“ 1 Nr. liko tik 23 egz., todėl jis parduodamas po 10 litų; 2 Nr. yra 175 egz., o kitų daugiau. „Teisės“ atskiri Nr. nustatyta pardavinėti po pusę kainos, o visas komplektas Nr. 2—10 po 10 litų, gi Nr. 11—20 po 15 litų. Toliau „Teisė“ išeis maždaug kas 3 mėnesiai, 12 spaudos lankų dydžio kiekvienas numeris. Sumažinus autoriams honorarą ir atlyginimą už kalbos taisymą, kiekvienam „Teisės“ Nr. išleisti reiks ne mažiau kaip 2.500 litų. Nedaug šio žurnalo išperkant, nieku būdu negalima atskirus numerius pardavinėti pigiau kaip po 7 lt., todėl tokia kaina ir nustatyta. „Teisės“ priedu bus leidžiami Vyr. Tribunolo sprendimai ir nutarimai.

Prof. Römeris Dr-jos Revizijos Komisijos vardu pranešė, kad Rev. K-ja, patikrinusi Draugijos Valdybos darbą ir piniginę apyskaitą, radusi tinkamą tvarką ir piniginę apyskaitą sutinkant su pateisinamaisiais dokumentais.

Susirinkimas, išklausęs Dr-jos Valdybos ir Revizijos Komisijos pranešimų, nutarė 1933 metų apyskaitą patvirtinti, o Draugijos Valdybai pareikšti padėką.

Po to slaptu balsavimu buvo renkama Dr-jos Valdyba ir Revizijos komisija. Į Valdybą išrinkti: advokatas Zigmas Toliušis, advokatas prof. Vladimiras Stankevičius, Vyr. Tribunolo Teisėjas Jurgis Byla, Vyr. Tribunolo Teisėjas Juozas Grigaitis ir prof. Mykolas Römeris. Į Revizijos Komisiją išrinkti: advokatas prof. Petras Leonas, advokatas prof. Simonas Beliackinas ir Vyr. Tribunolo Teisėjas Česlovas Butkys.

Išrinkus Draugijos vykdomuosius organus, buvo leista Dr-jos nariams pareikšti įvairių sumanymų. Prof. Stankevičius kvietė Dr-jos nariams aktyviau dalyvauti draugijos vei-

kime: lankyti susirinkimus, dalyvauti įvairių teisės klausimų svarstyme, rengti įvairias paskaitas aktualiais klausimais.

Prof. Janulaitis siūlė įvairius teisės klausimų neaiškumus kelti spaudoje ir pareikšti spaudoj sveikų ir tikslingų kritikos minčių net ir tais teisės klausimais, kuriais teismų praktika yra kitaip pasisakiusi.

„Teisės“ Redaktorius Teisėjas J. Byla, palaikydamas prof. Janulaičio iškeltą mintį, siūlė teisininkams visais tais aktualiais teisės klausimais rašyti į „Teisės“ žurnalą, ir tokiais klausimais įvairūs teisininkų straipsniai mielai būsią dedami.

Advokatas Sugintas siūlė Dr-jos Valdybai ieškoti būdų teisininkams, ypač jauniesiems, duoti galimumo pasikeisti mintimis įvairiais teisės klausimais ir pasilavinti teoretinių teisės dalykų srityje. Tuo būdu ir tokio teisinio lavinimosi formų turėtų surasti taip Valdyba, taip ir patys teisininkai, šiuo klausimu pagalvoję ir teikdami savo pasiūlymų.

Susirinkimas priėmė visus iškeltus pasiūlymus ir pavedė Dr-jos Valdybai, draugijos darbą tvarkant, į juos atsižvelgti.

Prof. Stankevičius pranešė, kad diskusijai — „Valiutos kritimo reikšmė teisės srityje“ — kviesti advokatai Sleževičius ir Petkevičius negalėjo į šį susirinkimą atvykti, todėl siūlė šią diskusiją atidėti. Susirinkimas siūlymą priėmė su pageidavimu, kad diskusija kuo greičiau būtų surengta.

Tuo susirinkimas ir buvo baigtas.

Nauji iždo pajamų šaltiniai.

Lietuvos valstybės Konstitucijos § 1 tvirtai nustato pagrindinį mūsų viešosios teisės dėsnį, kuriuo aukščiausioji šalies valdžia — suverenitetas priklauso tautai, dviem milijonams piliečių. Taigi, konstitucinė kiekvieno Lietuvos piliečio priedermė — rūpintis ne tik savo asmens, bet ir visos valstybės reikalais. Šiuo ekonominės krizės laiku kiekvienas lietuvis turi rūpintis kaip įmanydamas palengvinti mūsų gyvenimo sunkumus. Praeity lietuvis buvo veiklus, ištvermingas, visas kliūtis nugalintis viešpatininkas ar valstybininkas. Garbingos istorijos paveldėjimas verčia jį tokiu būti ir dabar*).

Jei tokia svarbi tenka kiekvienam mūsų demokratiškosios valstybės piliečiui priedermė, tai dar svarbesnė ir atsakingesnė priedermė turi būti Lietuvos advokatui.

Nepriklausomos Lietuvos advokatas — Temydės, teisingumo dievaitės, tarnas, jos svarstyklininkas ir kardininkas, laužomosios teisės gynėjas. Jo sielos gaivalas atsispindi ne tiek klijento skriaudoje, kiek visuomeniškojo gyvenimo tvarkoje, kur skriaudos dygsta.

Atstatomos Lietuvos advokatas architekto - statytojo akimis per skriaudžiamąją klijento teisę žiūri į išorinę pastatytojo Lietuvos Temydei rūmo išvaizdą, mato tos įstaigos idėją, aukso raidėmis prie įėjimo aukščiau durų, tautai užbrėžtą ir vaizduojantį vidujinį tos šventovės įrengimą, lietuviškos teisės kūrimą, teisingumo tvirtinimą lietuvių tautoje.

Kūrėjo gaivalas verčia advokatą gilintis į galiojančių įsta-

---

*) Kalbiškai galvojančiam teisininkui žodis *pilietis*, lietuviškos terminologijos atžvilgiu, — dviguba nesąmonė. Pirma, *pilietis* — tai pilies, viduramžio tvirtovės, gyventojas. Naujaisiais laikais, kada pradėjo kurtis mūsų rašomoji kalba, tokių pilių - tvirtovių jau nebestatoma. Antra, tiesiogine, istoriška prasme pilietis anaiptol nėra valstybės gaivintojas, teisių kūrėjas, kaip kad paskelbė Lietuvos Konstitucija. *K. S.*

tymų dėsnius, svarstyti jų tinkamumą lietuviškam gyvenimui, lyginant teisės, visuomenės gyvenimo ir ūkio sistemas, darant išvadas iš jų santykiavimo, aiškinant reikalingumą tinkamų gairių pastatyti teisingumo dirvoje.

Tokia tegali būti Naujosios Lietuvos advokatų ideologija. Advokatas turi būti teisingumo gaivintojas, pažeistosios klijentų teisės gynėjas, savų, tobulesnių įstatymų, kodeksų kūrėjas.

I. *Nekilnojamojo turto nuosavybės dokumentų sutvarkymas.*

Civ. Įst. 384 straipsniu namai, trobesiai laikomi nekilnojamuoju turtu. Not. Stat. 66 straipsniu nuosavybės teisė nekilnojamam turtui perleidžiama notariniu aktu, patvirtintu Vyresniojo Notaro.

To bendrojo dėsnio išimtį sudaro tie trobesiai, kurie įgyti nugriauti. Tokius trobesius įstatymas laiko kilnojamuoju turtu. Todėl sutartys, liečiančios įgyjimą trobesių nugriautinai, gali būti sudarytos naminiu raštu ir net žodžiu.

Teisės atžvilgiu vistiek, keno žemėje (savoj ar svetimoj) stovi trobesys. Jis yra nekilnojamasis turtas, nes trobos kilnoti negalima, jos nesugriovus, jai nepakenkus.

Daugelis Kaune ir kituose Lietuvos miestuose bei miesteliuose esamų namų, pastatytų svetimoje (miesto, bažnyčios, dvaro) žemėje perleidžiama naminėmis sutartimis, pažymint, kad namas perkamas nugriautinai. Pardavėjo ir pirkėjo parašus, esamus tokiose sutartyse, paprastai duodama paliudyti notarui. Kontragentų parašų notaro paliudijimas rašto pobūdžio nekeičia: jis palieka, kaip buvęs, naminiu raštu.

Atsitinka, kad nugriautinai pirktieji namai nenugriaunami, ir juose apsigyvenęs pirkėjas pradeda namų eksploataciją: išnuomoja butus nuomininkams. Tatai prieštariauja įstatymui, nes pirkimo rašte pažymėtas kilnojamas turtas paliekamas nekilnojamu ir nesumokama valstybinio mokesčio, mokėtino nekilnojamojo turto perleidimo atvejais.

Ši netvarka yra rusų valdžios palikimas. Bet Lietuvos vyriausybė negali leist namų pirkėjams tyčiotis iš įstatymų, negali atsisakyt nuo mokesčių, kurie priklauso valstybės iždui. Tad reikėtų išleisti naują įstatymą, kuris nustatytų tam tikrą

terminą namininkams, pirkusiems naminiais raštais namus nugriautinai ir gyvenantiems juose, sudaryti notarinius aktus, sumokėjus iždui valstybinį mokestį, mokamą perkant nekilnojamąjį turtą.

Įstatymas nedraudžia Lietuvos piliečiui pirktis trobą nugriautinai: kitur ją perkelti ar kurui sunaudoti. Trobesiui nugriauti reikėtų paskirti trumpą terminą — kokį vieną mėnesį. Pirkėjas, per paskirtąjį laiką namų nenugriovęs, o apsigyvenęs juose ir ėmęs eksploatuoti, turi būti baudžiamas pinigine bauda, kuri turėtų būti kelis kartus didesnė už turto perleidimo valstybinio mokesčio sumą.

Geresnės tvarkos reikalui įstatymo veikimą reikia praplėsti ir žemių savininkams, įgyjusiems apskrityse nuosavybės teises naminiais raštais, paveldėjimu ir įsisenėjimu, verčiant juos taip pat pasidaryti per tam tikrą laiką nuo teisių įgijimo notarinius aktus.

Kas turi žemės, tas turi turėt ir aktą. Be akto nėra savininko, ir žemė negali būti nei perleista, nei įkeista.

Nekilnojamojo turto nuosavybės dokumentams sutvarkyti įstatymo išleidimas sustiprins Lietuvos valstybėje teisėtumą ir padidins iždo pajamas iš to šaltinio, kuris papildė savo išteklių, aplenkdamas teisės nuostatus.

Kaune ir priemiesčiuose yra keli tūkstančiai pastatytų svetimoje žemėje namų. Provincijos miestuose, ypač miesteliuose, jų procentas žymiai didesnis. Išimtį sudarys Užnemunė, kur namai dažniausiai būdavo statomi savoje žemėje*).

Svetimoje žemėje pastatytieji namai, būdami palyginti pigesni, dažniau yra perleidžiami, negu savoje žemėje pastatytieji trobesiai. Normaliais ūkio metais metinė jų apyvarta siekė bent 10%. Krizės laikais tas procentas sumažėjo.

Solo - vekselių protestai.

Veks. Įst. 49 ir 55 straipsniai aiškiai nustato teisinę protestų reikšmę: vekselio protestas duoda vekselio savininkui

---

*) Bendrieji statistikos daviniai paimti iš Kauno Miesto Statybos Skyriaus.

teisę ieškoti skolos iš žirantų. Vekselio turėtojui per tam tikrą laiką vekselio nesuprotestavus, žirantų atsakingumas nyksta.

O jei žirantų nėra?

Tada nėra ir reikalo vekselį protestuoti, nes vekselio davėjas lygiai atsako ir pagal neprotestuotąjį vekselį.

Bet ir nežiruotieji vekseliai protestuojami. Štai tų protestų priežastys.

Notaras už protestą gauna įstatymo nustatytą atlyginimą. Vekselio įgyjėjui protestas teikia dvi lengvati: 1) jis išvengia galinčios ilgiau užsitęsti, dažnai painios, nemalonios bylos; 2) keldamas bylą priverstine tvarka, vekselio savininkas moka tik p u s ę teismo mokesčių.

Taigi, protestuodami neprotestuotinus vekselius, laimi jų įgyjėjai ir notaras. Bet ši operacija nuostolinga valstybės iždui.

Pateikdamas Apylinkės Teismui protestuotąjį 1000 litų sumos vekselį, įgyjėjas moka 25 litus teisminio mokesčio. Keldamas bylą, jis turėtų sumokėti mokesčio dvigubai, mūsų nurodytu atveju 50 litų. Protestuojamųjų solo-vekselių sumos yra nemažos.

Toki dalykai pažymėtini, ypač ekonominės krizės metu, kada mūsų finansininkai daugiausia galvoja apie naujų mokesčių įvedimą.

Įdomu yra surinkti notarijato statistikos duomenis, rodančius, kiek per metus turi nuostolių valstybės iždas dėl solo-vekselių protestavimo.

Kas daryti tesmui, gavus neprotestuotinių vekselių protestus?

Veks. Įst. 49 ir 55 str., Civ. Įst. 1528 ir 1529 straipsniais laikyti protestus neteisėtais, padarytais norint pakenkti valstybės iždui, ir reikalauti, kad vekselių įgyjėjas iškeltų ginčo bylą, sumokėdamas visus teismo mokesčius.

Tą dalyką gali išaiškinti ir Vyriausiasis Tribunolas pagal Teisingumo Ministerio orderį, pripažinus tą aiškinimą esant reikalingą.

Adv. K. Sąmajauskas.

Bylų eiga Vyriausiajame Tribunole 1933 m.

	Liko neišsprętų bylų ligi 1933. I. 1 d.						Įstojo naujų bylų						I š s p r ę s t a						Liko neišsprestų bylų ligi 1934. I. 1 d.					
	II inst.		III inst.				II inst.*)		III inst.				II inst.*)		III inst.				II inst.		III inst.			
	apeliacinių	atskirų	kasacinių	atskirų	administrac.	V i s o	apeliacinių	atskirų	kasacinių	atskirų	administrac.	V i s o	apeliacinių	atskirų	kasacinių	atskirų	administrac.	V i s o	apeliacinių	atskirų	kasacinių	atskirų	administrac.	V i s o
Civilinių . .	95	23	211	3	5	337	159	135	1004	107	150	1555	254	1[illegible]8	1130	106	155	1803	—	—	85	4	—	89
Baudžiamųjų	322	68	75	—	—	465	551	487	396	193	10	1637	873	555	440	179	10	2057	—	—	31	14	—	45
Viso .	417	91	286	3	5	802	710	622	1400	300	160	3192	127	713	1570	285	165	3860	—	—	116	18	—	134

Bylų eiga Apeliaciniuose Rūmuose.

	Gauta bylų iš Vyr. T. 1933. IX. 16.			Įstojo ligi 1934. I. 1 d.			Išspręsta bylų 1933. IX. 16—1934. I. 1 d. laikotarpy			Liko neb. bylų 1934 m.		
	apel.	atsk.	v i s o	apel.	atsk.	v i s o	apel.	atsk.	v i s o	apel.	atsk.	v i s o
Civilinių	140	14	154	59	40	99	45	22	67	154	32	186
Baudžiamųjų . .	380	259	639	214	210	424	169	462	631	425	7	438
Viso . .	520	273	793	273	250	523	214	484	698	579	39	612

*) įstojo ir išspręsta apeliacinių bylų ligi 1933 metų rugsėjo mėn. 16 d.

Žinios apie Apylinkės Teismų pagal apygardas bylų eigą 1933 metais.

Teismų Apygardos	Liko neišspręstų bylų iš 1932 metų			Naujų bylų įstojo			Baigta bylų			Liko nebaigtų bylų		
	Civ.	Baudž.	viso	Civ.	Baudž.	viso	Civ.	Baudž.	viso	Civ.	Baudž.	viso
Kauno . . .	10949	11000	21949	46872	44490	91362	44795	43371	88166	13026	12119	25145
Šiaulių . . .	7716	6980	14696	34370	29644	64014	34334	30320	64654	7752	6304	14056
Panevėžio . .	4755	3129	7884	25538	20908	46446	25282	20452	45734	5011	3585	8596
Marijampolės .	3019	1649	4668	23066	19199	42265	22939	18726	41665	3135	2122	5257
Viso .	26439	22758	49197	129846	114241	244087	127350	112869	240219	28924	24130	53054
Vienam Apyl. T. tenka vidut. per metus bylų												
Kauno Apygard.	608	611	1219	2604	2471	5075	2488	2409	4897	723	673	1396
Šiaulių . . .	453	410	863	2021	1743	3764	2019	1783	3802	456	370	826
Panevėžio . .	365	239	604	1964	1608	3572	1944	1573	3517	385	275	660
Marijampolės .	301	164	465	2305	1919	4224	2293	1872	4165	313	212	525

Žinių lenteles sudarė Apel. Rūmų sekret. pad. Vyt. Žilinskas.

Apygardos Teismai.

		Liko neišspręstų bylų iš 1932 m.			1933 m. įstojo naujų bylų			1933 m. baigta bylų			Liko 1934 metams bylų		
		I inst.	II inst.	Viso	I inst.	II inst.	Viso	I inst.	II inst.	Viso	I inst.	II inst.	Viso
Kauno:	civilinių . .	520	2450	2970	296	4459	4755	315	4428	4743	501	2481	2982
	baudžiamųjų	977	12.513	13.490	973	7901	8874	1092	6725	7817	858	13.689	14.547
Šiaulių:	civilinių . .	343	1494	1837	675	2496	3171	696	1947	2643	322	2043	2365
	baudžiamųjų	332	1912	2244	696	3803	4499	715	3549	4264	313	2166	2479
Panevėžio:	civilinių . .	89	767	856	89	1971	2060	128	2115	2243	50	623	673
	baudžiamųjų	187	1992	2179	510	3005	3515	495	3018	3513	202	1979	2181
Marijampolės:	civilinių . .	73	1543	1616	122	3066	3188	141	2863	3004	54	1746	1800
	baudžiamųjų	462	3241	3703	459	3087	3546	466	2945	3411	455	3383	3838
Viso:	civilinių . .	1025	6254	7279	1182	11.992	13.174	1280	11.353	12.633	927	6893	7820
	baudžiamųjų	1958	19.658	21.616	2638	17.796	20.434	2768	16.237	19.005	1828	21.217	23.045
	Viso	2983	25.912	28.895	3820	29.788	33.608	4048	27.590	31.638	2755	28.110	30.865

Kritika, recenzijos ir bibliografija.

W. Mirlin. *Die Ehescheidungsgruende und das Ehescheidungsverfahren nach lettlaendischem Recht* (Persiskyrimo pagrindai ir jo bylosena pagal Latvijos teisę).

Pažymėtame veikale, kuris buvo pateiktas Jenos universitetui kaip disertacija teisės daktaro laipsniui gauti, autorius plačiai nagrinėja teisinę persiskyrimo problemą, atsiradusią Latvijoj dėl Steigiamojo Seimo 1921 m. vasario mėn. 1 d. išleisto naujo liberališko vedybų įstatymo (Valdibas Vestnesis Nr. 38).

Nors šiame veikale nagrinėjamas įstatymas veikia tiktai Latvijoj, vis dėlto jis gali būti įdomus ir Lietuvos juristams, nes ir pas mus jau seniai yra pribrendęs vedybų institutijos sekuliarizavimo klausimas. Dėja, šiuo reikalu mūsų įstatymų leidimo srityj dar nieko nepadaryta, nors gyvenimas reikalaute reikalauja radikalių reformų. Veikiantieji Lietuvoje įstatymai numato tiktai konfesines vedybas, ir persiskyrimo bylos yra pavestos spręsti dvasiškajai valdžiai. Tiesa, yra kai kurių išimčių, būtent: sentikių ir sektantų santuokos bylos sprendžiamos teismo įstaigų (Civ. Proc. įst. str. 1356[1] ir kt.); taip pat Lietuvos Evangelikų-Liuteronų Konsistorijos nutarimai, jų tarpe ir nutarimai dėl perskyrimo, teisės atžvilgiu gali būti apskųsti Vyriausiajam Tribunolui. Bet nurodytos išimtys negali pakeisti bendro būvio, ir didžiulė Lietuvos gyventojų dauguma yra ligšiol priversta šioj srityj klausyti senų, labai atsilikusių normų, kurias mes paveldėjom iš prieškarinės Rusijos.

Jausdamas mūsų teisiniame gyvenime šią didelę spragą, mūsų aukščiausioji teismo instancija — Vyriausiasis Tribunolas stengėsi kiek galėdamas atskirais išaiškinimais ją užkišti. Taip, 1930 m. lapkričio mėn. 13 d. Vyr. Tribunolas išaiškino, kad Didžiosios Lietuvos piliečių civilinių vedybų aktai, sudaryti Klaipėdos krašte ir užsienyj turi būti laikomi galiojančiais

ir Didžiojoj Lietuvoj, o 1933 m. gegužės mėn. 18 d. V. Tribunolas nuėjo dar toliau, būtent, kad Lietuvos piliečių ir nuolatinių Lietuvos gyventojų civilinės vedybos, sudarytos Rygoj pas metrikacijos skyriaus vedėją, Lietuvoj galioja, ir kad (kas yra itin svarbu) bylas dėl tokių vedybų nutraukimo sprendžia civilinis teismas.

Bet, žinoma, teismas negali atlikti įstatymų leidimo darbo. Šiuo atžvilgiu mūsų kaimynė, Latvija, pasirodė daug pažangesnė. Ji radikaliai išsprendė civilinių vedybų klausimą ir tuo iškart pasiekė tris tikslus: 1) reformavo šią taip svarbią teisinę instituciją visiškos sąžinės laisvės pagrindais; 2) suvienodino vedybų sudarymą ir persiskyrimą reguliuojančias teisės normas, kurios skyrėsi pagal susituokiančių konfesijas; 3) atsipalaidavo nuo tarpkonfesinių kolizijų, kurios buvo neišvengiamos esant tiktai bažnytinėms vedyboms.

W. Mirlinas neapsiriboja vien tik dogmatiniu atpasakojimu persiskyrimo normų, nustatytų Latvijos vedybų įstatymo. Pirmoj savo knygos dalyj jis pateikia veikusių Latvijoj iki nagrinėjimo įstatymo išleidimo liuteronų, stačiatikių ir žydų (katalikų tikyba, kaip žinoma, persiskyrimo nepripažįsta) tikybinių normų smulkią analizę. Visas tas normas, kurias jis, kaip matyti, labai nuodugniai ir visapusiškai išnagrinėjo, kritiškai įvertinęs, autorius paaiškina, kad moderniška valstybė negali apsieiti be civilinių vedybų institucijos, nes veikiančių tikybų nuostatų ribose nėra galima reikalingos reformos įvesti. Antroj knygos daly yra išsamiai ir kritiškai išdėstyta persiskyrimą liečiantieji materialiniai ir procesualiniai nuostatai. Pažymėtina, kad Latvijos vedybų įstatymo lengvatomis naudojasi (Įst. § 1) ne vien tik Latvijos *piliečiai,* bet ir visi Latvijos *gyventojai.* Tokiu būdu šis įstatymas yra svarbus ir tiems asmenims, kurie gyvendami savo valstybėj dėl tam tikrų priežasčių negali persiskirti. Iš tikrųjų jau buvo daug tokių atsitikimų, kad Latvijon atvažiuodavo persiskirti žmones iš kitų valstybių. Įstatymo liberališkumas pasireiškia dar ir tuo, kad persiskyrimo pamatu gali, tarp kitko, būti atskiras 3 metų vyro ir žmonos gyvenimas, o taip pat bendras vyro ir žmonos sutikimas. Pastaruoju atvėju persisikyrimo procesas eina daug greičiau.

Labai svarbus Latvijos vedybų įstatymo privalumas yra

dar tas, kad persiskyrimo klausimo jisai nesieja su *kaltės* klausimu, kaip tat daro kiti net ir labai moderniški įstatymai. Pakanka įrodyti tam tikrų, grynai *objektyvinių* sąlygų buvimas, pavyzdžiui, abiejų šalių noras ar vyro ir žmonos gyvenimas 3 metus skyrium.

Visi persiskyrimo ginčai pavesti civiliniams teismams, būtent, Apygardos Teismui, kaip I instancijai. Atsižvelgiant į tą ginčų ypatumą, teko įvesti į Civ. Proc. Įstatymą specialų skyrių (str. 1345^{12}—1345^{29}), kuris nustato šiek tiek pakeistą bylosenos tvarką. Tam tikrais atvėjais galima kelti bylas ne pagal atsakovo (atsakovės), bet pagal ieškovo (ieškovės) gyvenamąją vietą. Procesualiniu veiksnumu persiskyrimo byloms vesti naudojasi ir nepilnamečiai vyras ir žmona. Persiskyrimo bylą iškelti ar joj dalyvauti galima įgalioti tik specialiu įgaliojimu. Liudininkų atmetimai dėl priežasčių, nurodytų Civ. Proc. Įst. str. 333 p. 1, 2, 3, persiskyrimo byloms nėra taikomi. Priešingai, Civ. Proc. Įst. str. 332, persiskyrimo byloj galima keisti ieškinio pamatas. Tam tikrais atvėjais Teismas gali ex officio kelti įsisenėjimo klausimą, šalių padarytą pripažinimą Teismas gali įvertinti savo nuožiūra.

Recenzuojamoj knygoj randame gan daug lyginamosios medžiagos, nes autorius, aiškindamas vieną ar kitą įstatymo nuostatą, beveik visuomet sugretina jį su kitų Vakarų Europos valstybių įstatymų analogiškomis normomis.

W. Mirlino knyga parašyta maždaug po 9 metų įstatymui įsigaliojus. Šitoks laikotarpis, rodos, jau leidžia spręsti, ar, įstatymą išleidus, persiskyrimų skaičius Latvijoj padidėjo, ar ne ir ar yra pagrindo manyti, kad jo liberališka dvasia prisidėjo, kaip to įstatymo priešininkai mano, prie šeimos irimo, ar ne. Dėja, šiuo klausimu mes W. Mirlino knygoj jokių davinių nerandame — jokių statistikos duomenų jo nėra panaudota.

Šiaip knyga labai įdomi ir turininga, ir mūsų teisininkams verta su ja susipažinti.

L. Garfunkelis.

Vokiečių juridinės periodinės literatūros bibliografinė apžvalga.

Pateikdamas pluoštą vokiečių juridinės periodinės literatūros bibliografinių žinių, turiu iš anksto pasakyti, kad tos žinios neapima visų periodinių teisės srities leidinių, o tik didelę jų dalį.

A. *Vokietijos leidžiami žurnalai.*

1. *Archiv fűr Rechts- und Wirtschaftsphilosophie;* eina nuo 1907 m.; vieną tomą sudaro keturi stambūs sąsiuviniai (po 120 ir daugiau puslapių); kaina metams 24 vok. markės; adresas: *Dr. Walter Rotschild, Berlin - Grunewald, Erdenerstr., 11.* Žurnalas yra labai rimtas ir teikia daug žinių, nes jame bendradarbiauja įvairių kraštų mokslininkai.

2. *Archiv des öffentliches Rechts;* eina nuo 1886 metų; vieną tomą sudaro trys sąsiuviniai po maždaug 250 puslapių kiekvienas; per metus išeina du tomai; vienas tomas abonuojant kaštuoja 18 markių; adr.: *J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tűbingen, Postfach 8.* Žurnalas labai rimtas, turi daugiau kaip 35 garsius mokslininkus bendradarbius; visiems teisininkams labai skaitytinas.

3. *Archiv fűr die civilistische Praxis;* eina nuo 1818 metų; kasmet išeina du tomai; kiekvieną tomą sudaro trys sąsiuviniai; vieno tomo, kuris turi 24 spaudos lankus, kaina 18 markių, o atskiro sąsiuvinio kaina 6 markės; adr.: *J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tűbingen, Postfach 8.* Šis žurnalas paliečia įvairiausius teisės teorijos ir ypač praktikos klausimus, susijusius su civiline teise, ir yra visais atžvilgiais skaitytinas.

4. *Archiv fűr Kriminologie (Kriminalanthropologie und Kriminalistik);* eina nuo 1898 metų stambiais sąsiuviniais, kurių ketvertas sudaro vieną tomą; tokio tomo kaina 14 markių; adr.: *F. C. W. Vogel, Berlin W. 9, Lingstr. 23/24.* Žurnalas gana gausiai iliustruojamas kriminalogijos ir kriminalistikos mokslo bei praktikos charakteringais paveikslais ir diagramomis; jis yra ypač skaitytinas prokurorams, teisėjams ir advokatams.

5. *Das Recht-juristisches Zentralblatt fűr Praktiker;*

eina nuo 1897 metų; išeina vieną kartą per mėnesį; kaina pusmečiui 8 markės; adr.: *Carl Heymann Berlin W. 8, Maurstr. 44.* Žurnalo sistema pritaikyta teisės mokslo disciplinų ir jos dalių sistemai; jis yra įdomus visiems teisininkams, kuriems teisės mokslo dėsnius tenka taikyti praktikai.

6. *Der junge Rechtsgelehrte;* eina nuo 1925 metų; išeina kas pirmą ir penkioliktą kiekvieno mėnesio; kaina 2,50 markių metų ketvirčiui; adr.: *Franz Vahlen Berlin W. 9, Linkstr. 16.* Žurnalas ypač patartinas skaityti akademikams, nes jo tikslas yra teisininkų mokymas, auklėjimas ir kvotimas.

7. *Gesetz und Recht, Zeitschrift für allgemeine Rechts- und Staatskunde;* eina nuo 1901 metų du kartu per mėnesį (1-mą ir 15-tą), maždaug 15 puslapių didumo; kaina 3 markės metų ketvirčiui; adr.: *A. Troschel Berlin-Lichterfeld West, Weddingenweg 64.* Žurnalo motto „Wer der Zeit dient, der dient ehrlich" aiškiai charakterizuoja jo pobūdį; naudingas visiems, kurie seka aktualias teisės mokslo ir praktikos problemas.

8. *Deutsche Juristen-Zeitung;* eina nuo 1896 metų du kartu per mėnesį; kaina užsieny 6 markės metų ketvirčiui; adr.: *Verlag des Deutschen Wohnungs-Archiws, Berlin W. 57, Potsdamer Str. 96.* Žurnalas yra labai populiarus ir plačiai rašo apie teisės teorijos bei praktikos dalykus ir duoda naujausios juridinės literatūros apžvalgas.

9. *Die Justiz, Zeitschrift für Erneuerung des Deutschen Rechtswesens zugleich Organ des Republikanischen Richterbundes;* eina nuo 1925 metų kartą per du mėnesiu; žurnalo kaina 10 markių pusmečiui, adr.: *Dr. Walther Rothschild Berlin-Grunewald, Erdenerstr. 11.* Žurnale daugiausia yra susibūrę mokslininkai ir praktikai, respublikos šalininkai, jie principiališkai siekia vieningos, bet decentralizacijos pagrindais valdomos respublikos.

10. *Deutsche Richterzeitung,* Vokietijos teisėjų sąjungos organas; eina nuo 1909 metų; kas metai išeina 12 sąsiuvinių, būtent, kiekvieno mėnesio 15 dieną 1 sąsiuvinis; kaina 16 markių metams; atskiro numerio kaina 1,50 markių; adr.: *C. Heymanns Verlag Berlin W. 8, Mauerstr. 44.* Labai patartinas skaityti ne tik teisėjams, bet ir šiaip teisininkams, kuriems

įdomu sekti teisės gyvenimą; iš jo galima matyti, kaip apginama teismo ir teisėjo nepriklausomybė.

11. *Eisenbahn- und Verkehrsrechtliche Entscheidungen und Abhandlungen. Zeitschrift für Eisenbahn- und Verkehrsrecht;* eina nuo 1885 metų stambiais sąsiuviniais (po šimtą ir daugiau puslapių); keletas sąsiuvinių sudaro vieną tomą, kuris kaštuoja 20 markių; adr.: *Dr. Walther Rothschild Berlin-Grunewald, Erdenerstr. 11.* Šiame žurnale galima rasti labai įdomių rašinių įvairiais teisės klausimais, liečiančiais susisiekimo sritį.

12. *Juristische Rundschau;* eina nuo 1925 metų du kartu per mėnesį (10-tą ir 25-tą dieną) su nuolatiniu priedu *„Rechtsprechung";* kaina 7,50 markių metų ketvirčiui; atskiro numerio kaina 1,50 markių; adr.: *Verlag Walter de Gruyter u. Co, Berlin W. 10, Genthinerstr. 38.* Žurnalas yra bendro pobūdžio, skaitytinas visiems teisininkams.

13. *Jherings Jahrbücher für die Dogmatik des bürgerlichen Rechts;* eina nuo 1857 metų ir yra tęsinys žurnalo *„Jherings Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts";* vieną tomą sudaro šeši vidutinio didumo sąsiuviniai, kurie išeina ne tam tikru nustatytu laiku, o tik reikalui iškilus; adr.: *Verlag von Gustav Fischer, Jena.* Pažymėtina, kad šiame žurnale dedami ne tik privatinės teisės dogmatikos klausimų rašiniai, bet ir visiškai kitokie, kaip antai: garsiųjų teisės mokslininkų biografijos bei jų visokeriopas įvertinimas, parašytas (labai gražiai) Dr. Hans Sperlio, Vienos Universiteto profesoriaus.

14. *Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft,* eina nuo 1858 metų; vieną tomą sudaro keletas gana stambių sąsiuvinių, kurių kaina nustatoma individuališkai; adr.: *Verlag J. Schweitzer (Arthur Sellier), München, Ottostr. 1a.* Kadangi šiame grynai mokslo žurnale autoritetingi teisės mokslininkai pasisako dėl kiekvieno naujo teisės mokslo veikalo, tai, turint šį žurnalą, lengva sekti paties moderniškiausiojo teisės mokslo tendencijas. Žurnalas turi šiuos šešis skyrius: 1. bendrąjį, 2. teisės filosofijos, 3. teisės istorijos, 4. civilinės teisės, 5. baudžiamosios teisės ir 6. trumpų pastabų skyrių.

15. *Leipziger Zeitschrift für Deutsches Recht,* eina nuo 1904 metų du kartu per mėnesį (1-mą ir 15-tą dieną) su mėnesiniu priedu *„Blätter für internationales Privatrecht"*; kaina 5 markės metų ketvirčiui; adr.: *Verlag J. Schweitzer (Arthur Sellier) München, Ottostr. 1a.*

16. *Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform,* eina nuo 1904 metų; kaina 28 markės metams; adr.: *Carl Winters Universitätsbuchhandlung, Heidelberg, Lutherstr. 59.* Žurnale randama labai įdomių rašinių, liečiančių moderniškąsias baudžiamosios teisės problemas.

17. *Niemeyers Zeitschrift für Internationales Recht,* eino nuo 1891 metų; vienas tomas apima šešis sąsiuvinius, kurie išeina ne iš anksto nustatytais laikais, o tik reikalui esant, tačiau per vienerius metus vidutiniškai išeina vienas tomas 30—35 spaudos lankų didumo; tokio tomo kaina 24 markės; adr.: *Niemeyrs Zeitschr. f. Int. Recht Kiel, Dänische Strasse 9.* Žurnalas svarbus visiems, kas tik domisi arba turi reikalo su tarptautine teise. Žurnalo vertę gražiai apibūdina Juristen Wochenschrift 1342 puslapy: „Die Zeitschrift ist nach die vor sowohl durch ihren theoretischen Teil als auch durch die mitgeteilten Entscheidungen und als Sammlung völkerrechtlicher Urkunden ein unentbehrliches Hilfsmittel für jeden, der sich mit internationalem Recht beschäftigt".

18. *Sammlung von Entschehidungen* des Versicherungsamts der Lande und Oberversicherungsämter und anderer Entscheidungen aus dem Gebiete der Arbeiter- und Angestelltenversicherung, zugleich Fortsetzung der von 1914—1922 als Sonderausgabe der „Sammlung" herausgegeben Krankenversicherungspraxis", eina vieną kartą per mėnesį sąsiuviniais trijų spaudos lankų didumo; metų ketvirčiui kaštuoja 4,50 markių; adr.: *Verlag für Reichsversicherung G. m. b. H. München, Amalienstr. 2/11.* Kaip rodo pats pavadinimas, žurnalas teikia daug įdomios medžiagos apie darbininkų, tarnautojų ir ligonių draudimą.

19. *Schmollers Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reiche,* eina nuo 1871 metų šešis kartus per metus, būtent, vasario, balandžio, birželio, rugpiūčio, spalių ir gruodžio mėnesių pabaigoje; vienas sąsiuvinis yra maždaug dešimties spaudos lankų didumo; adr.: *Ver-*

lag von Duncker und Humblot München 12, Theresienhöhe 10. Kadangi šiame žurnale bendradarbiauja geriausi profesoriai ir šiaip žinovai, tai jame galima rasti daug labai rimtų rašinių, turinčių pasaulinės reikšmės.

20. *Vierteljahresschrift für die angewandte Kriminalistik,* eina nuo 1929 metų; vieneriems metams kaštuoja 12 markių; adr.: *Lothar Philipp Verlag, Berlin-Steglitz, Hindenburgdamm 64.*

21. *Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft einschlisslich der ethnologischen Rechts- und Gesellschaftsforschung,* eina nuo 1878 metų; vienas tomas susideda iš trijų sąsiuvinių; vieno tomo kaina 30 markių; adr.: *Ferdinand Enke Stuttgart, Hasenbergsteige 3.* Žurnalas labai įdomus tiems, kurie domisi sociologiškais teisės klausimais.

22. *Zeitschrift für Ostrecht,* kilęs iš Zeitschrift für osteuropäisches Recht ir iš Ostrecht; eina nuo 1925 metų, išeidamas kiekvieno mėnesio vidury; kaina metams 80 markių, atskiro sąsiuvinio kaina 7 markės; Lietuvoj žurnalui atstovauja Pribačiaus knygynas Kaune. Šiame žurnale galima rasti gana gerų įstatymų santraukų ir paaiškinimų, liečiančių Europos rytų ir apskritai rytų teisę.

23. *Zeitschrift für Deutschen Zivilprozess,* eina nuo 1879 metų; vieną tomą sudaro šeši sąsiuviniai po 6—7 spaudos lankus; tokio tomo kaina 24 markės; adr.: *Carl Heymann Berlin W. 8, Mauerstr. 44.* Šiame žurnale yra daug civilinio proceso teoretinių klausimų, o taip pat ir teismų sprendimų.

24. *Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Konkursrecht,* eina nuo 1858 metų; vieną tomą sudaro keturi stambūs sąsiuviniai, tokio tomo kaina 24 markės; adr.: *Ferdinand Enke Stuttgart, Hasenbergsteige 3.*

25. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft,* eina nuo 1881 metų su priedu *Höchstrichterliche Rechtsprechung auf den Gebiete des Strafrechts;* per vienerius metus išeina vienas tomas maždaug 8 sąsiuvinių; vieno tomo kaina 18 markių; adr.: *Walter de Gruyter et Co, Berlin W. 10, Genthinerstr. 38.*

26. *Zeitschrift des Deutschen Notarvereins,* eina nuo 1901 metų; kas mėnuo išeina vienas sąsiuvinis maždaug 3—4 spaudos lankų; vieno sąsiuvinio kaina 3 markės, o metų ket-

virčiui reikia mokėti 5 markes; adr.: *Gebauer-- Schwetschke A.-G., Halle (Saale), Gr. Märkerstr. 10.* Žurnalas patartinas skaityti ne tik notarams, bet ir šiaip praktikos darbą dirbantiems teisininkams, nes žurnale gvildenami įvairūs teisės taikymo klausimai.

27. *Zeitschrift fűr Ausländisches- und Internationales Privatrecht,* eina nuo 1927 metų, išeidamas šešis kartus per metus; vienerių metų tomas apima apie 65 spaudos lankus ir kaštuoja 50 markių; užsakant ir šiaip visokiais reikalais reikia kreiptis šiuo adresu: *Walter de Gruyter et Co, Berlin W. 10, Genthinerstr. 38,* o rankraščius ir raštus, kuriuos norima paminėti žurnale, reikia siųsti šiuo adresu: *Zeitschrift fűr Ausl.- und Internationales Privatrecht, Berlin C. 2. Schloss.* Žurnale gana plačiai rašoma apie įvairių kraštų privatinės teisės praktikos bei teorijos klausimus, o taip pat ir lyginamosios teisės klausimus.

28. *Zeitschrift fűr die Gesamte Staatswissenschaft,* eina nuo 1844 metų, kasmet išeina du tomu, susidedančiu iš 3 sąsiuvinių po 14 spaudos lankų; vieno sąsiuvinio kaina 9,60 markės; adr.: *H. Laupp'sche Buchhandlung Tűbingen, Postfach 8.* Kaip ir daugumas kitų rimtų mokslo žurnalų, taip ir šis žurnalas plačiai informuoja apie naująją valstybės mokslų literatūrą ir daug rašo atskirais tos srities klausimais.

29. *Zeitschrift fűr Politik,* eina nuo 1907 metų; kasmet išeina 12 sąsiuvinių, kurie sudaro vieną tomą mažiausiai 54 spaudos lankų didumo; tokio tomo kaina 24 markės; adr.: *Carl Heymann Berlin W. 8, Mauerstr. 44.* Žurnale spausdinami pirmoj eilėj užsienio, o paskui ir vidaus politikos klausimais rašiniai; žurnalas įdomus ne tik politikams ir valstybės vyrams, bet ir šiaip inteligentams, ypač teisininkams, kurie nori rimčiau sekti moderniškosios politikos ir jos mokslo eigą.

B. *Kitose šalyse leidžiami žurnalai.*

1. *Gerichtshalle, Zeitschrift fűr Rechtspflege und Volkswirtschaft,* eina nuo 1857 metų; kaina 12 Šveicarijos frankų metams; adr.: *M. Breitensteins Verlags-Buchhandlung Wien IX/2 Währingerstr. 5.* Žurnalas skiriamas teisės praktikos reikalams, ypač Austrų pozitingosios teisės klausimams gvildenti.

2. *Zeitschrift für öffentliches Recht,* eina nuo 1921 metų, išeidamas vieną kartą per tris mėnesius; vienas sąsiuvinis apima maždaug dešimt spaudos lankų; keturi tokie sąsiuviniai sudaro vieną tomą; kiekvieno sąsiuvinio ir tomo kaina nustatoma atskirai; adr.: *Wien I, Verlag Julius Springer.* Žurnalo tikslas stebėti viešosios teisės reiškinius ir spręsti moderniškosios viešosios teisės problemas.

3. *Schweizerische Juristen Zeitung (Revue Suisse de Jurisprudence) Publikationsorgan des Schweizerischen Anwaltsverbandes,* eina nuo 1903 metų du kartus per mėnesį; kaina 12 Šveic. frankų pusmečiui; adr.: *Schultess und Co., Zürich (Suisse).* Daugiausia rašo teismų praktikos ir advokatų profesijos klausimais.

4. *Prager Juristische Zeitschrift,* eina nuo 1920 metų, mėnesinis žurnalas su keturiais mokslo priedais per metus; kaina metams 120 ček. kronų, užsieny pagal pinigų kursą priskaitant pašto išlaidas; adr.: *Prager Juristische Zeitschrift Gebrüder Stiepel, Prag.* Žurnalas skiriamas vokiečių juristų kultūriniams, mokslo ir visuomeniniams reikalams gvildenti bei ginti.

5. *Internationale Zeitschrift für Theorie des Rechts (Revue internationale de la theorie du Droit);* eina nuo 1926 metų; žurnalas leidžiamas dviem kalbomis: prancūzų ir vokiečių; kaina 20 vokiečių markių metams; adr.: *Rudolf M. Rohrer Brno (Č. S. R.) Rasingasse 7.* Žurnalas įdomus visiems tiems, kurie domisi teisės, ypač tarptautinės teorijos klausimais.

A. Tamošaitis.

Oficialinė dalis.

I.

Nauji įstatymai,

paskelbti Vyr. Žiniose:

Nr. 433 (1934-I-20): Prekybos sutartis tarp Lietuvos ir Latvijos. — Sutartis tarp Lietuvos ir Latvijos dėl mažojo pasienio susisiekimo. — Konvencija užpuolimui apibrėžti. — Įgijimo įsisenėjusiu valdymu nekilnojamo turto nuosavybės teisės pripažinimo įstatymo pakeitimas. — Užsienio pasų ir vizų taisyklių pakeitimas. — Žemės reformos įstatymui vykdyti instrukcijos pakeitimas.

Nr. 434 (1934-I-23): Ligonių Kasų įstatymas. — Darbo pajamų įstatymo pakeitimas.

Nr. 435 (1934-II-1): Ūkininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymas. — Vekselių blankų įstatymas. — Laikinų darbo pajamų mokesčio įstatymui vykdyti taisyklių pakeitimas.

Nr. 436 (1934-II-6): Akcizų ir finansinių monopolių įstatymas. — Išparceliuotų dvarų pavadinimai kaimais.

Nr. 437 (1934-II-8): Tautai ir valstybei saugoti įstatymas. — Svetimšaliams gyventi įstatymo pakeitimas. — Teisingumo M-jos etatų pakeitimas. — Svetimų šalių piliečių Žemės reformos įstatymo § 5 nustatytu laiku neparduotoms žemėms į valstybės globą imti ir joms parduoti taisyklių pakeitimas.

Nr. 438 (1934-II-27): Sėklų prekybos kontrolės įstatymas. — Laikinųjų akcizo mokesčių įstatų pakeitimas. — Žemės Banko Ketvirtosios Serijos įkaito paskolos lakštų leidimo sąlygos. — Žemės Banko paskolos lakštais skoloms mokėti taisyklės. — Svetimšalių mokesčių už leidimus gyventi ir dirbti pakeitimas. — Darbo pajamų mokesčio minimalinėms kainoms mokėti taisyklės. — Kinofilmų cenzūros ir reklamos rinkliavos pakeitimas.

Nr. 439 (1934.III-1): Valstybės biudžeto 1933 metams įstatymo pakeitimas. — Valstybės biudžeto 1933 m. įstatymo pakeitimo A ir B priedai. — Viešųjų darbų fondo įstatymui vykdyti taisyklės.

Nr. 440 (1934-III-2): Verslo egzaminų Komisijos įstatymas. — Su apkrečiamomis augalų ligomis ir kenkėjais kovoti įstatymas. — Muitinių įstatų pakeitimas. — Išparceliuotų dvarų pavadinimų pakeitimas kaimais.

Nr. 441 (1934-III-29): Gyvuliams globoti įstatymas. — Atsargos kareiviams pratimuose aprūpinti įstatymas. — Iždinių rangai ir tiekimų įstatymo pakeitimas. — Akcizo mokesčių įstatų pakeitimas. — Kelionės išlaidoms atlyginti įstatymo pakeitimas. — Aukštesniųjų Specialinių Žemės Ūkio mokyklų įstatymo pakeitimas. — Aukštesniosios miškų mokyklos statuto pakeitimas. — Lietuvos ir Danijos susitarimas fabrikų ir prekių ženklams registruoti ir apsaugoti.

II.

Respublikos Prezidento įsakymai.

P a s k i r t i:

1) Marijampolės Apygardos Teismo kandidatas *Pranas Šniokaitis* — Kazlų-Rūdos Apylinkės Teisėju nuo š. m. sausio mėn. 20 d. (įsak. Nr. 18).
2) Kauno Apygardos Teismo Teisėjas *Saliamonas Baltūšis* — Apeliacinių Rūmų Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 165).
3) Kauno Apygardos Teismo Teisėjas *Kazys Kazlauskas* — Apeliacinių Rūmų Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 166).
4) Kauno Apygardos Teismo Teisėjas *Simanas Žilinskas* — Apeliacinių Rūmų Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 167).
5) Kauno Apylinkės Teisėjas *Alfonsas Mickevičius* — Kauno Apygardos Teismo Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 168).
6) Kauno Apygardos Teismo Prokuroro padėjėjas *Adolfas Paulavičius* — Apeliacinių Rūmų Prokuroro padėjėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 169).
7) Kaišiadorių Apylinkės Teisėjas *Jurgis Kasakaitis* — Kauno Apylinkės Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 170).
8) Kauno Apylinkės Teisėjas *Pranas Kavaliūnas* — Kauno Apygardos Teismo Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 171).
9) Želvos Apylinkės Teisėjas *Elena Masiulytė* — Kaišiadorių Apylinkės Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 172).

10) Kauno Apygardos Teismo kandidatas *Juozas Jakučionis* — Želvos Apylinkės Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 184).
11) Advokatas *Stasys Zienius* — Kauno Apylinkės Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 186).
12) Kauno Apygardos Tardytojas *Jurgis Leonas* — Kauno Apygardos Teismo Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 187).
13) Kauno I Apylinkės Tardytojas *Petras Ribokas* — Kauno Apygardos Tardytoju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 188).
14) Merkinės Apylinkės Tardytojas *Vytautas Žukauskas* — Kauno I Apylinkės Tardytoju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 189).
15) Alytaus Apylinkės Teisėjas *Juozas Vaičiulis* — Kauno Apygardos Teismo Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 190).
16) Jurbarko Apylinkės Teisėjas *Pranas Duoba* — Alytaus Apylinkės Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 191).
17) Šiaulių Apylinkės Teismo kandidatas *Edmundas Korzonas* — laikinai eiti Jurbarko Apylinkės Teisėjo pareigas nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 192).
18) Panevėžio Apygardos Teismo Prokuroro padėjėjas *Antanas Kubilius* — Kauno Apygardos Teismo Prokuroro padėjėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 195).
19) Kauno Apygardos Teismo sekretoriaus padėjėjas *Felicijonas Gaudušas* — Merkinės Apylinkės Tardytoju nuo š. m. kovo mėn. 15 d. (įsak. Nr. 213).

Atleisti iš tarnybos:

1) Kazlų-Rūdos Apylinkės Teisėjas *Aleksas Lavišas* dėl ligos nuo š. m. sausio mėn. 20 d. (įsak. Nr. 17).

III.

Teisingumo Ministerio įsakymai.

P a s k i r t i:

1) *Izidorius Račkus* — Teismo antstoliu prie Molėtų Apylinkės Teismo nuo š. m. sausio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 8).
2) Teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo *Vytautas-Aleksandras Račkauskas* — teismo kandidatu prie Vyriausiojo Tribunolo nuo š. m. sausio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 14).
3) Diplomuotas teisininkas atsargos generolas *Vincas Grigaliūnas-Glovackis* neetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo š. m. sausio mėn. 27 d. (įsak. Nr. 34).
4) Neetatinis teismo kandidatas prie Apeliacinių Rūmų *Adomas Kaminskas* — etatiniu teismo kandidatu prie to paties teismo nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (įsak. Nr. 48).

5) Diplomuotas teisininkas *Juozas-Motiejus Lapinskas* — neetatiniu teismo kandidatu prie Apeliacinių Rūmų nuo š. m. vasario mėn. 14 d. (įsak. Nr. 51).

6) *Jonas Širvys* — Teismo antstoliu prie Seirijų Apylinkės Teismo nuo š. m. sausio mėn. 20 d. (įsak. Nr. 52).

7) Diplomuotas teisininkas *Vaclovas Širvinskas* — etatiniu teismo kandidatu prie Marijampolės Apygardos Teismo nuo š. m. vasario mėn. 20 d. (įsak. Nr. 58).

8) Diplomuotas teisininkas *Kazimieras Nausėda* — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. 67 Nr.).

9) Neetatinis teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo *Jonas Januška* — etatiniu kandidatu prie to paties teismo nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 68).

10) Atsargos leitenantas *Stasys Gudavičius* — teismo antstoliu prie Vilkijos Apylinkės Teismo nuo š. m. kovo mėn. 10 d. (įsak. Nr. 72).

Pavesta eiti pareigas:

1) Teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo *Jonui Talalai* — apylinkės tardytojo pareigas, prikomandiruojant prie Kauno IV Apylinkės Tardytojo (įsak. Nr. 11).

2) Teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo *Marei Digrienei* — apylinkės tardytojo pareigas, prikomandiruojant prie Kauno II Apylinkės Tardytojo (įsak. Nr. 22).

3) Teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo *Antanui Nakui* — apylinkės teisėjo pareigas, prikomandiruojant prie Kauno Apylinkės Teismo nuo š. m. vasario mėn. 10 d. (įsak. Nr. 43).

4) Teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo *Juozui Jakučioniui* — apylinkės teisėjo pareigas, prikomandiruojant prie Kauno Apylinkės Teismo nuo š. m. vasario mėn. 10 d. (įsak. Nr. 44).

5) Apylinkės Teisėjui *Adolfui Ronkui* pavesta tvarkyti Kauno Apylinkės Teismą nuo š. m. kovo mėn. 6 d. (įsak. Nr. 70).

Atleisti iš tarnybos:

1) Neetatinė teismo kandidatė prie Kauno Apygardos Teismo *Stefanija Liubinienė,* jai pačiai prašant, nuo 1933 m. gruodžio mėn. 23 d. (įsak. Nr. 13).

2) Teismo kandidatas prie Apeliacinių Rūmų *Vytautas Jurgutis,* jam pačiam prašant, nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (įsak. Nr. 47).

IV.

Teisingumo Ministerijos aplinkraščiai.

Nr. 144. Visiems Apylinkių Teismams.

Teisingumo Ministerija yra pastebėjusi, kad kai kurie Apylinkių Teismai savo nutarimuose bei jų nuorašuose, kurie yra nuosavybės įrodymo dokumentais, žemės plotą — hektarų skaičių nerašo žodžiais, bet pažymi jį tiktai skaitlinėmis. Tokiuose dokumentuose parašytą hektarų skaičių skaitlinėmis blogos valios žmonės kartais gali ištaisyti, kad tuo turėtų sau naudos, pav., parduoti žemę už didesnį hektarų skaičių ir tuo pačiu Notarus be reikalo įtraukti į nemalonę padėtį.

Todėl, pasiremdamas Teismų Santvarkos Įst. 78 ir 79 str. 4 p., siūlau Apylinkių Teismams savo nutarimuose bei nuorašuose, kurie yra nuosavybės įrodymo dokumentais, žymėti žemės plotą ir kitus svarbesnius skaičius *žodžiais*, kaip tatai Notariato Įst. 99 str. yra numatyta.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1934 m. vasario m. 14 d.

Nr. 145. Apygardų ir Apylinkių Teismams.

Teismo įstaigos, siųsdamos Vyr. Notarui draudžiamuosius straipsnius įregistruoti draudimus turtams, pažymi to turto savininko tik pavardę, nenurodant jo tėvo vardo. Dažnai pasitaiko, kad tame pačiame kaime keli asmens vienodomis pavardėmis ir vardais turi maždaug vienodus žemės sklypus. Dėl to gali atsitikti, kad draudimas gali būti uždėtas visai ne to asmens turtui, kurio ištikrųjų turėtų būti uždėtas.

Todėl, pasiremdamas Teismų Santvarkos Įst. 78 ir 79 str. p. 4, siūlau Apygardų ir Apylinkių Teismams, siunčiant Vyr. Notarui draudžiamuosius straipsnius įregistruoti draudimus turtams, žymėti turto savininko, kurio turtui dedamas draudimas, pavardę, vardą ir tėvo vardą, kaip tatai reikalauja Notariato Įst. 154 str. 5 p. priedo I — „Taisyklių" 12 §.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1934 m. vasario m. 24 d.

Nr. 146. Visiems Tardytojams.

Pašto Valdyba, pasiremusi Pasauline Pašto Konvencija, yra sudariusi pašto, telegrafo ir išperkamuoju mokesčiu perlaidų apsimainymo sutartis su daugeliu valstybių. Einant bendra tomis sutartimis nustatyta

tvarka, pagal gautas iš užsienio perlaidas pašto įstaigos išmoka adresatams pinigus ir išmokėtų pašto perlaidų blankus siunčia Pašto Valdybai galutinam atsiskaitymui su valstybėmis, iš kurių tos perlaidos buvo išsiųstos.

Pagal perlaidų konvencijos reglamento 15 str. išmokėtų užsieninių perlaidų atskaitos turi būti sustatytos ir su pridėtais išmokėtų perlaidų blankais pasiųstos išsiuntimo valstybei patikrinti vėliausiai ligi pabaigos sekančio po išmokėjimo mėnesio.

Bet praktikoje pasitaiko, jog pašto įstaigų tarnautojai, padirbę adresato parašą, pinigus pasisavina. Tokiais atsitikimais nusikaltimai išžiūrimi Teismo organų, kurie suklastotas užsienines perlaidas išreikalauja iš Pašto Valdybos ir prijungia prie bylos.

Dėl įvairių priežasčių tokių bylų galutinas išsprendimas dažnai užsitęsia nuo 1 ligi 2 metų. Pašto Valdyba, neturėdama perlaidų blankų, kurie yra prijungti prie bylos, negali savo laiku atsiskaityti su atatinkamomis užsienio Pašto Valdybomis, kaip tatai numato perlaidų konvencijos reglamento 15 str.

Todėl, pasiremdamas Teismų Santvarkos Įst. 78 ir 79 str. p. 4, siūlau p. p. Tardytojams, išreikalautą pašto perlaidos blanką, padarius jo apžiūrėjimą, ekspertyzą ar fotografišką nuotrauką, grąžinti Pašto Valdybai, kuri, atsiskaičius su užsieniu, perlaidos blanko originalą išreikalaus iš užsienio ir grąžins tam Teismo organui, kurio žinioje yra byla.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1934 m. kovo mėn. 2 d.

Nr. 147. Apylinkių Teismams.

Pasitaiko, kad kai kurių kredito, prekybos ir gamybos kooperatyvų indėlininkai arba šiaip kreditoriai dėl nesugebėjimo tinkamai kooperatyvų piniginių reikalų tvarkyti ir grąžinti indėlius iškelia Apylinkių Teismuose civil. bylas, prašydami pripažinti tokį kooperatyvą neišsimokančiu skolininku. Kooperatyvų Valdyba paprastai tokiomis bylomis mažai tesirūpina ir todėl tokių kooperatyvų kreditoriams lengvai pasiseka įrodyti kooperatyvo finansinį nepajėgumą ir išgauti Teismo pripažinimą kooperatyvą neišsimokančiu skolininku.

Vėliau, Viešojo atsiskaitymo įstaigų ir įmonių inspekcijai patikrinus paskelbto neišsimokančiu skolininku kooperatyvo finansinę būklę, paaiškėja, kad kooperatyvo pripažinimas bankrotu yra perankstyvas ir kad tik dėl kooperatyvo valdybos apsileidimo susidaro kooperatyvo neva finansinė krizė. Tikrumoj gi sutvarkius kooperatyvo sąskaitybos knygas, kasą ir kitus reikalus atsiranda ir lėšų einamiems mokėjimams atlikti.

Darosi aišku, kad kiekvieną kooperatyvą pirm kaip paskelbti jį neišsimokančiu skolininku yra reikalinga revizijos keliu per žinovus patikrinti jo veikimą ir finansinį pajėgumą.

Todėl, pasiremdamas Teismų Santvarkos Įst. 78 ir 79 str. p. 4, siūlau Apylinkių Teismams pirm paskyrimo bet kurio kooperatyvo bylos dėl to kooperatyvo pripažinimo neišsimokančiu skolininku, pasiųsti Finansų Ministerijos Viešojo atsiskaitymo įstaigų ir įmonių inspekcijai tokios bylos ieškinio prašymo nuorašą tikslu patikrinti to kooperatyvo finansinį pajėgumą.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1934 m. kovo mėn. 2 d.

Nr. 148. Visoms Teismo įstaigoms ir namams suimtiesiems.

Teismo įstaigos veda savo bylų numeraciją ir jai pritaikintus raidynus, todėl išsiųsdamos savo raštus visuomet nurodo bylų numerius, metus ir bylos rūšį. Pasitaiko, kad kitos įstaigos atsakydamos į gautuosius raštus bylos numerio nepažymi, o tiesiai rašo, kad atsako į tokį tai raštą. Tas labai apsunkina bylų suieškojimą, nes jas reikia ieškoti arba iš registracijos knygų arba iš raidynų, tuo tarpu kai nurodžius bylos numerį iškarto galima būtų rasti bylą.

Teismo Antstoliai turi žymėti net savo vykdm. (pildytinuose) raginimuose teismo bylos Nr. ir metus, nes grįžus bylai į teismą nėra žinių iš jų bylos, koks buvo teismo bylos Nr.

Todėl siūlau visoms teismo įstaigoms ir namams suimtiesiems, rašant raštus teismui ar kitoms įstaigoms, žymėti savo ir kurioms rašo įstaigoms jų bylos Nr. kiekviename rašte, kas žymiai palengvina teismo administracijai darbą.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1934 m. kovo mėn. 12 d.

Redaktorius Jurgis Byla